

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1976

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΑΙΩΝ

ΔΩΡΕΑΝ

17621

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΛΟΓΙΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ
1976

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ομάδα εργασίας, τήν ὁποία εἶχε καταρτίσει τό ΚΕΜΕ γιά νά προσαρμόσει τή Γραμματική τῆς Δημοτικῆς στά σημερινά δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς καί σχολικῆς πραγματικότητος¹, καθώς προχωροῦσε στό ἔργο της εἶχε διαπιστώσει ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο νά συνταχτεῖ ἕνα ὑπεύθυνο καί πρακτικό βοήθημα γιά τόν ἐκπαιδευτικό καί τό μαθητή μέ σκοπό νά ἐμπεδώνεται κάθε διδασκόμενο τμήμα τῆς γραμματικῆς. Βέβαια ἕνα τέτοιο δοκιμασμένο βοήθημα κυκλοφορεῖ ἐδῶ καί ἀρκετά χρόνια. Εἶναι τό βιβλίον τῶν Μ. Οἰκονόμου - Θρ. Σταύρου - Μ. Τριανταφυλλίδη, **Ἡ γλῶσσα μου**. Ἀπευθύνεται στους μαθητές καί ἄντεξε στή δοκιμασία τοῦ χρόνου. Ὡστόσο δέν μπορούσε νά χρησιμοποιηθεῖ στήν περίπτωσή μας γιά τούς ἐξῆς δύο λόγους: πρῶτα καί κύρια, γιατί ἐκεῖνο περιέχει καί τή γραμματική ὅλη, πού ὁ μαθητής τή βρίσκει τώρα στή Γραμματική του· κι ἔπειτα, ἐπειδή μέ τίς ἀναπροσαρμογές πού ἔγιναν στή Γραμματική Τριανταφυλλίδη τό βιβλίον δέ θά ἦταν πιά χρήσιμο.

Γιά τούς λόγους αὐτούς συντάχτηκαν οἱ ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν καί πλαισιώθηκαν ἀπό εἰδικά κείμενα. Καί τά δύο αὐτά, κείμενα καί ἀσκήσεις, ἔχουν τήν ἀφετηρία τους, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, στό βιβλίον «Ἡ γλῶσσα μου». Τά κείμενα εἶναι σχεδόν στό σύνολό τους παρμένα ἀπό ἐκεῖ· ἀλλά καί πολλές ἀπό τίς ἀσκήσεις εἶναι οἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου ἐκεῖνον, ἄλλες αὐτούσιες καί ἄλλες ἀλλαγμένες.

Ἡ χρησιμότητα τοῦ βιβλίου μας, πού συμπληρώνει τή διδασκαλία τῆς γραμματικῆς, εἶναι βέβαια ὀλοφάνερη καί ἡ χρήση του εὐκόλη. Κάθε κείμενο μέ τίς ἀσκήσεις πού τό συνοδεύουν συσχετίζεται μέ τούς παραγράφους τῆς Γραμματικῆς, ἔτσι πού νά εὐκολύνονται ὁ δάσκαλος καί ὁ

1. Τήν ομάδα τήν εἶχαν ἀποτελέσει οἱ: Ἀλέξ. Καρανικόλας, Πρόεδρος, Ἄντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κων. Παπανικολάου, Ἰγν. Σακαλῆς, Ἀνθή Σεφεριάδου, Ἡλ. Σπυρόπουλος, Δημ. Τομπαίδης καί Χρῆστος Τσολάκης, μέλη.

μαθητής. 'Εδῶ ὁμως μποροῦμε νά ποῦμε πῶς τό βιβλίό αὐτό δέ σκοπεύει νά περιορίσει τίς δημιουργικές πρωτοβουλίες τοῦ δασκάλου. Ὁ καθένας, σύμφωνα μέ τίς ἐκτιμήσεις γιά τό ἐπίπεδο τῆς δουλειᾶς του, ἔχει πλατιά περιθώρια στόν καταρτισμό ἀκόμη καί δικῶν του ἀσκήσεων. Ὅπως δὲ ποτε εἶναι ἔργο τοῦ δασκάλου νά διαλέγει κάθε φορά ποιές καί πόσες ἀπό τίς ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρονται στά διάφορα γραμματικά φαινόμενα, θά δίνει στους μαθητές καί ἐπιπλέον νά καθορίζει ἂν ἡ λύση τους ἀπό τό μαθητή θά γίνεται γραπτά ἢ προφορικά. Σέ πολλές περιπτώσεις οἱ ἀσκήσεις εἶναι ἀρκετά πλούσιες, γι' αὐτό ἐφιστοῦμε τήν προσοχή τοῦ δασκάλου στήν ἀνάγκη νά ἐπιλέγει κάθε φορά ὅσες χρειάζονται.

'Ελπίζουμε πῶς, ἂν χρησιμοποιηθεῖ μέ αὐτόν τόν τρόπο τό βιβλίό τῶν ἀσκήσεων, θά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του ὡς ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τοῦ βιβλίου τῆς Γραμματικῆς.

1. Ο ΤΖΙΤΖΙΚΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΡΜΗΓΚΙ

—“Α! Τί θησαυροί! Πόσα σπυριά σιτάρι! Είσαι πολύ πλούσιος, άφέντη, και εύτυχισμένος.

—“Ω, καλώς τόν κύρ τζίτζικα! Δέν είσαι ό τζίτζικας; “Εχω καιρό νά sé δώ και sé βλέπω άδυνατισμένο. “Εσύ μέ γνωρίζεις;

— Ού, βέβαια! Είσαι τό μυρμήγκι. Πάντα δουλειές, βλέπω.

—“Ε, τί νά κάμω; “Επιασε ξαφνικά μπόρα, μου έβρεξε τό άποθηκεμένο σιτάρι και τό έβγαλα στόν ήλιο νά στεγνώσει. Σέ λίγο θά τό μπάσω πάλι. Μπορούσα νά τό αφήσω νά σαπίσει; Μά έσύ πώς άπό δώ;

—“Η άνάγκη μ’ έφερε, κύρ μύρμηγκα. Χειμώνας, βλέπεις, κρύο μέ σφίγγει ή πείνα και δέν έχω τό παραμικρό νά βάλω στό στόμα μου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 1 - 21)

1. Νά ύπογραμμίσεις τά φωνήεντα και νά τά χωρίσεις sé δύο στήλες: α) φωνήεντα και β) δίψηφα φωνήεντα.
2. Νά χωρίσεις τά σύμφωνα sé τρεις στήλες: α) τελικά, β) διπλα και γ) δίψηφα.
3. Στίς λέξεις: χειμώνας, κρύο, βλέπω, μπόρα, στόμα, άφέντης ποιά σύμφωνα είναι ήχηρά, ποιά άηχα, ποιά στιγμαια, ποιά έξακολουθητικά;
4. Σημείωσε τούς διφθόγγους και δικαιολόγησε τούς τόνους και τά πνεύματα στίς λέξεις:
νεράιδα, άηδόνι, αίτός, ρόιδι, βόθηα.

2. Η ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΣΣΑ

Ἦταν περίπου μεσημέρι, σάν ἔφτασε ὁ Ἰησοῦς στή Συχάρ, πόλη τῆς Σαμάρειας, ἄλλοτε μεγάλη καί πλούσια πρωτεύουσα, ἀλλά ξεπεσμένη πιά ἐκεῖνο τόν καιρό. Περπατοῦσε ἀπό τό πρωί, καί ὁ ἀνοιξιάτικος ἥλιος ἔκαιγε δυνατά ἐκείνη τήν ὥρα. Πλάι στό μεγάλο δρόμο ἦταν τό πηγάδι τοῦ Ἰακώβ, ὡς μισή ὥρα μακριά ἀπό τή χώρα.

Κουρασμένος ἀπό τό δρόμο, σκονισμένος καί ἰδρωμένος, κάθισε

ὁ Ἰησοῦς στό πεζούλι τοῦ πηγαδιοῦ καί περίμενε τούς μαθητές του, πού εἶχαν τραβήξει γιά τή χώρα νά ψωνίσουν τροφές.

Ἀντίκρου τοῦ τό Γαριζίν ὕψωνε τήν ἀπαλή καί ὀλοπράσινη ράχη του μέ τά ἑρείπια τοῦ ναοῦ του, τίς ἀσημένιες φουντωτές ἐλιές, τ' ἀνθισμένα ὀπωροφόρα δέντρα καί τά μυριόχρωμα ἀγριολούλουδα. Ἡ Σαμάρεια τότε, ὅπως καί ἡ Γαλιλαία, ἦταν κατάφυτη, εἶχε δάση πολλά, πηγές ὀλόδροσες· ἦταν ἡ ἀντίθεση τῆς αὐστηρῆς, ξερῆς καί ἄχαρης Ἰουδαίας.

Μονάχος στήν ὥραία αὐτή φύση διαλογοιζόταν καθισμένος ὁ Ἰησοῦς, ὅταν μιά γυναίκα μέ τή στάμνα στόν ὠμο ἔφτασε νά πάρει νερό. Τήν εἶδε ὁ Ἰησοῦς πού σίμωσε, πού ἔδесе τό ἀντλημά της καί τό ἔριξε στό πηγάδι. Καί σάν τό τράβηξε πάνω καί γέμισε τή στάμνα της, τῆς εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Δῶσ' μου νά πιῶ!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 23 - 27)

Ἀπό τήν ἀρχή ὡς τήν πρώτη τελεία τοῦ κειμένου:

1. *Νά γράφεις σέ χωριστές στήλες τίς μονοσύλλαβες, δυσύλλαβες, τρισύλλαβες καί πολυσύλλαβες λέξεις.*
2. *Νά βρεῖς τίς λέξεις πού τονίζονται στήν προπαραλήγουσα, στήν παραλήγουσα καί στή λήγουσα.*

3. *Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις:*

α) Ἰησοῦς, Ἰουδαίας, ἀπαλή, χώρα.

β) Τροφές, ὀλοπράσινη, ἀνθισμένα, κουρασμένος, στάμνα, ἀγνός, ἐλπίδα, πέλμα.

γ) Πολλά, Σαμαρείτισσα, ἐννέα, ἵππικό.

4. α) Ὑπογράμμισε τίς μακρόχρονες συλλαβές στίς λέξεις:

ὄπως, πηγές, ὀλόδροσες, κουρασμένος, ὕψωνε, αὐστηρῆς.

β) Στίς ἴδιες λέξεις ὑπογράμμισε τίς βραχύχρονες συλλαβές.

3. ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ

Δώδεκα παιδιά ἔκαμε ὁ πατέρας μου. Ἐγώ ἤμουνά τό πρῶτο καί τό πιό ζωηρό. Ἡμῶνα τόσο ζωηρός, πού ὁ πατέρας μου, γιά νά ἤσυχάσει, μ' ἔστειλε στούς συγγενεῖς μας, πότε ἐδῶ καί πότε ἐκεῖ. Μιά χρονιά, λοιπόν, μ' ἔστειλε στόν ἀδερφό του, πού ἦτανε τελώνης στήν Ἄνδρο. Ὁ θεῖος μου αὐτός μ' ἀγαποῦσε πολύ, καί κοντά του εἶχα ὅλη μου τήν ἐλευθερία. Ἐκαμα τρέλες πού ἄφηκαν ἐποχή. Τί μπάνια, τί βουτιές, τί μακροβούτια, τί λεμβοδρομίες, τί γαϊδουροκαβαλαρίες! Ὅλη μέρα γυρίζαμε γυμνοί στή θάλασσα κι ἀνεβίναμε στ' ἀραγμένα καίκια, κι ἀπό κεῖ πηδούσαμε πάλι στή θάλασσα καί χαλούσαμε τόν κόσμο μέσα στό λιμάνι. Ἐπειτα κάναμε καλυμβητικούς ἀγῶνες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 31 - 32)

1. Δικαιολόγησε τόν τόνο στίς λέξεις:

ἀνεβίναμε, τόσο, πρῶτο, θεῖος.

2. Τόνισε τίς λέξεις:

πηγαμε, ναυτες, κρυωνω, ουτε, ειχαν, ειχαμε.

3. Βάλε τούς τόνους στίς λέξεις:

α) Τόν ψωμα, τοῦ ψωμα, το μαθητη - τοῦ μαθητη, τοῦ πρ-
ματευτη - τόν πρματευτη, τοῦ ψαρα - τόν ψαρα.

β) Στρωμα, χρημα, κυμα, πνευμα, ξυπνητηρι, ζωα, ρουχα,
σκουπα, σκουπες, πρωτος, πρωτους.

4. ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Ξημέρωσε ή μεγάλη μέρα. Τά Παναθήνια αρχισαν από τό πρωί μέ άγώνες ίππικούς, κοντά στον Ίλισό.

Οί πλουσιότεροι Άθηναίοι είχαν στειλεί εκεί τά καλύτερα άλογά τους. Τά οδηγούσαν οί γιοί τους, άν ήταν έφηβοι. Καί ό Λεωκράτης έστειλε έξι άλογα θαυμάσια. Ό φίλος μου ό Κλεισθένης ήταν λυπημένος, πού δέν ήταν άκόμη δεκαοχτώ χρονών, για ν' άγωνιστεί μέ τά πατρικά του άλογα.

Μέ πόση χαρά καβαλίκεψαν οί όμορφοι νέοι τά περήφανα άλογά τους! Καί πόσο εύκολα τά οδηγούσαν, γιατί ήταν έξυπνα καί καταλάβαιναν μ' εύκολία τί θέλει ό καβαλάρης τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 33)

1. Δικαιολόγησε τόν τόνο στίς λέξεις:
είχαν, οδηγούσαν, ν' αγωνιστεί, ήταν.
2. Τόνισε τίς λέξεις:
α) **Ηρθα, πηγα, πηδατε, νά δουμε·**
β) **φυγε, έσυ χτυπα, γραψε, φατε, γελαμε, θυματα.**
3. Πρόσεξε καί δικαιολόγησε τή διαφορά:
πέινα - πλοία - χῶμα - ρῶτα - φεύγα.
4. Σημείωσε τούς τόνους καί τά πνεύματα στους παρακάτω στίχους:

*Έχετε γεια ψηλα βοννα και καμποι με τα ροδα,
δροσιες με τα χαραματα, νυχτες με το φεγγαρι,
κι εσεις, μωρε κλεφτοπουλα, που εισαστε παλικαρια,
δε σας τρομαζει ο πολεμος, πηδατε σαν λιονταρια.*

5. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ὁ Πάτερὰ στό μονοπάτι πού ἀνοίγονταν ἀνάμεσα στά στάχυα πρόβαλε ἕνας ἄντρας. Φοροῦσε κοῦκο καί στό ἕνα χέρι κρατοῦσε τό σακάκι του κι ἕνα σκαλιστήρι. Εἶχε στηρίξει στὸν ὤμο τὴν ἀξίνα του. Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας τοῦ ἔριχνε τὰ χρυσοτριανταφυλλένια χρώματα πού εἶχε ἀπλώσει στὸν οὐρανό. Τό ἀεράκι φούσκωνε ἀνάλαφρα τό πουκάμισό του καί σειοῦσε ἀπαλάτὰ σπαρτά, πού τοῦ συντρόφευαν μέ σιγανοτράγουδο τὴν περπατησιά, μιά περπατησιά ἀνάλαφρη, πού γινόταν ὄλο καί πιό γρήγορη καί πιό ἐλαφριά, ὅσο ἐρχόταν πιό κοντά στό σπίτι του.

Ὁ Φῶτης ἔτρεξε καί τόν ἀπάντησε. Ὁ κύρ Χρῖστος χάιδεψε τό κεφάλι τοῦ ἀγοριοῦ καί τοῦ ἔδωσε τό σκαλιστήρι. Αὐτό γινόταν κάθε βραδάκι, ὅταν γύριζε ὁ πατέρας ἀπό τὴ δουλειά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 36 - 40)

1. Ὑπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις τοῦ κειμένου.
2. Δικαιολόγησε τὸν τόνο τῶν ἐγκλιτικῶν στίς φράσεις:
τὴν ἀξίνα του, τό πουκάμισό του, ὁ κῆπος μας, δεῖξε μού το, σπίτι του.
3. Βάλε πνεῦμα στίς λέξεις:
Αθήνα, ἅγιος, ἐρχομαι, ουρανός, ΕΛΕΝΗ, ὕστερα, αὐλή, αἰτός, αέρας.
4. Βάλε τόνο καί πνεῦμα στίς λέξεις:
Ενας ἄνθρωπος εχει ἐξὶ παιδια. Οἱ κηποι ειναι ωραιοι. Ουτε το ενα ουτε το αλλο. Ειθε να εισαι καλος, ωστε να σε χαιρονται ὄσοι σε βλεπουν.

6. ΔΕΙΠΝΟ

Τό δεῖπνο! Τό δεῖπνο! Μέ πόση ὄρεξη στρωνόμαστε ὄλοι, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ ἀδερφοῦλα μου ἢ Λιλή κι ἐγώ, ἅμα γυρίζαμε ἀπ' τόν περίπατο. Τό τραπέζι ἦταν φορτωμένο φαγητά, καρπούς, λουλούδια, μέταλλα, κρύσταλλα, πού ἔλαμπαν στό δυνατό φῶς τῆς κρεμαστῆς λάμπας. Ἄκουες φωνές, γέλια, κρότους, ὅλα ἐνωμένα σέ μιά φαιδρή συναυλία. Περνούσαμε λαμπρά. Τό βράδυ καθόταν μαζί μας στό τραπέζι καί ἡ θεια - Κατερίνα, καμιά φορά καί ὁ μπαρμπα - Νιόνιος. Ὁ πατέρας μᾶς διηγόταν περιστατικά τῆς νιότης του: ταξιδία, θεάματα, ἀνέκδοτα, ἀστεῖα. Τό γέλιο τῆς Λιλῆς ξεσποῦσε ἀκράτητο κάθε στιγμή.

Ἄλλ' ἂν ἀρχίσω τώρα νά σᾶς λέω τά βραδινά ἀνέκδοτα τοῦ πατέρα καί τῆς Λιλῆς, βλέπω ὅτι δέ θά τελειώσω ποτέ. Θά πάθω δηλαδή στή διήγησή μου ὅ,τι πάθαινα συχνά στό τραπέζι. Ξεχνιόμουν μέ τά γέλια καί μέ τ' ἀστεῖα, περνοῦσε ἡ ὥρα κι ἄφηνα νά μέ περιμένουν τά μαθήματά μου. Τότε ἡ μητέρα μου ῥιχνε μιά ματιά, χάριδεε τό κεφαλάκι τῆς ἀδερφῆς μου καί μᾶς ἔλεγε: «Πηγαίνετε τώρα, παιδιά μου, νά μελετήσετε».

Ἐπαιρνα τή Λιλή κι ἀνεβαίναμε ὀλόγισια ἐπάνω. Σιωπή, ἡσυχία, σοβαρότητα. Ἦταν ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἐργασίας. Κι ἐγώ βοηθοῦσα τήν ἀδερφοῦλα μου σ' ὅ,τι δυσκολία ἔβρισκε, σ' ὅ,τι ἀπορία εἶχε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 41)

1. Πρόσεξε τή διαφορὰ:

πλάι — πλαϊνός

ράισμα — ραῖζω

Μάιος — Μαῖου

θεῖος — θεϊκός

κοροῖδο — κοροῖδεύω

2. Ἀπό ποιές λέξεις λείπουν τά διαλυτικά:

χαιδεῶν, θεϊκός, θεικός, ἄπνος, ἀπνία, διυλίζω, πρωινός,
ποτοποιία, ἀλληλοῦα, εὐυπόληπτος, ὀλόγισιος.

3. Νά βρεῖς ποῦ σημειώνονται στό κείμενο ἀπόστροφος, ὑποδιαστολή καί ἐνωτικό.

7. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ

‘Από τότε πού άρχισε ο πόλεμος (είναι τώρα τέσσερις μήνες) όλα άλλαξαν στο σπίτι του κύρ Χρίστου. Ο κύρ Χρίστος, ο άξιος δουλευτής, ο στοργικός πατέρας, έπιστρατεύτηκε από τίς πρώτες ήμέρες καί τώρα πολεμᾷ στά βουνά τούς έχθρούς τής Πατρίδας. ‘Αφησε πίσω του τήν κυρα-Μαρία, τή γυναίκα του, καί τά δυό του παιδιά, τή Χρυσή, ὡς δώδεκα χρονῶ κορίτσι, καί τό Φώτη, πού ἦταν πολύ πιό μικρός.

Τώρα στο χωράφι πηγαίνει ἡ κυρα-Μαρία. ‘Ετσι τά παιδιά περνοῦν ὄλη τήν ἡμέρα μόνα τους. Καί κάθε βράδυ περιμένουν τή μητέρα, ὅπως περίμεναν ἄλλη φορά τόν πατέρα.

Μιά μέρα, ἐνῶ ἡ μητέρα ἔλειπε, ἀκούστηκαν ἐχθρικά ἀεροπλάνα. ‘Εκαναν ἐπιδρομή, γιά νά χτυπήσουν ἕνα γεφύρι ἔξω ἀπό τό χωριό. ‘Ο Φώτης τόσο τρόμαξε, ὥστε ἤθελε νά φύγει ἀπό τό σπίτι.

—‘Οχι, Φώτη, ἐδῶ θά μείνουμε. Θυμᾶσαι τί μᾶς εἶπε ἡ μητέρα; «ἄν ἀκούσετε ἀεροπλάνα, νά μή βγεῖτε στό δρόμο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 43)

1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης:

α) ‘Από πού ἔρχεσαι

β) Τί ὥραῖο βιβλίο

γ) Τά ἐγγόνια ἔλεγαν στόν παππού

Παππού πές μας μιά πολεμική ἱστορία

Καί ὁ παππούς ἄρχισε ‘Εκεῖνα τά χρόνια μήνας Αὐγούστος

θυμᾶμαι ξεκινήσαμε γιά

2. *Νά δικαιολογήσεις στο κείμενό σου τά εισαγωγικά καί τήν παρένθεση.*

3. *Βάλε τά σημεία τής στίξης στό κείμενο πού ακολουθεῖ:*

Ὁ χειμώνας ἐκείνη τή χρονιά ἦταν πολύ βαρῦς τά χιόνια εἶχαν σκεπάσει τά βουνά τῆς Ἀττικῆς κι ἕνας ἄγριος βοριάς πολλές μέρες σάρωνε τούς δρόμους τῆς Ἀθήνας κι ἦταν ἀκόμη Δεκέμβρης ἦταν τόσο κρύο πού δέν ἔνιωθες μόνο τήν παγωνιά νά ξυλιάζει ὄλο σου τό σῶμα ἀλλά καί ντροπή νά σέ βλέπουν νά γυρίζεις στό δρόμο χωρίς παλτό Καταλάβαινες πώς οἱ ἄνθρωποι ἔμεναν ἐκπληκτοί ἀρκετοί πού ἔνιωθαν φαίνεται ἀπό φτώχεια σέ κοίταζαν μέ συμπόνια ἦταν σάν νά τούς ἄκουγες νά λένε τό καημένο τό παλικάρι

4. *Βάλε στούς παρακάτω στίχους: τούς τόνους, τά πνεύματα, τά ὀρθογραφικά σημάδια, τά σημεία τής στίξης.*

Μικρουλια κατακαινουρια
γερμενα στ ακρογιαλι
θα πιστευες τα κυματα
πως μολις τα χαν βγαλει
σαν να τα σαρωνε απαλα
θαλασσινη φρεσκαδα
φτωχα σπιτακια χαμηλα
γεματ ασπραδα

8. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Α'

"Υπνε, πού παίρνεις τά μικρά,
Ξλα πάρε καί τούτο·
μικρό μικρό σου τό 'δωσα,
μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σάν ψηλό βουνό,
ΐσιο σάν κυπαρίσσι
κι οί κλώνοι του ν' άπλώνονται
σ' άνατολή καί δύση.

Β'

Κοιμήσου, άστρί, κοιμήσου, αύγή, κοιμήσου, νιό φεγγάρι·
κοιμήσου, πού νά σέ χαρεί ό νιός πού θά σέ πάρει.
Κοιμήσου, πού παράγγειλα στην Πόλη τά προικιά σου,
στη Βενετιά τά ρούχα σου καί τά διαμαντικά σου.
Κοιμήσου, πού σου ράβουνε τό πάπλωμα στην Πόλη
καί σου τό τελειώνουνε σαράντα δυό μαστόροι·
στη μέση βάζουν τον αίτό, στην άκρη τό παγόνι.
Νάνι του ρήγα τό παιδί, του βασιλιά τό γγόني.
Κοιμήσου, καί παράγγειλα παπούτσια στον τσαγκάρη,
νά σου τά κάμει κόκκινα μέ τό μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μέσ στην κούνια σου καί στά χιαχιά πανιά σου,
ή Παναγιά ή Δέσποινα νά είναι συντροφιά σου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 47 - 48)

1. Υπογράμμισε στό κείμενο τίς λέξεις πού έπαθαν συνίζηση.
2. Κάνε τή συναίρεση στις λέξεις:
 - α) δεκαέξι
 - β) άκούουν, άκουε
 - γ) χρεωστώ, τρώ(γ)ετε
 - δ) καί(γ)ετε, καλοακούω, Θεόδωρος, παραήπιες.

9. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

2. *Νά διακρίνω, παραγωγικά και τήν παράθεση.*
3. *Νά μοῦ τό πάρεις, ὕπνε μου,*
τρεις βίγλες θά τοῦ βάλω·
τρεις βίγλες, τρεις βιγλάτορες,
κι οἱ τρεις ἀντρειωμένοι,
Βάζω τόν ἥλιο στά βουνά, τόν ἀετό στούς κάμπους,
τόν κύρ Βοριά τό δροσερό ἀνάμεσα πελάγου.
Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε, ὁ αἰτός ἀποκοιμήθη
κι ὁ κύρ Βοριάς ὁ δροσερός στής μάνας του πηγαίνει.
— Γιέ μ', ποῦ 'σουν χτές, ποῦ 'σουν προχτές, ποῦ 'σουν
τήν ἄλλη νύχτα;
Μήνα μέ τ' ἄστρι μάλωνες, μήνα μέ τό φεγγάρι;
μήνα μέ τόν αὐγερινό, πού 'μαστ' ἀγαπημένοι;
— Μήτε μέ τ' ἄστρι μάλωνα μήτε μέ τό φεγγάρι
μήτε μέ τόν αὐγερινό, πού εἶστ' ἀγαπημένοι,
χρυσόν ὑγιόν ἐβίγλιζα στήν ἀργυρή του κούνια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 49 - 51)

1. *Νά ἀντιγράψεις ἀπό τό κείμενο τίς φράσεις πού ἔχουν πάθει:*
α) Ἐκθλιψη.
β) Ἀφαίρεση.
2. *Κάνε τήν ἐκθλιψη καί τήν ἀφαίρεση στίς φράσεις:*
α) Γιά αὐτό σοῦ τό εἶπα.
β) Ἀπό ὅλα τά ἀγόρια καλύτερος εἶναι ὁ Κώστας.
γ) Μέ ἔδειξε στά ἀδελφία του.
3. *Γράψε τίς ἀκόλουθες παροιμίες κάνοντας τήν ἐκθλιψη, τήν ἀφαίρεση καί τήν ἀποβολή:*
α) Τό ἕνα χέρι νίβει τό ἄλλο καί τά δυό τό πρόσωπο.
β) Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε ἡμέρες κοσκινίζει.
γ) Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου.
δ) Ὁ Ἀπρίλης ἔχει τό ὄνομα καί ὁ Μάης τά λουλούδια.
ε) Τά δόντια τά ἔδωσε ὁ Θεός γιά νά κρατοῦν τή γλώσσα.

10. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

1. 'Ο ήλιος έβασίλευε κι' ό Δήμος παραγγέλνει:
2. «Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φάτε άπόψε,
3. κι έσύ, Λαμπράκη μου άνιψιέ, έλα κάτσε κοντά μου,
4. νά σοϋ χαρίσω τ' άρματα, νά γίνεις καπετάνος.
5. Παιδιά μου, μή μ' άφήνετε σ' αύτόν τόν έρμο τόπο·
6. γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
7. πού 'ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
8. Κόψτε κλαδιά καί στρώστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
9. καί φέρτε τόν πνευματικό νά μέ ξομολογήσει,
10. γιά νά τοϋ πώ τά κρίματα όσα 'χω καμωμένα
11. δώδεκα χρόνια άρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
12. Καί βγάλτε τά χαντζάρια σας, φτιάστε μου ώριό κιβούρι,
13. νά 'ναι πλατύ γιά τ' άρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι·
14. κι άπ' τή δεξιά μου τή μεριά άφήστε παραθύρι,
15. νά μπαίνει ό ήλιος τό πρωί καί τό δροσιό τό βράδυ,
16. νά μπεινοβγαίνουν τά πουλιά, τής άνοιξης τ' άηδόνια».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 52 - 53)

1. Πώς γίνονται μέ συγκοπή οί λέξεις:

- α) κάθισε κάνετε
- β) βάλετε
- γ) γράψετε

2. Γράψε άκέραιες τίς λέξεις:

- α) περπατώ
- β) πάρτε
- γ) κλάψτε
- δ) στάρι
- ε) κορφή

3. Πώς γίνονται μέ άποκοπή οί φράσεις:

- α) Πιάσε το
- β) Ψάξε τους
- γ) Δώσε μας
- δ) 'Από τό χωριό

4. Γράψε άκέραιες τίς φράσεις:

- α) Μές στή λίμνη
- β) 'Απ' τήν πόλη
- γ) Γράψ' του
- δ) Φέρ' τους.

11. ΚΟΥΝΙΑ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

— Δέ μου λές, Γρηγόρη, δέν ντρέπεσαι νά μήν άκούς τήν άδερφή σου, μόνο φεύγεις; Σέ παρακαλεί νά τή βοηθήσεις νά έτοιμάσει τήν κούνια, κι έσύ, βλέπω, δέν τήν ψηφᾶς.

— Μά, θεία, βιάζομαι γιά τήν έκδρομή. Σέ λίγο θά έχει έδῶ τήν Άννα, τή Βάσω, τή Θάλεια, τήν Κατίνα, τήν Ξενούλα. Δέ βάζει καμιά άπ' αυτές νά τή βοηθήσει;

— Δέν μπορούν τά κορίτσια νά σκαρφαλώσουν ψηλά στό δέντρο. Έλα, άνέβα νά περάσεις τό σκοινί, καί τήν έκδρομή σου, μή φοβᾶσαι, δέν τή χάνεις.

— Καί ποῦ τή θέλεις τήν κούνια, Έλένη; ρώτησε τήν άδερφή του ό Γρηγόρης. Στήν έλιά, στή μυγαλιά, στήν καρυδιά;

— Νά, σ' αυτή έδῶ τή συκιά.

— Τί λές! Στήν παλιουσικιά. . ., νά σπάσει τό κλαδί καί νά σκοτωθεῖ καμιά σας!

Ό Γρηγόρης πήρε τή μιάν άκρη τοῦ σκοινοῦ, τήν πέρασε στή ζώνη του, σκαρφάλωσε σάν άγριόγατος στήν καρυδιά καί σέ μιá στιγμή πέρασε τό σκοινί σ' ένα γερό κλαδί. Ωσπου νά γυρίσεις νά τόν δεις, ήταν πάλι κάτω στή γῆ.

— Καί ποῦ θά τήν κάμετε τήν έκδρομή σας; Τόν ρώτησε ή θεία του.

— Στή ρεματιά, στόν πλάτανο· σ' εκείνο τό μεγάλο πλάτανο πού πήγαμε τήν περασμένη βδομάδα μέ τόν μπαμπά καί μ' έναν τσοπάνη γιά δουλειά! Θά πεταχτῶ άντίκρου στοῦ Φῶτη νά τόν πάρω μαζί μου καί στήν κορυφή τοῦ λόφου θά περιμένουμε τούς άλλους. Θά πᾶμε μέ τόν Όδυσσέα τό Ροδόπουλο, μ' έναν ξάδερφό του πού ήρθε άπό τή Λάρισα, μέ τόν Πάνο τόν Ψαρό, τό Ζήση τόν Μπόνη, τόν Ντίνο τόν Τζιρίτη κι ένα φίλο του πού δέν ξέρω τ' όνομά του. Ό

πατέρας μου είπε χτές βράδυ νά μήν άργήσουμε. Σάν γυρίσει τό μεσημέρι, πέστε του πώς, πριν βασιλέψει ό ήλιος, θά είμαστε πίσω στό χωριό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 55 - 56)

1. Γράψε τίς παρακάτω φράσεις αφήνοντας ή παραλείποντας, όπου πρέπει, τό τελικό ν πού είναι σέ παρένθεση:

Είδα ένα(ν) ξένο.

Έρχομαι από τή(ν) αγορά.

Βλέπω τό(ν) Νίκο.

Τό(ν) βλέπω πού τρέχει σά(ν) ζαρκάδι.

Μή(ν) βιάζεσαι, αλλά και μή(ν) άργείς πολύ.

Αυτή(ν) τή(ν) συμβουλή νά μή(ν) τή(ν) ξεχνάς.

Δέ(ν) θά 'ρθω τή(ν) Κυριακή στό σπίτι σου.

Φωνάζω τό(ν) ψαρά.

Μή(ν) πατάτε τή(ν) χλόη.

2. Νά βρεις στό κείμενο τίς λέξεις πού φυλάγουν ή χάνουν τό τελικό ν και νά δικαιολογήσεις τήν κάθε περίπτωση.

Φυλάγεται	Χάνεται
μιάν άκρη	τή μιάν

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οί φθόγγοι καί τά γράμματα

1. Συλλάβισε τίς λέξεις:
ἄστρο, ἀργυρή, βιγλάτορας, πάπλωμα, μαστόροι, παίρνεις, διαμαντικά, κόκκινο, μαργαριτάρι, Δέσποινα, κυπαρίσσι, ἀπλώνομαι, ἄλλη, νύχτα, κούνια.
2. α) *Νά βρεῖς δέκα προπαροξύτονες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 12 καί νά τίς συλλαβίσεις.*
β) *Βάλε τοὺς τόνους καί τά πνεύματα στίς λέξεις τῶν παρακάτω φράσεων.*
Χτες γιορταζε τα γενεθλια του ο Γιωργος. Ο πατερας του του χαιρισε ωριαια δωρα, που χαιρεσαι να τα βλεπεις.
3. *Γράψε τίς παρακάτω λέξεις καί βάλε πάνω ἀπό τίς μακρόχρονες συλλαβές μιά γραμμούλα καί πάνω ἀπό τίς βραχύχρονες ἕνα σημάδι τέτοιο ~ :*
ἔρχομαι, ἀλεξίπτωτο, σχολεῖο, ναύτης, Δεκέμβρης, ἄσπρομάλλης, ζέστη, Ἀκρόπολη, πηγαίνω, σέρνομαι, κουτσός, δουλεύω, δίτροχο, κόψη.
Χώρισε τίς πύό πάνω λέξεις σέ συλλαβές.
4. *Ἀπό τό κείμενο τῆς σελ. 34:*
α) *Γράψε ὅλες τίς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνήεν μέ δασεία.*
β) *Γράψε ὅλες τίς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό δίψηφο φωνήεν.*
5. *Γράψε τοὺς παρακάτω στίχους μέ τοὺς τόνους, τά πνεύματα, τά ἄλλα ὀρθογραφικά σημάδια καί τά σημεῖα τῆς στίξης πού πρέπει:*

Ο μαυρος σκυλος που χω γω
δεν ειναι πρωτο γενος
εχει ακοφτη τ ομολογω
κουλουριασμενη ουρα
κι ολορθα αυτια ο καημενος
σαν σουβλες μυτερα

οτι ειχα κατσει μια σταλια
ψωμι να φαω μια μερα
τον βλεπω που χωρις μιλια
ομως με ματι αχνο
με κοιταζε απο περα
σαν να σκουζε πεινω

(Στή λέξη έπειτ' από τήν τελεία θά γράφεις τό άρχικό κεφαλαίο).

6. Αντίγραψε τό παρακάτω κομμάτι σημειώνοντας τούς τόνους, τά πνεύματα, τά όρθογραφικά σημάδια καί τά σημεία τής στίξης:

Όταν ο Ηρακλής ήταν μωρο η θεα Ηρα που ειχε μεγαλη εχθρα με τη μητερα του εστειλε δυο πελωρια φιδια να τον πνιξουν μεσα στην κουνια του η μητερα του οταν ειδη τα φιδια να τυλιγονται γυρω απο το κορμακι του παιδιου της εβγαλε μια φρικτη φωνη. Η φωνη αυτη ξυπνησε το μωρο που πεταχτηκε αρπαξε τα φιδια ενα με το καθε του χερι και τα πνιξε.

7. Διάβασε τίς ακόλουθες φράσεις προσφέροντας όλόκληρες τίς λέξεις όπου είναι συντομογραφίες:

‘Ο άγ. Νικόλαος προστατεύει τούς ναυτικούς. ‘Ο κ. Κρητικός θά έρθει νά μέ βρεί σήμερα στίς 5 1/2 μ.μ. Τόν πέμπτο αιώνα π.Χ. έζησαν στήν ‘Αθήνα μεγάλοι καλλιτέχνες, πού έκαμαν σπουδαία έργα τέχνης, ναούς, άγάλματα κ.ά. Τό άεροπλάνο έφυγε από τήν ‘Αθήνα στίς 11 1/4 π.μ. κι έφτασε στή Θεσσαλονίκη στίς 12 1/2 μ.μ., δηλ. χρειάστηκε μόνο 1 ώρα καί ένα τέταρτο. Στή σελ. 97 είναι ό πίνακας μέ τίς καταλήξεις τών άρσ., θηλ. καί ούδέτ. ουσιαστικών.

8. Αντίγραψε τίς παρακάτω φράσεις μέ όσες συντομογραφίες μπορούν νά γίνουν:

Τό Βυζάντιο χτίστηκε τό 658 πρό Χριστού. ‘Εκει ό Μέγας Κωνσταντίνος τό 330 μετά Χριστόν ίδρυσε τήν Κωνσταντινούπολη, πού έμεινε πρωτεύουσα τής Έλληνικής αυτοκρατορίας ως τό 1453 μετά Χριστόν.

9. Γράψε τις ακόλουθες φράσεις, αφού κάνεις τή συναίρεση, τή συγκοπή και τήν άποκοπή, όπου μπορούν νά γίνουν:

Άπό τά κόκαλα βγαλμένη. Ή κορυφή του βουνοῦ. Περιπατώντας ή Δόξα μονάχη. Όσοι δέν άκούουν αυτά παθαίνουν. (Τό άλογο) χτυπάει τό πόδι του, σκάφτει τό χῶμα, δαγκάνει τό σίδηρο πού ἔχει στό στόμα.

10. Άντίγραψε τίς παρακάτω φράσεις προσθέτοντας πνεύματα, τόνους και κόμματα και κρατώντας ή παραλείποντας, όπως πρέπει, τό τελικό ν:

Ηθελα να κοψω μηλα για το(ν) πατερα και τη(ν) μητερα αλλα ειδα πως δε(ν) ειναι ακομη ωριμα.— Ενω το(ν) ζητουμε στη(ν) καλυβα εκεινος κοιμοταν ησυχος στη(ν) αμμουδια κοντα στο(ν) ποταμο. Αν και φοβουμαι μηπως βρεξει ειμαι υποχρεωμενος να ξεκινησω μολις μου τηλεφωνησουν.

12. ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ

Ἡ ἐνέργεια, μέ τή μορφή τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, βάζει σέ κίνηση ἕνα σωρό μηχανήματα: γυρίζει τίς ρόδες τοῦ τρόλεϊ καί μερικῶν σιδηροδρόμων, στέλνει τή φωνή μας σέ μεγάλες ἀποστάσεις μέ τό τηλέφωνο, κάνει τή νύχτα μέρα μέ τίς ἠλεκτρικές λάμπες. Ὁ ἠλεκτρισμός εἶναι ἐνέργεια πού μπορεῖ νά μεταφερθεῖ εὐκολότερα ἀπό κάθε ἄλλη, καί ὑπάρχουν μερικά ὑλικά πού μέσ' ἀπ' αὐτά μπορεῖ νά τρέξει μέ τή γρηγοράδα τῆς ἀστραπῆς. Τό χάλκινο σύρμα καί ἄλλα σώματα, πού λέγονται *καλοί ἀγωγοί* τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τά μεταχειριζόμαστε γιά τηλεγράφους καί τηλέφωνα, γιά τά τρόλεϊ τοῦ δρόμου καί γιά ἕνα σωρό ἄλλες μηχανές, πού δουλεύουν μέ ἠλεκτρικό ρεῦμα.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά εἶναι πολύ δύσκολο νά κάμουμε τόν ἠλεκτρισμό νά περάσει ἀπό μερικά σώματα, ὅπως εἶναι τό γυαλί καί τό λάστιχο, πού γι' αὐτά λέμε πῶς εἶναι *κακοί ἀγωγοί* τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 58)

1. Ποιές λέξεις τοῦ κειμένου εἶναι λόγιες; Γιατί;
2. Πῶς λέγεται ὁ γιατρός ὁ εἰδικός γιά τά αὐτιά, τή μύτη καί τό λαρόγγι; Πῶς ὁ εἰδικός γιά τά μάτια καί πῶς ὁ εἰδικός γιά τό στομάχι;
3. Ἀπό τίς παρακάτω λέξεις ξεχώρισε σέ δύο στήλες τίς λαϊκές καί τίς λόγιες:
κεραμίδι, φωτογραφία, οὐρανός, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ἔχω, ἠλεκτρομαγνήτης, τυπογραφεῖο, θερμόμετρο, σύρμα, μηχανή.
4. Νά βρεῖς στό κείμενο πέντε λέξεις λαϊκές καί πέντε λόγιες.

13. ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΔΙΑ

Τά χέρια λογομαχοῦσαν μέ τά πόδια. Ἔλεγαν πῶς αὐτά ἦταν πολυτιμότερα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ τά πόδια ὑποστήριζαν τό ἀντίθετο.

— Ἄκοῦς ἐκεῖ! Θά γίνουν τώρα καί τά πόδια ἴσα μ' ἐμάς! Μέ τά χέρια κάνει ὁ ἄνθρωπος τίς πιά πολλές καί τίς πιά σπουδαῖες δουλειές του. Μέ τό χέρι θά πιάσει τή βουκέντρα καί τή χερολαβή τοῦ ἀλετριοῦ του, γιά νά ὀργώσει. . . Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ ἄνθρωπος, ἂν δέ βάλει τό χεράκι του σέ καθετί.

— Καί πῶς θά πάει στό χωράφι του, ἂν δέν κουνήσει τά ποδαράκια του;

— Μέ τό χέρι θά σημαδέψει ὁ κυνηγός, θά χτίσει ὁ χτίστης, θά δολώσει τό παραγάδι του ἢ θά ρίξει τά δίχτυα του ὁ ψαράς, θά κινήσει τό χερόμυλο ὁ μυλωνάς. Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ κουτσοχέρης.

— Καί ὁ κουτσοπόδης μπορεῖ;

— Χεροδούληδες εἶναι ὅλοι αὐτοί! Καί χρυσοχέρα λένε τήν κοπέλα πού κάνει τά ὠραῖα ἐργόχειρα καί τά χειροτεχνήματα. Καί ὅλοι ἐπαινοῦν τούς χεροδύναμους.

— Μόνο τούς χεροδύναμους; Πόσα τραγούδια τραγουδοῦν τούς γρήγορους στά πόδια καί τούς λένε γοργοπόδηδες καί ἀνεμοπόδαρους! Γιά ἐκείνους πού φέρνουν τήν εὐτυχία λένε πῶς ἔχουν καλό ποδαρικό.

— Ἐμεῖς ἀκούσαμε καλό χερικό. Ἔσεῖς βοηθᾶτε τούς κατεργάρηδες, γιά νά βάζουν τρικλοποδιές.

— Κι ἐσεῖς, νά κάνουν λαθροχειρίες.

1. *Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις (π.χ. φιλικός = φίλος):*
**τρελούτσικος, χερούκλα, κατσουφιάζω, γαλατάδικο, σημα-
 δεύω, τρέξιμο.**
2. *Ἀπό τίς παρακάτω λέξεις νά βρεῖς ἀπό μιὰ παράγωγη:*
καλός, φωνή, γράφω, χτές.
3. *Νά κάνεις σύνθετες ἀπό τίς λέξεις:*
**ἄσπρος καί πρόσωπο, τραπέζι καί μαντήλι, ἀλάτι καί πιπέρι,
 ρύζι καί γάλα, μέρα καί νύχτα.**
4. *Νά βρεῖς τό πρώτο καί δεύτερο συνθετικό τῶν λέξεων:*
**μαχαιροπύρινο, πετροπόλεμος, πρωταγωνιστής, αὐτολένομο,
 χεροδύναμος.**
5. *Σχημάτισε τίς οικογένειες τῶν λέξεων:*
ἄνεμος, φωνή, παιδί, θάλασσα.
6. *Νά σημειώσεις ποιά παράγωγα καί ποιά σύνθετα ἀπό τή
 λέξη πόδι ὑπάρχουν στό κείμενο.*

14. Ο ΘΕΙΟΣ ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

Ἰδιορρυθμος ἄνθρωπος ὁ θεῖος ὁ Πελοπίδας. Εἴκοσι πέντε ὀλόκληρα χρόνια δούλευε στήν πόλη, ὑπάλληλος σέ τράπεζα· ἡ ἀγάπη του ὅμως καί ὁ μέγας του καημός ἦταν ἡ ἀγροτική ζωή. Αὐτήν εἶχε πρωτογνωρίσει παιδί, αὐτήν ὄνειρευόταν πάντα. Καί μόλις πῆρε τή σύνταξή του, πενηντάρης, χῆρος, χωρίς παιδιά, παράτησε πόλη καί γνωριμίες, ἀποτραβήχτηκε στό παλιό πατρικό του σπιτάκι, μισή ὥρα ἔξω ἀπό τό χωριό μας, καί ἀφοσιώθηκε στήν καλλιέργεια τοῦ κτήματος πού τό τριγυρίζει.

Καμιά γεωργική δουλειά, ὅσο βαριά καί νά εἶναι, δέν τόν τρομάζει. Κατά τήν ἐποχή, τσαπίζει, ποτίζει, ἀλετριζει, φυτεύει, κλαδεύει, θερίζει, θημωνιάζει, ἀλωνίζει, κορφολογᾷ.

Προχτές ξεκίνησα ἀπό τό πρῶτό, μόλις φέγγιζε, νά πάω νά πε-

ράσω τήν ημέρα μαζί του. Ἄνηφο-
 ρισα καί, μόλις ἔστριψα τό μονο-
 πάτι, ἀγνάντεψα τό σπιτάκι ν' ἄ-
 σπρολογᾶ ἀνάμεσα στά δέντρα.
 Γεναριάτικη μέρα, μέ ὠραία λιακά-
 δα, κι ὁ ἥλιος ζέσταινε. Μόλις σί-
 μωσα στήν καγκελόπορτα, ὁ σκύ-
 λος του μέ μυρίστηκε, ἔτρεξε κοντά
 μου καί ἄρχισε νά γαβγίζει φιλι-
 κά, σάν νά μέ καλωσόριζε. Μπήκα
 στό κτῆμα· ὁ θεῖος δέ συνηθίζει νά
 κλειδώνει. Μιά προβατίνα, δεμένη
 στή ρίζα μιᾶς κορομηλιάς, μασού-
 λιζε. Ὅταν μπήκα στό σπιτάκι,

πού λαμποκοποῦσε ἀπό καθαριότητα, βρῆκα τό θεῖο νά καρφώνει
 τίς λίγες καρέκλες πού εἶχε. Μέ δέχτηκε μέ χαρά ὅπως πάντα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 64 - 66)

1. *Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις τῶν ρημάτων:*
**φεγγίζω, ἀνηφορίζω, ἀγναντεύω, ζεσταίνω, σιμώνω, ἀρχίζω,
 γαβγίζω, κλειδώνω, μασουλίζω, καρφώνω.**
2. *Νά κατατάξεις τά ρήματα τῆς πρώτης ἄσκησης σέ τρεῖς στή-
 λες, καθὼς εἶναι τό παρακάτω ὑπόδειγμα:*

Ἄπό ρήματα	Ἄπό ὀνόματα	Ἄπό ἄκλιτα
φεγγίζω	ἀνηφορίζω	ἀγναντεύω

3. *Νά βρεῖς τά ρήματα πού παράγονται ἀπό τίς λέξεις:*
**θρίαμβος, ταξίδι, ἔτοιμος, ἀνάγκη, φυλακή, ὄπλο, ἄσπρος,
 ἔμπιστος, ἔμπορος, κρύο, ρίζα, θερμός, ξερός.**
4. *Νά βρεῖς τά ρήματα πού παράγονται ἀπό τά ἄκλιτα:*
πλάτς, τσάκ, χά χά!, χού χού!
Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα ἀπό μιὰ φράση.
Π.χ. τσίρ— τσιρτσιρίζω: Τό λάδι τσιρτσιρίζει στό τηγάνι.

15. ΟΙ ΑΚΟΥΡΑΣΤΟΙ ΧΟΡΕΥΤΕΣ

Τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός κόσμου. Ἀναστάτωση τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ συμμαθητής μας ὁ Νίκος ὁ Ψάλτης μᾶς εἶχε καλέσει νά παίξουμε στό περιβόλι του, ἔπειτα ὁμως ἀπό καμιά ὦρα παιχνίδι σκέπασε τόν οὐρανό μαυρίλα: ἡ λάμψη τῶν ἀστραπῶν ἔσκιζε τά σύννεφα, ἄρχισαν τά μπουμπουνητά, καί ἡ μπόρα, ὅλη ἀγριάδα καί μανία, δέν ἄργησε νά ξεσπάσει. Κλειστήκαμε στό σπίτι.

— Παιδιά, μᾶς εἶπε ὁ Νίκος, θά σᾶς κάμω ἓνα διασκεδαστικό πείραμα.

Σαπούνισε τά χέρια του στό νιπτήρα, ἔπειτα ζήτησε μιά καινούρια λεκάνη καί, μολοντί ἦταν καθαρή, τήν ἔπλυνε πάλι καλά. Ἐπειτα ἀπό δεύτερο πλύσιμο, σαπούνισμα καί τρίψιμο τῶν χεριῶν του, πήρε κι ἔχωσε σταυρωτά τέσσερις λεπτές βελόνες τοῦ ραφίματος σ' ἓνα μικρό στρογγυλό φελλό καί στίς ἄκρες τους ἀπό ἓνα μικρό ὀρθογώνιο φελλό.

Κρατώντας μέ μιά λαβίδα αὐτόν τό σταυρό πού ἔφτιασε, τόν καθάρισε μέ αἰθέρα καί στά πλάγια τοῦ κάθε ὀρθογώνιου φελλοῦ, πάντα πρός τήν ἴδια πλευρά, κόλλησε μέ βουλοκέρι ἀπό ἓνα κομματάκι καμφορά. Στό ἀναμεταξύ εἶχε πεῖ τοῦ Κώστα νά φτιάξει ἀπό λεπτό χαρτί δύο χορευτές. Πῆρε ἔπειτα τούς χορευτές, τούς στερέωσε στό στρογγυλό φελλό καί τέλος ἔβαλε τό σταυρό πάνω στό νερό τῆς λεκάνης.

Τί ἐνθουσιασμός τότε ὄλων τῶν παιδιῶν! Ὁ σταυρός ἔγινε στρόβιλος. Γύριζε, γύριζε καί μαζί γύριζαν καί οἱ χορευτές, καί σταματημό δέν εἶχαν.

1. Από ποιά ρήματα παράγονται οι λέξεις:
τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός, αναστάτωση, μαθητές, μπουμπουνητά, γυμναστήριο, λάμψη.
2. Χώρισε την παραγωγική κατάληξη από το θέμα τῶν λέξεων τῆς πρώτης άσκησης, π.χ. **τρέξ-ιμο.**
3. Σχημάτισε οὐσιαστικά, πού νά φανερώουν τό πρόσωπο πού ένεργεῖ, από τά ρήματα:
δουλεύω, νικῶ, κρίνω, σπουδάζω, ψέλνω, ράβω.
4. Σχημάτισε οὐσιαστικά, πού νά φανερώουν τήν ένεργεια ἢ τό άποτέλεσμα τῆς ένεργειας, από τά ρήματα:
γράφω, βάφω, αλείφω, ιδρύω, ένθουσιάζομαι, κολακεύω, σταματῶ, μαρτυρῶ.

16. ΔΥΟ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

“Ένας ποντικός έξοχικός είχε φίλο του ένα σπιτικό ποντικό και τόν κάλεσε στά χωράφια νά φάνε μαζί. ‘Ο σπιτικός, βλέποντας αὐτά πού τοῦ πρόσφερε ὁ φίλος του, κριθαράκι δηλαδή και σιταράκι, τοῦ λέει:

— Έσύ, άγαπητέ μου, ζεῖς σαν τά μυρμηγκάκια· ἔλα μαζί μου, νά εύφρανθεῖ ἡ καρδούλα σου. Στο σπίτι πού μένω ἔχω ἀπ’ ὅλα: κάτι φετάρες ψωμί, κομματάρες τυρί, λαρδί, σύκα, χουρμάδες, φροῦτα. “Ελα νά χοντρύνεις, νά γίνεις σπουδαῖος ποντίκαρος, και ὄχι νά εἶσαι ἔτσι ἀδυνατούτσικος, ὅπως τώρα.

Ξεκίνησαν άμέσως και οι δύο και πήγαν στήν πόλη.

— Τί σπιταρόνα! ψιθυρίζει ὁ έξοχικός.

— Έδω μένω, λέει ὁ ἄλλος. Ἀνέβηκαν γρήγορα γρήγορα καί χώθηκαν σέ μίαν ἀποθηκούλα.

— Τί θησαυροί! Ἐσύ, φιλαράκο, εἶσαι εὐτυχημένος.

Μόλις ὁμως στρώθηκαν στό φαί, ἀκούονται ἀπό δίπλα ἀγριοφωνάρες καί νιαουρίσματα.

— Γάτος! λέει τρομαγμένος ὁ μουσαφίρης.

— Μή φοβᾶσαι, ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος· εἶναι γατούλα μικρή καί δέν ἔρχεται ποτέ ἐδῶ μέσα· μά καί νά ἔρθει, θά χωθοῦμε στίς τρυπίτσες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 68 - 69)

1. α) *Νά βρεῖς τά ὑποκοριστικά καί μεγεθοντικά ὀνόματα τοῦ κειμένου.*

β) *Χώρισε τήν παραγωγική τους κατάληξη.*

γ) *Νά γράψεις τίς πρωτότυπες λέξεις τους.*

2. *Σχημάτισε δικά σου ὑποκοριστικά καί μεγεθοντικά μέ τίς καταλήξεις:*

-άκος -ούδι -ούλης -αράς.

3. *Σχημάτισε τά ὑποκοριστικά καί μεγεθοντικά τῶν λέξεων σπίτι, γάτα, πόδι, παιδί, πόρτα, σκύλος, ὅπως παρακάτω:*

<i>Λέξη πρωτότ.</i>	<i>Ὑποκοριστ.</i>	<i>Μεγεθοντικό</i>
φωνή	φωνίτσα φωνούλα	φωνάρα

17. ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Δίπλα στό καφενεῖο ἦταν τό ταχυδρομεῖο, ἔπειτα τό τελωνεῖο, τά μόνα κρατικά καταστήματα τοῦ χωριοῦ, ἐκτός ἀπό τό σχολεῖο. Πιο κει ἔβλεπες τόν παπουτσή νά δουλεύει ἔξω ἀπό τό μαγαζί του, γιά νά δροσιζεται, πολλές φορές καί τό ράφτη στήν πόρτα τοῦ ραφτάδικου. Τό μπακάλικο ἦταν καί φιλικατζίδικο· γαλατάδικο καί μανάβικο δέ χρειαζόταν τό χωριό. Ὁ κάθε χωρικός εἶχε τήν ἀγελάδα

του ή τήν κατοίκια του· όσο γιά χορταρικά πάλι, πήγαιναν οί γυναίκες ίσια στους περιβολάρηδες καί τ' αγοράζαν δροσερά δροσερά.

Άπό τήν πλατεία φαινόταν ή έκκλησιά, πάνω σ' ένα βράχο, κάτασπρη, μέ τό ψηλό της καμπαναριό.

Στό καφενείο οί γέροι, μέ τά κομπολόγια στό χέρι, έπιαναν άπό

νωρίς τό κουβεντολόι, πού δέν είχε τελειωμό. Έκει μαζεύονταν, όποτε δέν είχαν δουλειά, καί όλοι οί χωριανοί: κτηματίες, γεωργοί, βαρκάρηδες, τρατάρηδες καί άλλοι ψαράδες, χταποδάδες, ό φαναρτζής, ό σαμαράς, ό κουρέας.

Κουβέντιαζα πότε μέ τόν έναν πότε μέ τόν άλλο κι έπειτα έπαιρνα τόν παραλιακό δρόμο, πλάι στην άμμουδιά, πού μ' έβγαζε στό κεραμιδαριό. Άπό κεί περνούσα τήν ποταμιά, τόν άμπελώνα, τόν ελαιώνα καί άνέβαινα στό βρουναλάκι. Καλή καί ή πλατεία, μά τίς όμορφίες τά μάτια μου άπό κεί πάνω τίς χαιρόνταν, άπό τίς άνηφορίες καί τίς πλαγιές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 70 - 71)

1. Νά γράφεις σέ δυό χωριστές στήλες (Τοπικά, Περιεκτικά) τά παρακάτω όνόματα:
καφενείο, ταχυδρομείο, τελωνείο, πλαγιά, ελαιώνας, ραφτάδικο, άμμουδιά, καμπαναριό, μπακάλικο, ψυλικατζίδικο, ποταμιά, άμπελώνας, άνηφοριά.
2. Νά βρεΐς καί μόνος σου άπό 3 παραδείγματα τοπικών ούσιαστικών μέ τίς καταλήξεις **-άδικο** καί **-είο**.
3. Κάμε τό ίδιο καί γιά περιεκτικά μέ τήν κατάληξη **-ώνας** ή **-ιώνας**.
4. Κάμε 4 φράσεις πού νά περιέχουν άπό ένα τοπικό ή περιεκτικό ούσιαστικό. Π.χ. **Οί ψαράδες πέτυχαν καλή ψαριά σήμερα.**

18. Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΚΗ

‘Ο Κωστάκης διαβάζει ένα βιβλίο ιστορικό. Στά παλιά τά χρόνια, λείει τό βιβλίο, τή Σαλαμίνα τήν ήθελαν καί οί ‘Αθηναίοι καί οί Μεγαρίτες, καί πολεμοῦσαν ποιός νά τήν κρατήσκει στήν έξουσία του. ‘Επειδή οί ‘Αθηναίοι είχαν άποτυχίες κι έπαθαν πολλές ζημιές στον πόλεμο, άπελπίστηκαν καί άποφάσισαν ν’ άφήσουν τό νησί στους άντιπάλους τους. ‘Ο Σόλωνας ήταν γι’ αυτό πολύ πικραμένος. «Είμαι ντροπή, έλεγε, νά χάνουμε τό θάρρος μας. ‘Εγώ θά προτιμοῦσα νά είμαι κανένas ταπεινός νησιώτης, νά είμαι Σικινίτης ή Φολεγάνδριος, παρά πού είμαι ‘Αθηναίος, καί νά λείει καί γιά μένα ό κόσμος πώς είμαι άπό εκείνους πού άπαρνήθηκαν τή Σαλαμίνα».

Καί ό Κωστάκης θά έπιθυμοῦσε νά ήταν νησιώτης, αυτός όμως γιά άλλο λόγο. ‘Ο πατέρας του, λoστρόμος σ’ ένα βαποράκι, τόν είχε πάρει τήν άνοιξη καί τό καλοκαίρι μαζί του σέ κάμποσα ταξίδια στις Κυκλάδες. Φόρτωναν βερίκοκα άπό τή Νάξο, ντομάτες άπό τή Σύρα, άλλα έμπορεύματα άπό άλλα νησιά καί τά έφερναν στον Πειραιά. Τό βαποράκι έμενε αρκετές ώρες σέ κάθε λιμάνι καί ό Κωστάκης γνωρίστηκε μέ πολλά νησιωτάκια τής ηλικίας του· έκαμε έτσι φίλους Συριανούς, Ναξιώτες, Σιφνιούς, Μυκονιάτες. Ψάρευαν μαζί, έκαναν έκδρομοῦλες, καί οί μέρες αυτές ήταν γιά τόν Κωστάκη οί ώραιότερες τής ζωής του. Στην Τήνο μάλιστα έμεινε όλόκληρη βδομάδα, γιατί ή μητέρα του ήταν Τηνιακιά καί είχε εκεί συγγενείς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 72)

1. *Νά βρείς τά εθνικά όνόματα τοῦ κειμένου.*
2. *Νά γράφεις τά εθνικά τῶν παρακάτω τόπων:*
Καβάλα, Πάργα, Βόλος, Κρήτη, Χίος, Μεσολόγι, Καναδάς, Μιλάνο, Ρώμη, Παρίσι.
3. *Νά βρείς άπό ποιό όνομα έγιναν τά παρακάτω εθνικά όνόματα:*
Λευκαδίτισσα, Χιώτης, Σερραία, Καλαματιανός, Τριπολιτσιώτης, Πατρινός, Θηβαίος, Τρικαλινός, Σπαρτιάτης.

19. ΤΟ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑ

Καθισμένοι άνεμελα στο καφενείο της παραλίας ο καπετάν Νικόλας, παλιός караβοκύρης και σημερινός έρασιτέχνης ψαράς, συνήθιζε τά βραδάκια νά διηγείται τίς θαλασσινές του περιπέτειες. Το άκροατήριό του κάθε λογιής: έκτός από τόν καφετζή, ήταν ο λογιστής του ναυτικού Συνεταιρισμού κι ο άποθηκάριός του, ψαράδες, όμότεχνοι του καπετάνιου, τρατάρηδες, βαρκάρηδες και χταποδάδες. 'Ο λόγος του ναυτικού γύριζε μέ νοσταλγία στά περασμένα, στους κινδύνους της θάλασσας, που από τή νιότη του είχε τόσο αγαπήσει, και στους παράξενους τόπους όπου τόν είχαν οδηγήσει τά ταξίδια του.

Καμιά φορά στο άκροατήριό του προσθέτονταν κι οί έπαγγελματίες της συνοικίας, στεριανοί αυτοί: ο κύρ Άγγελος ο κουρέας, ο κύρ Κώστας ο γαλατάς κι ο κύρ Νέστορας ο περιβολάρης. Οί διηγήσεις του παλιού θαλασσόλυκου κέντριζαν πάντα τή φαντασία τους και κρατούσαν άμείωτο τό ένδιαφέρον τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 73 - 75)

1. *Νά βρείς τά επαγγελματικά οδσιαστικά του κειμένου.*
2. *Νά βρείς τίς πρωτότυπες λέξεις των παρακάτω οδσιαστικών (π.χ. για τό βαρκάρης είναι βάρκα):*
κτηματίας, χταποδάς, κουβεντολόι, λασπουριά, καρβουνιάρης, άχερώνας, ψομάς.
3. *Κάμε άνδρωνιμικά μέ τά παρακάτω όνόματα:*
Δημήτρης, Γιάννης, Παναγιώτης, Γιώργος.

20. ΣΤΟΝ ΑΪ-ΝΙΚΟΛΑ

Αύγή αύγή σήμερα μιά πομπή γυναικών άνέβηκε στο ξωκλήσι. Γριούλες άσπρομάλλες, σκυφτές, μέ σκούρα τσεμπέρια στο κεφάλι, νέες γυναίκες μέ φορεσιές άνοιχτόχρωμες, κοπέλες μέ βήμα σβέλτο και πηδηχτό, προχωρούσαν άμίλητες. 'Η όψη τους ήταν άνή-

συχη καί θλιβερή. Πήγαιναν ν' ἀνάψουν τὰ καντήλια τοῦ ἀγίου καί νά ζητήσουν τή σωτήρια συμπαράστασή του γιά τούς ἀγαπημένους τους, γιούς, ἀδερφούς, ἄντρες, πατέρες, πού εἶχαν ξεκινήσει χτές ἀπό τό λιμάνι τοῦ νησιοῦ μέ καράβι γιά ἓνα κάπως μακρινό ταξίδι.

Ἡ χτεσινή μέρα ἦταν ἠλιόλουστη, ὁ καιρός εὐνοϊκός. Φυσοῦσε μέτριος στρωτός βοριάς καί τό καράβι βγήκε ἀπό τό λιμάνι καί προχώρησε στ' ἀνοιχτά καμαρωτό κάτω ἀπό φεγγερό οὐρανό. Τή νύχτα ὅμως ὁ ἄνεμος δυνάμωσε πάρα πολύ, ἀγρίεψε, καί οἱ γυναῖκες ἀκούοντάς τον νά σφυρίζει καί τὰ κύματα νά βογκοῦν ἀνησύχησαν.

Σάν ἔφτασαν στόν Ἅι-Νικόλα, ἀναψαν τὰ καντήλια καί προσευχήθηκαν γονατιστές. Ὁ παπάς, πού εἶχε ἀνεβεῖ μόνος του στό ξωκλήσι, εἶπε στίς γυναῖκες λίγα πραῦντικά καί ἐνθαρρυντικά λόγια καί ἐπαίνεσε τόν καπετάνιο πού ἦταν παλιός θαλασσόλυκος καί πού εἶχε δείξει τήν ἀξία του σέ πολλές παρόμοιες κρίσιμες στιγμές.

Οἱ γυναῖκες γύρισαν στά σπίτια τους παρηγορημένες καί μέ θάρρος στήν καρδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 77)

1. *Νά βρεῖς τὰ ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού παράγονται ἀπό ῥήματα καί νά τὰ γράφεις ἔτσι: στρωτός (στρώνω).*
2. *Κάμε σύνθετα ἐπίθετα μέ δεύτερο συνθετικό παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τὰ ῥήματα:
ἀνοίγω, βρίσκω, μυρίζω, ἀγαπῶ
(λούζω - λουστός = ἠλιόλουστος).*
3. *Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τὰ ῥήματα:
ξεχωρίζω, σβήνω, σκύβω, στρώνω, ἐνοχλῶ, βοηθῶ, ἀρπάζω, κολακεύω.*

21. ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΜΕ ΒΡΟΧΗ

Τῆς Ἀνουύλας πολὺ τῆς ἀρέσουν οἱ κυριακάτικες ἐκδρομές. Σήμερα ὁμως ὁ καιρὸς εἶναι βροχερός καὶ θὰ μείνει στό σπίτι. Φόρεσε τὴ μάλλινη μπλούζα τῆς καὶ ἀνέβηκε στὴν ταράτσα, ἀλλὰ ξανακατέβηκε σχεδὸν ἀμέσως.

— Θὰ βρέξει, τῆς φώναξε ἡ μητέρα τῆς.

Ἐχτές, ἂν καὶ δέν εἶναι ζηλιάρα, εἶχε ζηλέψει λίγο τὴ συμμαθήτριά τῆς τὴ Φρόσω, πού τὴν πῆρε ἡ γιαγιά τῆς στό Ἑλληνικό, νὰ περάσει μαζί τῆς τὸ Σαββατοκύριακο. «Τί ὠραία, τί εὐχάριστα

πού θὰ εἶναι» εἶχε πεῖ τότε μέσα τῆς. Τώρα ὁμως συλλογίζεται πὼς καὶ ἡ Φρόσω θ' ἀναγκαστεῖ νὰ κλειστεῖ στό σπίτι κι ὅς εἶναι σέ μέρος ἐξοχικό.

— Τί νὰ κάμω τώρα; λέει ἡ Ἀνουύλα. Ἀνοίγει ἓνα συρτάρι πού ἔχει φυλαγμένα τὰ παλιά τῆς παιχνίδια. Νά ἡ μεγάλη ἀμερικάνικη κούκλα πού τῆς ἔστειλε ὁ θεῖος τῆς πρόπερσι ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη. Τὴ βγάζει καὶ τὴ στήνει στό τραπέζι. Τὸ φόρεμά τῆς εἶναι μεταξωτό, θαλασσί, σάν τὸ δικό τῆς τὸ λαμπριάτικο· τὰ μάγουλά τῆς τριανταφυλλιά, σάν ἀφράτα μήλα· τὰ γυάλινα μάτια τῆς γαλανά, σάν ζαφειρένια. Μά ἡ Ἀνουύλα εἶναι μεγάλη καὶ οἱ κοῦκλες δέν τὴν εὐχαριστοῦν πιά· τὴν ξαναβάζει στό χαρτονένιο κουτί τῆς. Σ' ἓνα ἄλλο συρτάρι σκόρπια παιχνίδια ἀγορίστικα: ἐδῶ μολυβένια στρατιωτάκια, ἄλλοῦ αὐτοκινητάκια τενεκεδένια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 78 - 81)

1. *Νὰ βρεῖς τὰ ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού ἔχουν τὶς καταλήξεις: -άτικός, -ένιος, -ής, -ινος.*
2. *Ἀπὸ ποιά οὐσιαστικά παράγονται τὰ ἐπίθετα:*

λαμπριάτικος, αγορίστικος, αφράτος, χαρτονένιος, τενεκε-
δένιος.

3. *Νά σχηματίσεις επίρρηματα από τὰ ἐπίθετα:*
ὕποφερτός, καλός, βαθύς, εὐχάριστος, σύγχρονος, ἀληθινός.

4. *Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τό ἐπίρρημα πού βρίσκεται σέ παρέν-
θεση:*

“Ὅ,τι πείς ἀπό ἐδῶ καί πέρα εἶναι ... (παραπάνω). Οἱ ...
(ἄλλοτε) καιροί ἦταν πιό καλοί. Τά ... (σιγά) ποταμάκια νά
φοβάσαι. Τά ... (χτές βράδυ) ἐπεισόδια ἦταν δυσάρεστα.
Ἡ ... (κάθε μέρα) ἄσκηση δίνει ὑγεία.

5. *Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τίς λέξεις:*
πέρσι, φέτος, πάντοτε, μακριά, ἀντίκρυ.

22. Ο ΜΥΡΜΗΓΚΑΣ

Τό μυρμήγκι, λέει ἕνας μύθος, δέν ἦταν ἔντομο ἀπό πάντα, ἦταν ἄνθρωπος. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος, ὁ Μύρμηγκας, εἶχε πολλά χωράφια καί ἄλλα ἀγαθά, ἦταν ὁμως ἀχόρ-
ταγος καί τὰ δικά του πλούτη δέν
τοῦ ἔφταναν. Γύριζε λοιπόν τὰ ξέ-
να χωράφια, ὅταν ἔλειπαν οἱ νοι-
κοκύρηδες, μάζευε ὅ,τι ἔβρισκε, πό-
τε ἕνα δεμάτι σιτάρι, πότε ἄλλους
καρπούς, καί τὰ κουβαλοῦσε στό
σπίτι του. Τό νοῦ του τόν εἶχε
στήν ἀρπαγή. Ξεκινοῦσε νύχτα,
πρὶν νά πᾶνε οἱ ἄνθρωποι στίς
δουλειές τους, γιά νά μήν τόν πά-
ρουν εἶδηση. Ἀπό τήν ἔγνοια τῆς
κλειψιάς ξενυχτοῦσε κιόλα καμιά
φορά ἄπντος. Καταντοῦσε ν' ἀφή-

νει άκαλλιέργητο κανένα δικό του κτῆμα, άσκαφτο, άνόργωτο, άσπαρτο ἢ άπότιστο, για να κοκκολογᾷ τά ξένα. Καί με πλημμύρες καί με άναβροχιές οί άποθηκες του ἦταν πάντα ξεχειλεις καί ξεχειμώνιαζε ξένοιαστος. Οί άλλοι γεωργοί έβλεπαν πώς τούς έλειπε πότε τό ένα καί πότε τό άλλο καί άναρωτιόνταν τί να γινόταν άραγε, μά τόν κλέφτη δέν τόν έπιασε κανείς, γιατί φυλαγόταν καλά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 82 - 83)

1. Να άντιγράψεις τίς λέξεις τοῦ κειμένου πού είναι σύνθετες με τά άχώριστα μόρια: **ά-, ξε-, άνα-**.
2. Σχημάτισε σύνθετα με τό άχώριστο μόριο πού ταιριάζει καί με τίς λέξεις: **όρθογραφία, κολλῶ, κάνω, ίσος, μασῶ**.
3. Στίς παρακάτω φράσεις να συμπληρώσεις τό κενό μετά τό άχώριστο μόριο με τό σύνθετο πού σχηματίζεται από τό άχώριστο μόριο καί τή λέξη σε παρένθεση:
Ἡ άν— (αίμα) είναι άρρώστια. Τά παιδιά προχτές ξε— (τρελαίνομαι) με τίς ιστορίες τῆς γιαγιᾶς. Τό σχολείο μας πῆγε για άνα— (δασώνω). Τό άν— (άλάτι) φαγητό είναι ά—(νόστιμο).
4. Γράφε τίς λέξεις πού έχουν αντίθετη σημασία άπ' αυτό πού σημαίνουν οί λέξεις:
τυχερός, άξιος, εὐήλιος, δίκαιος, ήσυχος, ύποφερτός, γραφτός.

23. ΔΥΟ ΞΑΔΕΡΦΙΑ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

Γκρρρρρ... Γκρρρρρ...

Ἡ Θέμο τρέχει στό τηλέφωνο καί παίρνει τό άκουστικό. Στό πρόσωπό του φάνηκε χαρά καί συγκίνηση, όταν άκουσε ποιός τοῦ τηλεφωνεῖ.

— Θέμο, κατάλαβες ποιός εἶμαι; Ἐδῶ ὁ ξάδερφός σου ὁ Ἡρέστης. Ἐφτασα στόν Πειραιά με τό βαπόρι σήμερα τό πρωί στίς έξι καί άνέβηκα στήν Ἀθήνα με τόν ηλεκτρικό σιδηρόδρομο. Σοῦ τηλεφωνῶ άπό τό ξενοδοχεῖο τοῦ συμπεθέρου μας τοῦ Χαράλαμπου. Ἐδῶ

έγκαταστάθηκα για τήν ώρα.

— Τί λές, βρέ παιδί Ὁρέστη; γιατί ἔτσι; Γιατί δέ μᾶς τηλεγράφησες ἀπό τό νησί πῶς θά ᾿ρχόσουν, νά κατεβῶ στόν Πειραιά νά σέ πάρω; Πῶς τά κατάφερες μόνος σου; Ἐσύ πρώτη φορά ταξιδεύεις.

— Μή θαρρεῖς δά πῶς στήν ἐπαρχία εἶμαστε κουτοί. Δέν ἦρθα ὁμως μόνος. Ἦταν πολλοί ἐπιβάτες συχωριανοί μας. Ἦταν καί ὁ Ὀδυσσεύς ὁ Πετμεζᾶς· συγγενής μας λίγο· τόν ξέρεις· ἀρχιεργάτης

σέ τυπογραφεῖο· τώρα ἔφεδρος ὑπαξιωματικός. Ἦταν λοιπόν καί αὐτός συνταξιδιώτης μας καί τοῦ σύστησε ὁ πατέρας νά μέ βοηθήσει. Τό ταξίδι περίφημο· ἐξαιρετικά ὠραῖο.

— Καί νά πᾶς στό ξενοδοχεῖο! Ἡ μητέρα πολύ θά δυσανεστηθεῖ. Θά ἔρθω νά σέ πάρω νά μείνεις μαζί μας ἐδῶ στό Χαλάντρι, ὥσπου νά βρεῖς σπίτι στήν Ἀθήνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 84)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου μέ τό ἀχώριστο μόριο **συν-** (**συ-**, **συγ-**, **συμ-**, **συν-**).
2. Νά ἀντιγράψεις τίς ὑπόλοιπες σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου καί νά ὑπογραμμίσεις τό ἀχώριστο μόριο.
3. Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀχώριστα μόρια: **δυσ-**, **τηλε-**, **ἡμι-**, **ὄμο-**, **ἐπι-**, **ἀμφι-**.
4. Συμπλήρωσε τίς φράσεις:
Ἦ καλή **συ-** (ζητῶ) διαλύει τή **διχο-** (γνώμη).
Τό **εὐ-** (ἀγγελία) διαδόθηκε καί στά δύο **ἡμι-** (σφαίρα) τῆς γῆς.
Οἱ Ἕλληνες εἶμαστε λαός **ὄμο-** (γλώσσα).
Μέ τόν **τηλέ-** (γράφω) στέλνουμε μηνύματα σέ ὅλο τόν κόσμο.

24. ΤΟ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΘΥΜΙΟΥ

Τό ἀρχοντικό ὀρθώνεται ὀλομόναχο στήν κορφή τῆς βραχουριάς μ' ἕναν ἀνεμοδείκτη πλάι του· οἱ πέτρες ἀπό τήν πολυκαιρία ἔχουν πάρει ἕνα σταχτοπράσινο χρῶμα, καί μοιάζει μέ γλαροφωλιά, μά ἀπό κοντά ξεχωρίζεις τό σύνολό του. Πυργωτό εἶναι, τρίπατο, μέ σίγουρη ξυλοσκεπή καί μέ διπλό τόν τοῖχο.

Στό ἐπάνω πάτωμα εἶναι οἱ κρεβατοκάμαρες τοῦ ἀντρόγунου καί τοῦ γιοῦ τους τοῦ Νικόλα. Στό δεύτερο, κατά τή θάλασσα, εἶναι ἡ μεγάλη σάλα καί μπροστά της ἡ τραπεζαρία, χωρισμένες μέ στενό-

μακρο πέρασμα. Στό κάτω πάτωμα εἶναι τό κατώγι μέ τίς σοδεῖες καί μέ τή χαμοκέλα στήν πίσω μεριά του, ὅπου γίνεται ἡ λάτρα.

Στήν τραπεζαρία, σιμά στό παραθύρι, εἶναι στημένος ὁ ἀργαλειός τῆς καπετάνισσας μέ τό νῆμα τό χρυσοκίτρινο, περασμένο στό καλαμοκάνι του· ἐκεῖ περνᾷ τίς ὥρες της ἡ καπετάνισσα τά βραδινά τῆς χειμωνιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 85 - 89)

1. *Νά ξεχωρίσεις τά παρατακτικά σύνθετα τοῦ κειμένου καί νά τά ἐξηγήσεις.*
2. *Κάμε τό ἴδιο καί γιά τά προσδιοριστικά σύνθετα.*
3. *Τί εἶδους εἶναι καί πῶς ἐξηγοῦνται τά παρακάτω σύνθετα: λαγοπόδαρος, κοντόθωρος, σιδεροκέφαλος, ξανθομάλλης, σκληροτράχηλος, καλόκαρδος, κακόμοιρος, μεγαλόσωμος.*

4. Τί είδους είναι και πώς εξηγούνται τα παρακάτω σύνθετα: **ώροδείχτης, χαρτοπαίκτης, μυρμηκοφάγος, κτηνοτρόφος, θαλασσομάχος, βιβλιοδέτης.**
5. Γράψε κι εσύ από δύο σύνθετα **παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά και άντικειμενικά.**

25. ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

*Εξαφνα λύχνος ήλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρός στῆς μάνας τήν ψυχή, έτοιμος νά δείξει τό μέλλον τοῦ νεογέννητου. Καί τόν εἶδε τριαντάχρονο λεβεντονιό νά μαγνητίζει τίς ψυχές τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγερός, μέ σεβαστή μελαγχολία στό ροδόπλαστο πρόσωπο, μέ τό στόμα γλυκοστάλαχτο καί τά γαλανά μάτια, μιλοῦσε στό λαό καί τόν ἔπειθε. Οἱ προφήτες, πού τόν προσπερνοῦσαν, πειθαρχοῦν τώρα καί πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωυσῆ ξαναζεῖ στά λόγια του καί συμπληρώνεται. Ἡ βαριόμοιρη γῆ ἀναδρουσίζεται· τ' ἀπελπισμένα πλήθη ξαναθαρρεύουν. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπό τά πλατιά στέρνα του καί δροσίζει τό καμίνι τῆς κακομοιριάς. Τά Ἱεροσόλυμα στρώνουν τοὺς δρόμους μέ βάγια νά τόν καλοδεχοῦν. Σύγκαира ὅμως καρφώνουν τό σταυρό. Ὁ φθονερός μαθητής τόν παραδίνει μέ φίλημα. Μά Ἐκεῖνος, ἀνώτερος ἀπό τά τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τήν προδοσία καί ἀνεβαίνει πράος στό μαρτύριο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 90 - 95)

1. *Νά κατατάξεις τά σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ πρώτου συνθετικοῦ.*

Οὐσιαστικό	Ἐπίθετο	Ἀριθμητικό	Ἐπίρρημα

2. *Μέ τά πρώτα συνθετικά τῶν παρακάτω λέξεων νά σχηματίσεις ἀπό δύο σύνθετα:*

πισωδρομοῦν, ἡλιοστάλαχτος, λεβεντονιός, βαριόμοιρος, γλυκοστάλαχτος.

3. *Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις. Σέ ποιές τό πρώτο συνθετικό παίρνει συνδετικό φωνήεν;*

σφήκα — φωλιά	κρυφά — ἀκούω
σπίτι — νοικοκύρης	ἄσπρος — κίτρινος
ρύζι — γάλα	ἀργά — διαβαίνω

26. Η ΑΓΑΠΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Ἐκείνη ἡμέρα ἀπό μικρός τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα. Τό πρώτο μου παιχνίδι ἦταν ἕνα κουτί ἀπό λουμίνια, πού ἡ φαντασία μου τό ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο. Πῆγα καί τό ἔριξα στή θάλασσα μέ καρδιοχτύπι. Ἄργότερα ἔγινα πρώτος στό κουτί, στό κολύμπι πρώτος. Ἐκεῖνα πού εἶχα ὀλόγυρά μου, ψυχωμένα κι ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια: οἱ ναῦτες μέ τά ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καί τά φανταχτερά ροῦχα· οἱ γέροντες μέ τίς ἱστορίες τους· τά ξύλα μέ τή χτυπητή κορμοστασιά.

Ναί· τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα! Τήν ἔβλεπα κατάντικρυ ν' ἀπλώνεται ἀπό τό ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νά χάνεται στό οὐρανοθέμελα σάν πλάκα ζαφειρένια, στρωτή. Τήν ἔβλεπα ὀργισμένη ἄλλοτε, νά δέρνει μέ ἀφρούς τό ἀκρογιάλι. Καί ὅταν ἔβλεπα καράβι νά σηκώνει τήν ἄγκυρα, νά βγαίνει ἀπό τό λιμάνι καί ν' ἀρμενί-

ζει στ' άνοιχτά, ή ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερό πουλάκι, έπάνω του. Τά σταχτόμαυρα πανιά τά όλοφούσκωτα, τά σκοινιά τά κοντυλο- γραμμένα, μ' έκραζαν νά πάω μαζί τους. Καί νυχτόημερα ή ψυχή μου κατάντησε άλλον πόθο νά μήν έχει παρά τό ταξίδι.

Δέν κρατήθηκα περισσότερο· ό πατέρας, παλιός θαλασσομάχος, έλειπε σέ ταξίδι. Μίσειε καί ό θείος μου γιά τή Μαύρη Θάλασσα. Τοῦ έπεσα στό λαιμό· τόν παρακάλεσε καί ή μάνα μου από φόβο μήν άρρωστήσω. Κι ό θείος μου, πού ήταν μεγαλόκαρδος άνθρωπος, δέ- χτηκε νά μέ πάρει μαζί του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 96 - 101)

1. Τί μέρος τοῦ λόγου είναι τά σύνθετα τοῦ κειμένου μέ δεύτερο συνθετικό οδσιαστικό;
2. Νά βρεῖς ποιές αλλαγές γίνονται στό γένος καί στήν κατά- ληξη τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ τῶν συνθέτων:
ἀτάραχος, ἀγγελόμορφος, ἀγριοπρόσωπος, ἀνοιχτομάτης, τε- τράγωνος.
3. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά οδσιαστικά:
γλώσσα, ψυχή, λόγος, καρπός, δόξα, θόρυβος.
4. Ποιό είναι τό δεύτερο συνθετικό, τί μέρος τοῦ λόγου είναι καί τί μέρος τοῦ λόγου γίνεται μέ τή σύνθεση στίς λέξεις:
καρδιοχτύπι, κατάντικρο, οὐρανοθέμελα, ἀκρογιάλι, μεγα- λόκαρδος, θαλασσομάχος, κορμοστασιά.

27. ΨΑΡΕΜΑ ΣΤΟ ΓΛΑΡΟΝΗΣΙ

‘Από εβδομάδες είχαμε καταστρώσει τό σχέδιό μας. ‘Ο μπαρμπα-Στρατής, ό λεβεντάνθρωπος, άνοιχτόκαρδος ψαράς, θαλασσόλυκος στά νιάτα του, συμπέθερος ενός άπό τή συντροφιά μας, θά μᾶς έδινε τή μικρότερη άπό τίς δύο ψαρόβαρκές του· καθetés καλές, άπό μονοκόμματα μεσηνέζες καί άπό άλογότριχες, είχαμε όλοι μας· τά σύνεργα τῆς ψαρικῆς θά τά είχαμε έτοιμάσει άποβραδís· γιά δόλωμα θά παίρναμε λιανόψαρα, άμμοσκούληκα, καί γιά τά κεφαλόπουλα ψωμοτύρι· καί θά ξεκινούσαμε πρίν βγει ό ήλιος. ‘Ημαστε πέντε.

Τό Γλαρόνησι — γεμάτο γλαροφωλιές — είναι κατάντικρυ στό χωριό μας, πρόσ τά βορειοδυτικά. Μέ γερό κουπί φτάνεις σέ μισή ώρα. Μά ό παλιόκαιρος δέ μᾶς άφηνε νά κάμουμε τήν έκδρομή. ‘Ο φετινός Μάρτης ήταν σωστός παλουκοκαύτης. Ξεροβόρια τίς πρώτες του μέρες, ποῦ καί ποῦ κι άνεμόβροχα, τή Μεγαλοβδομάδα μάλιστα σηκώθηκε φοβερή άνεμοζάλη καί θαλασσοταραχή. ‘Αλλά τώρα, ξώλαμπρα, ήταν χαρά Θεοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 102 - 104)

1. Χώρισε τά σύνθετα τοῦ κειμένου ανάλογα μέ τόν τόνο τους:

Φυλάγον τόν τόνο	Τόν άνεβάζον στήν παραλήγουσα	Τόν άνεβάζον στήν προπαραλήγουσα

2. Σχημάτισε σύνθετα μέ τά παρακάτω ζευγάρια λέξεων τονίζοντάς τα όπου πρέπει:
άσπρος - γαλανός, λύκος - σκύλος, κορφή - βουνά, φαγί - ποτό, μάτι - γυαλί, παλιός - χωριό, άρχοντας - χωριάτης, χτύπος - καρδιά, άνεμος - ζάλη, θάλασσα - πνίγομαι.
3. Κάμε παρασύνθετα άπό τίς λέξεις:
παλιόκαιρος, Μεγαλοβδομάδα, καλωσορίζω, Αιγαίο Πέλαγος.
4. Νά βρείς άπό ποιές σύνθετες λέξεις παράγονται τά παρασύνθετα: **προθυμία, συγκοινωνιακός, χριστουγεννιάτικος, ‘Ερωθροσταυρίτης.**

28. ΤΟ ΟΜΟΡΦΟ ΧΩΡΙΟ

Μόλις ό Παυλής και ό νονός του βγήκαν από τό λαξευτό δρόμο, ξεφυτρώνει μπροστά τους πεντάμορφη θέα. Κάμπος βαθύς και δεντροσκέπαστος, βουνά παραπέρα άραδιασμένα σαν κύματα, από τά δεξιά λάδι ή θάλασσα, δίπλα στό άκρογιάλι τό όμορφο χωριό.

Τά σπίτια του έφεγγαν σαν γλάστρες μέ τά λουλούδια και καταμεσίς στά σπίτια — παράξενο θάμα! — βράχος πού στεκόταν σαν κολοσσός ούρανόγγιχτος, πού τό μεγαλείο του σ' έκανε και τόν σεβόσουν. Και έπάνω στοϋ κολοσσού τήν κορφή μεγάλη κατάλευκη έκκλησία, και δίπλα στην έκκλησία τό καμπαναριό, κάτασπρο κι αυτό, χαριτωμένο. . .

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 105)

1. *Νά βρεΐς ποιά έπιθετα και ποιά οδσισιατικά στό κείμενο χρησιμοποιούνται μεταφορικά.*
2. *Σέ ποιές από τίς παρακάτω λέξεις υπάρχει κυριολεξία και σε ποιές μεταφορά:*
χρυσή άλυσίδα — χρυσή καρδιά,
τρέχει τό παιδί — τρέχει ή μήτη,
ή ρίζα τοϋ δένδρου — ή ρίζα τοϋ κακοϋ,
παιδί μάλαμα — δαχτυλίδι από μάλαμα,
σκάβω βαθιά — νιώθω βαθιά.
3. *Μέ καθεμιά από τίς άκόλουθες λέξεις νά σχηματίσεις δύο φράσεις. Στή μιά τους νά λέγονται κυριολεκτικά και στην άλλη μεταφορικά:*
άνοίγω, σηκώνω, βαρύς, πικρός, νεράκι.
Παράδειγμα: άνοίγω τό παράθυρο — άνοίγω τήν καρδιά μου.

29. ΤΑ ΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ

Τόν παππού τόν βρήκαμε νά ποτίζει τά λαχανικά στό κηπαράκι του, καί τή γιαγιά, κάτω ἀπό τή μηλιά, νά μπαλώνει ἀσπρόρουχα, προχτές πού μέ τήν ἀδερφούλα μου πήγαμε νά τούς δοῦμε στό ἐξοχικό τους σπιτάκι.

— Τί θέλετε νά σᾶς φιλέσουμε; μᾶς ρωτᾷ ἡ γιαγιά.

— Εὐχαριστοῦμε, γιαγιά, δέν εἶναι ἀνάγκη νά σᾶς βάλουμε σέ κόπο.

— Τί κόπο, καλέ; Πέστε τί σᾶς ἀρέσει. Πές, Ντίνο. . . Ἐσύ, Φροσούλα; Μήν ντρέπεσαι· μίλα.

— Ποῦ νά τά βρεῖς τέτοια ἐποχή τᾶ μῆλα; λέει ὁ παππούς· δέ ρίχνεις μιά ματιά πάνω ἀπό τό κεφάλι σου, νά δεῖς πώς εἶναι ἀκόμα ἀγίνωτα;

— Οὔ, καημένη Θανάση, πάλι τᾶ ἀστεῖα σου ἄρχισες. Εἶπα τῆς Φροσούλας νά μιλήσει καί νά πεῖ τί θέλει. Σήκω, Ντίνο. . .

— Σύκο! λέει πάλι ὁ παππούς· μᾶρ ἔμεινε κανένα;

— Ἄχ, ἄφησέ με, καημένη Θανάση. Σήκω, Ντίνο, πετάξου μέσα στό σπίτι καί στό δεξί συρτάρι τοῦ ἀρμαριοῦ ἔχω χαλβά πολιτικό. Βάλε τέσσερα κομμάτια σ' ἕνα πιάτο καί φέρ' τα. Καί, μιά πού θά μπεῖς, φέρε μου καί τό μαλλί πού ἔχω σ' ἕνα καλαθάκι καί τό ἀδράχτι μου, νά γνέσω λίγο. Ἄ, καί τή ρόκα.

— Ρόκα ἔχω στό περιβόλι ὅση θέλεις.

— Τέλος πάντων, δέν ὑποφέρεσαι, Θανάση, μ' αὐτά τᾶ ἀστεῖα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 106 - 108)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τᾶ ὁμώνυμα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά εἶναι ἡ σημασία τοῦ καθενός.*
2. *Νά σχηματίσεις φράσεις πού ἢ καθεμιά νά ἔχει μίαν ἀπό τίς ἀκόλουθες ὁμώνυμες λέξεις:*
δανικός (ἀπό τή Δανία) — δανεικός, νοίκι — νίκη, ψηλός — ψιλός, κλίμα — κλήμα.
3. *Νά βρεῖς ἀπό ἕνα παρώνυμο γιά κάθε λέξη ἀπό τίς ἀκόλουθες:*
κερί, πότε, ἄλλα, μίσος, μετάλλιο, σφάγιο, ἄξιος, ἀργός, δάφνη, γέρνω.

30. ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΑΪΤΟΣ

“Ένας αϊτός περήφανος,
ένας αϊτός λεβέντης
από τήν περηφάνια του
κι από τή λεβεντιά του
δέν πάει τά κατώμερα
νά καλοξεχειμάσει,
μόν’ μένει άπάνω στά βουνά,
ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι έριξε χιόνι στά βουνά
καί κρούσταλλα στους κάμπους,
έμάργωσαν τά νύχια του
καί πέσαν τά φτερά του.

Κι άγνάντια βγήκε κι έκατσε σ’ ένα ψηλό λιθάρι
καί μέ τόν ήλιο μάλωνε καί μέ τόν ήλιο λέει:
«Ήλιε, γιά δέ βαρείς κι έδω σ’ αύτή τήν άποσκιούρα,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μιά άνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά ρθοῦνε τ’ άλλα τά πουλιά καί τ’ άλλα μου τ’ άδέρφια;»

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 109 - 110)

1. *Νά βρεῖς συνώνυμα τών λέξεων:*
μαλώνω, άγνάντια, λιθάρι, άνταμώνω, κάμπος, ξημερώνω,
φοβοῦμαι, άγριος.
2. *Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, όπου νά υπάρχουν τά παρα-
κάτω συνώνυμα:*
καλύβα, μέγαρο, παλάτι, πολυκατοικία, σπίτι — άστράφτω,
γυαλίζω, λάμπω.
3. *Νά βρεῖς ταυτόσημες τών ακόλουθων λέξεων:*
κούρκος, μπρούμυτα, καταγής, άχλάδι, όρνιθα, στέγη, τίλιο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οί λέξεις

1. Από τὰ παρακάτω ρήματα σχημάτισε οὐσιαστικά (πού νά σημαίνουν *ἐνέργεια* ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς *ἐνέργειας*) μέ τήν παραγωγική κατάληξη **-μα** (ἢ κατάληξη αὐτή γράφεται μέ **μμ** στά οὐσιαστικά τὰ παράγωγα ἀπό ρήματα μέ χαρακτηρισά π, β, φ): γράφω, ράβω, βάφω, τρίβω, ἀλείβω, κόβω, βλέπω, τρέφω (θρέφω), μαγεύω, ψαρεύω — ἀνοίγω, διαλέγω, πλέκω, δείχνω, τυλίγω — ἀγωνίζομαι, ἀλωνίζω, ἀλατίζω, στολίζω — δένω, ἀπλώνω, διπλώνω, ἰδρῶ.
2. Σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπό τὰ ἐπίθετα:
νόστιμος, ἔξυπνος, κίτρινος — δίκαιος, καλός, ταπεινός, ἀγράμματος — ἀθῶος, θερμός, δραστήριος, ἀρχαῖος, ἴσος — ξινός, σάπιος, μαῦρος.
3. α) Σχημάτισε ἐπίθετα παράγωγα ἀπό τὰ ρήματα: γράφω, ἀγοράζω, ἀκούω, κρύβω, μισῶ, γυρίζω, πλέκω, πήζω, ἀρπάζω, φυτεύω, σηκώνω (μέ κατάληξη **-τός**): ἀναπαύω, ἀπολυμαίνω, ἐνοχλῶ, βοηθῶ, κολακεύω, ἐνθουσιάζω, ἀρπάζω (μέ κατάληξη **-τικός**).
β) Σχημάτισε ὑποκοριστικά ἐπίθετα ἀπό τὰ ἐπίθετα:
ψηλός, καλός, ἀκριβός, φτωχός, ζεστός, δροσερός, χοντρός, ὄμορφος, πονηρός.
γ) Σχημάτισε ἐπίθετα παράγωγα ἀπό τὰ ἐπιρρήματα: χτές, σήμερα, πέρ(υ)σι, τώρα, (ἐ)φέτος, πάντοτε (ἴλα παίρνουν κατάληξη **-ινός**).
4. Γράψε ἀπό δύο ἐπίθετα πού νά παράγονται ἀπό οὐσιαστικά μέ τίς καταλήξεις: **-άρης, -ένιος, -ινος, -ερός, -πτός, -ικός, -ιάτικος, -ίστικος, -ίσιος.**
5. Νά γράφεις ὅλες τίς σύνθετες λέξεις πού βρίσκονται στό κείμενο τῆς σελ. 45 καί δίπλα στήν καθεμίά τά συνθετικά τῆς μέρη.

6. Γράψε τά παρακάτω γνωμικά ύπογραμμίζοντας τίς λέξεις πού εΐναι σύνθετες μέ άχώριστα μόρια:

Άνθρωπος άγράμματος, ξύλο άπελέκητο.— Στήν άναβροχιά καλό καί τό χαλάζι.— Τό πρόβατο πού ξεκόβει άπ' τό μαντρί τό τρώει ό λύκος.— Ξένα ρούχα ντύνεσαι, γρήγορα ξεντύνεσαι.— Όπου δέ sé σπέρνουν μήν ξεφυτρώνεις.— Άκάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;

7. Γράψε τίς λέξεις πού έχουν σημασία αντίθετη από εκείνο πού σημαίνουν οί παρακάτω λέξεις:

τυχερός, άλατισμένος, λησμονημένος, άξιος, ευήλιος, γραφτός, καρφωμένος, δίκαιος, όπλισμένος, θνητός, ήσυχος, παρηγορημένος, ύποφερτός, ύπομονετικός, τελειωμένος.

Παράδειγμα: τυχερός - άτυχος, άλατισμένος - άνάλατος.

8. α) Σχημάτισε από μιά σύνθετη λέξη μέ καθένα από τά λόγια άχώριστα μόρια ώς πρώτο συνθετικό. (Βλ. σ. 58 τής Γραμματικής.)

β) Πώς λέγονται οί άνθρωποι πού έχουν τήν ίδια θρησκεία; εκείνοι πού μιλοϋν τήν ίδια γλώσσα; όσοι άνήκουν στην ίδια φυλή; όσοι θήλασαν τό γάλα τής ίδιας μητέρας (χωρίς νά εΐναι άδέρφια); τό σύνολο πολλών συγγενικών έθνών; τό σύνολο πού περιλαμβάνει τίς συγγενικές τάξεις ζώων ή φυτών (λ.χ. των θηλαστικών); τό φαγητό πού δέν εΐναι βρασμένο, ψημένο ή μαγειρεμένο.

9. Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ακόλουθες λέξεις:

σφήκα-φωλιά	κρυφά-άκούω	λύκος-σκύλος	σπίτι-νοικοκύρης
συχνά-ρωτώ	κοντά-ζυγώνω	χιόνι-βροχή	γλυκός-ανάλατος
συχνά-άλλάζω	ξανά-φαίνομαι	μόνος-άκριβός	εργο-όδηγός
άργά-διαβαίνω	ξανά-άρχίζω	άσπρος-κίτρινος	ρύζι-γάλα.

10. Γράψε από τρία σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καί άντικειμενικά.

11. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά οδσιαστικά:

καρπός, λόγος, θόρυβος, τρόπος, γλώσσα, καρδιά, δόξα, ψυχή, φωνή, όργανο.

12. Ποιά εΐναι τά συνθετικά μέρη στις σύνθετες λέξεις:

ζωέμπορος, έφεδρος, άνθυπολοχαγός, ευρυχωρία, φυσιογνωμία, δεκαπενθήμερο, ψύχραιμος.

13. Σχημάτισε σύνθετες λέξεις μέ τά συνθετικά:
 πρώτος - εργάτης, ἄρτος - εργάτης, λάδι - ἔμπορος, ἀπό - ὀπλίζω,
 ἀπό - ὄρμη, ὑπό - ἥλιος, ὑπό - ὑπουργός, πρώτος - ὑπουργός, κατά -
 ἡσυχάζω, κατά - ὀρίζω, ἀντί - ὑποπλοίαρχος, βαθύς - φωνή.
14. Γράψε ἀπό τρία συνώνυμα γιά καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις:
καράβι	ἄγριος	τόρα	ψάχνω
πολεμιστής	ἄφοβος	ἄργά	λέω
σκαμνί	καινούριος	ὔστερα	φοβοῦμαι.
15. Γράψε τίς φράσεις τοῦ κειμένου πού ἔχουν μεταφορική σημασία.
 Παράδειγμα: μέ τή βαριά μά γλυκιά φωνή της (βλ. κείμενο
 σελ. 74-75).
16. Σχημάτισε οἰκογένειες λέξεων ἀπό τίς ἀκόλουθες ἀπλές λέξεις:
 βουνό, λουλούδι, γράφω, ἀλεύρι.

Τά ἡμερα πουλιά τῆς πεδιάδας, οἱ πελαργοί, οἱ φασιανοί, οἱ κουροῦνες, οἱ ἀγριοχῆνες, κάθιζαν ἐπάνω στά κλαδιά. Τά χελιδόνια καί τά σπουργίτια κούρνιαζαν ἐμπιστευτικά στά φυλλώματα μαζί μέ τό βδελυρό φίδι, πού χώνευε στήν κουφάλα, καί μέ τόν ποντικό, πού ἀργομασοῦσε τ' ἀκρόριζα.

Περίγυρα, στό ἀμφιθεατρικό ψήλωμα τῶν βουνῶν καί κάτω στήν ἀπλωτή πεδιάδα, στους κυματισμούς τῶν λόφων καί τίς γραμμές τῶν κοιλάδων, ἡ βλάστηση ἀπλωνόταν μέ ὄλο τό μεγαλεῖο της καί μέ ὅλη τήν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 117 - 120)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τά ὀριστικά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στό κείμενο. Σέ ποῖο γένος, ποιόν ἀριθμό καί σέ ποιά πτώση εἶναι τό καθένα;*
2. *Ποιοί τύποι τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου λείπουν;*
3. *Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τά ἄρθρα πού λείπουν.
Ἔρχεται ... ἀδερφός μου. Ἔχω ... βιβλίο ... ἀδερφοῦ μου.
Βλέπω ... ἀδερφό μου. Ἔρχεται ... ἀδερφή μου. Ἀκούω ...
φωνή ... ἀδερφῆς μου. Βλέπω ... ἀδερφή μου. Αὐτό εἶναι ...
σχολεῖο μου. Βλέπω ... παιδιά ... σχολεῖο μου. Στήν αὐλή
μαζεύονται ... μαθητές καί ... μαθήτριες. Παρακολουθῶ ...
παιχνίδια ... παιδιῶν καί ἀκούω ... φωνές τους.*
4. *Στά παρακάτω οὐσιαστικά βάλε τό ἄρθρο τους στόν ἐνικό ἀριθμό, γιά νά φανεῖ τό γένος τους:
πέτρα, ὑπόνομος, τείχος, γέρος, τοῖχος, πήχη, ἀκρογιάλι, βία,
γερόντισσα, σωλήνας, ἐλικόπτερο, ἔλικα, τύχη.*

32. ΑΙΣΩΠΕΙΟΙ ΜΥΘΟΙ

Ο ΑΓΕΛΑΔΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

Ἐνῶ ἓνας ἀγελαδάρης ἔβροσκε τὰ βόδια του στήν πλαγιά ενός βουνοῦ, ἓνα μοσχάρι ξέκοψε ἀπό τό κοπάδι καί χάθηκε. Ὁ ἀγελαδάρης, ἀφοῦ ἄδικα γύρισε λαγκάδια καί βουνά, ἔκαμε τήν προσευχή του στό Δία καί τοῦ ἔταξε πῶς, ἂν τόν βοηθοῦσε νά βρεῖ τόν κλέφτη, θά τοῦ πρόσφερε θυσία ἓνα κατσίκι. Ἐξακολούθησε ἔπειτα νά ψάχνει

καί μιά στιγμή, στό ξέφωτο ενός δάσους, ἀντικρίζει ἓνα λιοντάρι πού ἔτρωγε τό μοσχάρι του. Τρομαγμένος τότε σήκωσε τὰ χέρια του πρὸς τόν οὐρανό καί εἶπε: «Ἀφέντη Δία, σοῦ ἔταξα, ἂν κάμεις νά βρῶ τόν κλέφτη, νά σοῦ θυσιάσω ἓνα κατσίκι· τώρα σοῦ τάζω, ἂν κάμεις νά μή μέ βρεῖ ὁ κλέφτης, νά σοῦ θυσιάσω ἓναν ταῦρο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 119)

1. Νά ὑπογραμμίσεις μέ μολύβι τό ἀόριστο ἄρθρο ὅπου ὑπάρχει.
2. Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τό ὀριστικό ἢ τό ἀόριστο ἄρθρο.

Κάποτε ... γέρος ξυλοκόπος γύριζε φορτωμένος μέ ... δεμάτι ξύλα. Ἐξαφνα ἄρχισε δυνατή βροχή. Ἐκεῖ κοντά βλέπει ... καλύβα. Τρέχει καί χτυπᾷ ... πόρτα. «Ποίος εἶναι;» ἀκούστηκε ἀπό μέσα ... φωνή. «Εἶμαι ... διαβάτης καί ζητῶ νά φυλαχτῶ ἀπό ... βροχή». Ἀμέσως ἀνοίγει ... πόρτα καί παρουσιάζεται ... παιδί. Πρόθυμα παίρνει ... δεμάτι ἀπό ... γέρο καί τόν ὀδηγεῖ μέσα. «Εὐχαριστῶ, παιδί μου, λείπει ... γέρος».

3. Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό ἀόριστο ἄρθρο πού λείπει:
... ἄγνωστος πού πλησίασε
... φίλου μου ὁ πατέρας ταξιδεῦει
... θεῖο μου θαυμάζω ξεχωριστά.

33. ΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ὡς πενήντα πέντε χρονῶν ἄνθρωπος ὁ κύρ Μαυρουδής. Ἄνοιχτόκαρδος, γλυκομίλητος, πρόσχαρος. Τίποτε δέν τόν ἔκανε νά χαλάσει τήν καρδιά του, ὅλα στό χωρατό συνήθιζε καί τά γύριζε. Ζοῦσε μέ τή γυναίκα του καί τήν κόρη τους τή Σμαράγδα. Ἄλλα παιδιά δέν εἶχαν, καί ὅλη του ἡ ἀγάπη στή Σμαράγδα καταστάλαζε. Ἡ μικρή εἶχε πάρει ἀπό τόν πατέρα της· ἦταν ἀνοιχτόκαρδη σάν ἐκείνον. Ἡ μητέρα της τήν ἔλεγε ἀγριοκάσικο.

Ὁ Παυλῆς καί ὁ νονός του ἔφτασαν στό ἀρχοντικό. Κατάμπροστα στή μεγάλη θύρα, κάτω ἀπό πυκνόφυλλες κληματαριές, ἀντίκρουστίς φουντωμένες πορτοκαλιές, μέ τό συντριβάνι στή μέση πού ξετίναζε τ' ἀργυρά του νερά, ἐκεῖ καθόταν ὁ κύρ Μαυρουδής. Μόλις εἶδε τούς καλεσμένους του, προσηκώθηκε, τούς καλωσόρισε θερμά καί τούς ἔβαλε νά καθίσουν πλάι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 122)

1. *Νά βρεῖς ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου φανερόνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.*
2. *Νά βρεῖς ἐπίσης τά κύρια, τά κοινά, τά συγκεκριμένα καί τά ἀφηρημένα οὐσιαστικά.*
3. *Μήπως ὑπάρχουν στό κείμενο περιληπτικά οὐσιαστικά, ὅπως λ.χ. κόσμος, λαός κτλ.;*
4. *Στίς τρεῖς στήλες πού ἀκολουθοῦν ὑπάρχουν ἀξεχώριστα ὀνόματα προσώπων, ζώων καί πραγμάτων. Νά ταξινομήσεις τά ὀνόματα κάθε κατηγορίας σέ μία χωριστή στήλη:*

ἀετός

σπουργίτης

λαγός

ποτήρι

τροχός

ἀμάξι

ἐργάτης

λιοντάρι

τεχνίτης

μέλισσα

ἀμαξιάς

κουδούνι

λογοτέχνης

δασκάλα

λιβάδι.

5. Ξεχώρισε από τὰ παρακάτω οδσσιαστικά ἐκεῖνα πού φανερώ-
νουν: α) ἐνέργεια, β) κατάσταση, γ) ιδιότητα:

καλοσύνη	κλάδεμα	δίψα	κακοτυχία	ἀγριάδα
γράψιμο	ὑπνος	γρηγοράδα	δύση	ἀγιότητα
πεινά	κομπόττητα	κυνήγι	ὁμορφιά	ἐμφάνιση.

6. Στά παρακάτω κύρια ὀνόματα βάλε τό κατάλληλο κοινό ἀπό
τή διπλανή στήλη:

Ὁ κύρ - Φίλιππος εἶναι ...	ὁ πρῶτος κυβερνήτης
Ὁ φίλος μου ὁ Κωστής εἶναι ...	βουνό
Ὁ Παρνασσός εἶναι ...	βασιλιάς
Ὁ Δαρεῖος ἦταν ...	ἐμπορος
Ὁ Καποδίστριας ἦταν ...	φιλοτελιστής

34. ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΣΕ ΜΟΔΙΣΤΡΑ

Ἡ Μαλάμω ἦταν μοναχοπαίδι καί ὄρφανή ἀπό πατέρα. Ὅσο
ζοῦσε ὁ πατέρας της, δουλευτής καί καλός νοικοκύρης, περνοῦσαν
καλά, μολονότι ὄχι βέβαια πλούσια. Ὅταν ἐκεῖνος πέθανε, κατάλα-

βαν πῶς ἡ ὄρφανή ἔπρεπε νά μάθει μιά τέχνη, ν' ἀκολουθήσει ἕνα
ἐπάγγελμα, γιά νά μπορέσει νά
ζήσει ἡ ἴδια, νά βοηθήσει καί τή
μητέρα της. Πῶς θά ζοῦσαν μέ τό
χωραφάκι τους, τή μία ἀγελάδα
τους καί τὰ τέσσερα πέντε πρό-
βατα πού εἶχαν;

Τή φοράδα εἶχαν ἀναγκαστεῖ
νά τήν πουλήσουν. Καί ἡ γιαγιά
της—μακαρίτισσα τώρα κι ἐκείνη—
καί ὁ θεῖος της καί ἡ δασκάλα
τοῦ χωριοῦ καί ὁ παπάς, γειτόνοι
καί γειτόνισσες, τήν παρακινού-
σαν νά πάει στήν Ἀθήνα, νά μείνει
γιά κανένα χρόνο μέ μιά ξαδέρφη

πού είχε εκεί και νά σπουδάσει κάτι. Καί τό ἀποφάσισε. Ἡ Ξαδέρφη, πού ἦτανε νοσοκόμα, τή συμβούλευε ν' ἀκολουθήσει τό δικό της ἐπάγγελμα, μά ἡ Μαλάμω προτίμησε νά γίνει μοδίστρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 124 - 127)

1. Ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν ἕναν τύπο καί ποιά ἔχουν δύο τύπους μέ ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό; Ποιά ἔχουν διαφορετική λέξη γιά τό θηλυκό;

Οὐσιαστικά μέ

ἕναν τύπο	δύο τύπους	διαφορετική λέξη

2. Νά βάλεις σέ ἀρσενικό γένος τά θηλυκά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις:

Ἡ γιαγιά λέει στήν ἐγγονή της παραμύθια γιά τή δράκαινα, γιά τήν ἀραπίνα, γιά τή μάγισσα.
—«Μή, γιαγιά, μή μοῦ λές τέτοια. Ἡ δασκάλα μου μᾶς λέει ἱστορίες γιά τή βοσκοπούλα, τή δουλεύτρα, πού ἰδρώνει γιά νά κερδίσει τό ψωμί της, γιά τήν ἠρωίδα πού ἔχει γενναία καρδιά».

3. Γράψε τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν ὀνομάτων:
ἀδερφός, ἀνεψιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος, ἥρωας, καθηγητής, λέοντας.
4. Χρησιμοποίησε τίς καταλήξεις τῶν θηλυκῶν -τρια, -τρα, -ίνα, -α στά παρακάτω ἀρσενικά, γιά νά δώσεις τά θηλυκά τους:
νοσοκόμος, καθηγητής, κλέφτης, ἐργάτης, ἀράπης, ψεύτης, τεχνίτης, γυμναστής.

35. ΓΙΟΡΤΙΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

Οί γεωργοί, σέ παλιότερη εποχή, συνήθιζαν τήν πρωτομαγιά νά χώνουν ένα παιδί στίς πρασινάδες καί στά λουλούδια, νά τοῦ κρεμοῦν κουδούνια καί νά τό γυρίζουν ἀπό σπίτι σέ σπίτι. Τό παιδί χόρευε καί οἱ συνοδοί του τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τοῦ Μάη:

Τώρα εἶν' ὁ Μάης κι ἡ ἀνοιξη, τώρα εἶν' τό καλοκαίρι.

Αὐτό τό ἔθιμο σιγά σιγά τώρα σβήνει.

Στίς 21 Νοεμβρίου, πού εἶναι τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, οἱ γεωργοί γιορτάζουν, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι, τήν Πολυσπορίτισσα. Σέ πολλά χωριά παίρνουν πολυσπόρια (σιτάρι, καλαμπόκι, κουκιά, φασόλια κτλ.), πηγαίνουν στήν πηγή, τά ρίχνουν μέσα καί λένε: "Ὅπως τρέχει τό νερό, νά τρέχει τό βιό. Παίρνουν ἔπειτα νερό καί γυρίζουν.

Ἐκεῖ τριγύρω στά Ἀνικολοβάρβαρα ἔρχεται ὁ χειμώνας. Ἄν τότε τύχει νά χιονίσει, ἀκοῦς τούς γεωργούς νά λένε: Σήμερα τ' ἄσπρισε τά γένια του.

Μέρες μεγάλης χαρᾶς εἶναι τά Χριστούγεννα καί ὄλο τό Δωδεκάμηρο. Τότε ὁ γεωργός σφάζει τό θρεφτό του τό γουρούني καί τρώει τά λουκάνικα. Τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων, τό βράδυ, «παντρέουσιν τή φωτιά τους». Βάζουν πολλά ξύλα καί γίνεται μεγάλη ἡ φωτιά, γιά νά φεύγουν οἱ Καλικάντζαροι. Τή στάχτη τῆς βραδιάς ἐκείνης τήν κρατοῦν, καί τήν ἡμέρα τῶν Φώτων, πού θά πέσουν οἱ σταυροί στό νερό καί θά γίνει ὁ ἁγιασμός, παίρνουν ἁγίασμα, ρίχνουν μέσα καί στάχτη καί ραντίζουν τ' ἀμπέλια τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 128)

1. α) Ποιά κύρια ὀνόματα βρίσκονται στό κείμενο; Ποιά ἀπό αὐτά ἔχουν μόνο ἕναν ἀριθμό;
- β) Ποιά κοινά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν μόνο ἕναν ἀριθμό;
2. α) Γράψε στόν ἐνικό τά ἀκόλουθα ὀνόματα (ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού δέν ἔχουν ἐνικό):

οί γεωργοί, οί φίλοι, οί Δελφοί, τά παράθυρα, οί πηγές, οί Σέρρες, τά ποτάμια, τά χαιρετίσματα, οί θάλασσες, οί φωτιές, τά μεσάνυχτα, τά χαρτιά.

β) Γράψε στόν πληθυντικό τά ακόλουθα όνόματα (έκτός από όσα δέν έχουν πληθυντικό):

ό κήπος, τό τραγούδι, τό παιδί, τό λουλούδι, τό Πάσχα, ή πηγή, ή γή, ό ψωμάς, τό Τριώδι, ή Σπάρτη, ό ναύτης, τό νερό, ό καφές.

36. ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

‘Ο Ἡλίας καὶ ὁ Στρατάκης ἔμειναν μέ ἀνοιχτό τό στόμα, ὅταν ὁ συμμαθητής τους ὁ Σπύρος τούς πῆρε νά τούς δείξει τό γραφεῖο τοῦ πατέρα του.

Ποπό, τί θησαυρός ἦταν τά βιβλία αὐτά! Μόνο τό πάνω μέρος τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου δωματίου φαινόταν.

—‘Ο πατέρας μου εἶναι φυσικός, εἶπε ὁ Σπύρος. Βιβλία φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθηματικῶν εἶναι αὐτά πού πιάνουν τούς δύο μεγάλους τοίχους. Γιά κοιτάξτε τοῦτο τί ὥραϊο!

Στή ράχη τοῦ δερμάτινου δεσίματος ἐνός χοντροῦ συγγράμματος ἦταν γραμμένο μέ χρυσά γράμματα «Ἡ ζωὴ τῶν ζώων». ‘Ο Σπύρος τό ἀνοίξε κι ἔδειξε στους φίλους του τίς εἰκόνες. Τί πολλές καὶ τί ὥραϊες! Μεγάλες χρωματιστές εἰκόνες ζώων κάθε εἴδους· τῆς Ἑλλάδας καὶ ξένων χωρῶν· ὄλων τῶν μερῶν καὶ ὄλων τῶν κλιμάτων· τῆς στεριᾶς, τῆς θάλασσας, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν, τοῦ ἀέρα· λιονταριῶν καὶ ἐλεφάντων, ρινόκερων καὶ ἵπποπόταμων καὶ κροκόδειλων, λύκων καὶ ἀλεπούδων καὶ χιμπαντζήδων, καρχαριῶν καὶ φαλαινῶν καὶ δελφινιῶν, αἰτῶν, γυπῶν καὶ ἄλλων ὄρνιων· μελισσῶν, μυρμηγκιῶν καὶ ἄλλων ἐντόμων· ἀκόμη βατράχων, φιδιῶν καὶ χελωνῶν.

— Τοῦτα πάλι τά βιβλία, εἶπε ὁ Σπύρος, ὁ πατέρας μου τά κληρονόμησε ἀπό ἕνα θεῖο του, πού καταγινόταν μέ τὴν ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἄλλων ὁμοίων τεχνῶν, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μιάν ἄλλη μέρα θά σᾶς δείξω μιά μεγάλη συλλογὴ εἰκόνων ἀπὸ ἔργα τέχνης πού ἔχουμε· εἶναι σειρές φωτογραφιῶν ἀρχαίων ναῶν, θεάτρων, ἀγαλμάτων, ἀγγειογραφιῶν.

— Εὐχαριστοῦμε, Σπύρο, θά ἔρθουμε.

1. *Νά βρεῖς τίς γενικές ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ ποῦ ὑπάρχουν στό κείμενο.*
2. *Νά γράψεις τά οὐσιαστικά αὐτά στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ μέ τό ἄρθρο τους.*
3. *Νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:*

Ἰσοσύλλαβα	Ἀνισοσύλλαβα

4. *Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας ὅπου ὑπάρχει κενό ἓνα ἀπό τά οὐσιαστικά τῆς παρένθεσης στήν κατάλληλη πτώση (ρήτορας, ἥρωας, κήρυκας, πίνακας, λάρυγγας, πρίγκιπας, πρόσφυγας):*

ἽΟ ἄμβωνας εἶναι γιά τόν ...

Εἶναι τραχύς ὁ ... τοῦ κόρακα.

Αὐτός εἶναι ὁ ἀνδριάντας τοῦ ... Δημοσθένη.

Γράψε στόν ... δύο ... τοῦ 21.

«Ὁ μικρός ...» εἶναι ἓνα ὠραῖο βιβλίο.

Πολλοί Κύπριοι εἶναι σήμερα ...

5. *Πάρε ἀπό τίς λέξεις τῆς παρένθεσης γιά νά συμπληρώσεις τίς παρακάτω φράσεις:*

(ἀγωγιάτης, φράχτης, ἐπιβάτης, ράφτης, μεσίτης, βιβλιοπώλης, Σπαρτιάτης, Κεφαλλονίτης, Μανιάτης)

Τό Σούλι μέ τοὺς Σουλιῶτες κι ἡ Μάνη τῶν ...

Οἱ ἀποσκευές τοῦ ... ἔχουν φτάσει.

Δύσκολο νά βρεῖς σπίτι χωρίς τή βοήθεια τῶν ...

Τό σωματεῖο τῶν ... ἀνέβασε τήν τιμή τῶν βιβλίων.

Περίφημο ἦταν τό ναυτικό τῶν Ἀθηναίων καί τό πεζικό τῶν ...

Στό Λασκαράτο βρίσκουμε τά χαρακτηριστικά τῶν ...

37. ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥ

‘Ο Πανάγος, ὁ φοιτητῆς τῆς Νομικῆς, καθόταν κοντά στό παράθυρο καί συλλογιζόταν. . .

‘Από τό δρόμο ἀκούστηκαν οἱ φωνές τοῦ ψαρᾶ, τοῦ μανάβη, τοῦ τροχιστῆ καί τοῦ γυρολόγου ἐμπόρου, πού διαλαλοῦσαν τίςπραμάθειες τους καί τήν τέχνη τους. ‘Ο Πανάγος αἰσθάνθηκε περιφρόνηση γιά ὅλους. Δέ σκέφτηκε οὔτε τόν παππού του, πού ἦταν καπνοπώλης. Πλησίασε στό παράθυρο καί κοίταξε ἀκατάδεχτα τό φούρναρη, ἔπειτα τόν παπουτσή καί τό ράφτη, πού εἶχαν τά μαγα-

ζιά τους κοντά στό φούρνο. Λίγο παραπέρα εἶδε τό φαναρά, πού δούλευε στόν ἴσκιο. «Χτύπα κι ἐσύ, τενεκετζή, τόν τενεκέ σου, ψιθύρισε· μεθαύριο θά χτυπᾶς τήν πόρτα μου καί θά μέ παρακαλεῖς νά βοηθήσω τό γιό σου νά τόν πάρουν ὑπάλληλο στήν τράπεζα· κι ἐσύ, γείτονα φούρναρη, κι ἐσύ, ἔμπορε, πού μετρᾶς τό χασέ σου, κι ἐσύ, μαρμαρά, πού ἀκούω τό χτύπο τοῦ σκαρπέλου σου, δέν εἶναι μακριά ὁ καιρός πού θά μοῦ βγάξετε ὅλοι τό καπέλο».

Τή νύχτα ἐκείνη ὁ Πανάγος εἶδε ἕνα παράξενο ὄνειρο. ‘Εκεῖ πού καθόταν, λέει, σ’ ἕνα θρόνο, παρουσιάστηκαν μπρός του πολλοί ἀνθρωποὶ τῆς δουλειᾶς. Πρῶτος ὁ γεωργός, ἔπειτα ὁ ὑφαντής, ὁ ράφτης, ὁ χτίστης. «‘Αφέντη Πανάγο, τοῦ λέει ὁ γεωργός, μάθαμε πώς ὅλοι σ’ ἔχουν ἀνάγκη κι ἐσύ δέν ἔχεις ἀνάγκη ἀπό κανέναν· ἤρθαμε λοιπόν νά σοῦ ποῦμε πώς, ἀφοῦ δέ μᾶς χρειάζεσαι, ἐμεῖς σέ ἀποχαιρετοῦμε». Τότε βρέθηκε τάχα ὁ Πανάγος ὀλομόναχος καί ὀλόγυμνος πάνω σ’ ἕνα τεράστιο δίπλωμα, πού σάν ἀπέραντο σεντόνι ἔφτανε ὡς τόν ὀρίζοντα καί τίποτε ἄλλο δέ φαινόταν. Τουρτούριζε, πεινούσε, μά κανένας δέν ἦταν ἐκεῖ νά τόν βοηθήσει. ‘Ο Πανάγος ξύπνησε τρομαγμένος. ‘Από κείνη τή στιγμή κατάλαβε πώς εἶχε ἀνάγκη ὅλο τόν κόσμο καί ὅλο τόν κόσμο τόν ἀγάπησε.

1. Κλίνε στόν ένικό καί τόν πληθυντικό (βάλε δηλαδή στίς τέσσερις πτώσεις τους) καί μέ τά ἄρθρα τους τά ὀνόματα:
βοριάς, κλητήρας, κόρακας, διαβάτης, προσκυνητής, καφές, νοῦς, Κρητικός, ἥλιος, Τηλέμαχος.
2. Στό παρακάτω δημοτικό τραγούδι νά ὑπογραμμίσεις τά ἀρσενικά οὐσιαστικά.
**ἔχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα,
 δροσιές μέ τά χαράματα, νύχτες μέ τό φεγγάρι,
 κι ἐσεῖς, μωρέ κλεφτόπουλα, πού εἴσαστε παλικάρια,
 δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδάτε σάν λιοντάρια.**
3. Δῶσε στόν πληθυντικό τά ὀνόματα πού εἶναι στόν ένικό καί ἀντίστροφα.
ὁ ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὕμνος τοῦ ποιητῆ, οἱ θόρυβοι τῶν ἀνέμων, οἱ τάφοι τῶν ἠρώων.
4. Δῶσε στόν πληθυντικό τά ἀκόλουθα:
ἽΟ γιός τοῦ γεωργοῦ ἔδεσε τό σκύλο. ἽΟ βάτραχος τρόμαξε ἀπό τόν πῆδο τοῦ λαγοῦ. ἽΟ διαβάτης τρόμαξε ἀπό τόν κρότο τοῦ καταρράχτη. ἽΟ τεχνίτης κόλλησε τό σωλήνα τοῦ νιπτήρα.
5. Νά βάλεις τό ἓνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά, πού βρίσκεις στά παρακάτω ζεύγη, σέ πτώση γενική ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις:
**οἱ βαρκάρηδες — οἱ φωνές, ὁ χαλίφης — τό παλάτι
 οἱ χειρισμοί — οἱ τιμονιέρηδες, ὁ μανάβης — τό κατάστημα
 ὁ γκιόνης — τό παράπονο, οἱ νοικοκύρηδες — οἱ δουλειές.**
6. Νά βάλεις τίς παρακάτω προτάσεις στόν πληθυντικό:
**ἽΟ ἄπληστος δανειστής ἀπαιτεῖ μεγάλους τόκους.
 ἽΟ ἀγωνιστής ἐπιδιώκει τόν ἀγώνα.
 ἽΟ νικητής χαιρεται τή νίκη του.
 ἽΟ πολεμιστής ὑπομένει τά πάνδεινα.
 ἽΟ ἐθελοντής προσφέρει πολλά.
 ἽΟ ζυγιστής ἐργάζεται σέ ἀποθήκη.
 ἽΟ προσκυνητής ταξιδεύει γιά μακρινά προσκυνήματα.**

38. ΛΑΪΚΗ ΖΩΟΛΟΓΙΑ

‘Η πέρδικα τρώει όλα σχεδόν τά χορταρικά, μιά απαραίτητη τροφή της είναι τό χαλίκι. Μερικοί λένε πώς τό τρώει γιά νά λαγαρίζει ή φωνή της· ή πραγματική όμως λαϊκή ζωολογία ξέρει πώς αυτό τό κάνει γιά νά εύκολύνει τή χώνεψή της. ‘Η πέρδικα έχει άδυναμία καί στά σταφύλια. Τήν πέρδικα τήν τραγουδούν πολλά τρα-

γούδια· είναι τό ποιητικότερο σύμβολο τής όμορφιάς, τής γιορτής, τής χαρᾶς, τής δροσιάς.

‘Η καλιακούδα είναι ξαδέρφη τής κλέφτρας κίσσας, τής λωποδύτρας κουρούνας, τής ρημάχτρας καρακάξας. ‘Αφού κρατιέται άπό τόσο . . . μεγάλη οικογένεια, άνέβηκε, λένε, μιά φορά στό θρόνο τών πουλιών μέ τό νά κλέψει άπό τό κάθε πουλί ένα φτερό. ‘Αλλά σέ λίγο τά πουλιά κατάλαβαν τήν κλεψιά, μάδησαν τήν κλέφτρα βασίλισσα καί τήν κατέβασαν άπό τό θρόνο.

‘Αληθινή βασίλισσα του λόγκου είναι άλλη. ‘Ονομάζεται Κυριαρίνα καί μοιάζει μέ τήν τρυγόνα. ‘Η ιστορία της λείε πώς ήταν κοπέλα καί είχε δυό άδερφές, τή Μήλω καί τή Ρόιδω. ‘Ηταν καί οί δυό όμορφες, μιά ή Κυριαρίνα, πού τότε όνομαζόταν Χρυσοφεγγαράτη, ήταν πιό όμορφη· ήταν ήλιογέννητη. Τόση ήταν ή ζήλια τής Μήλως καί τής Ρόιδως, ώστε έσπρωξαν μιά μέρα τήν άδερφή τους σ’ ένα γκρεμό. Χάθηκε άπό τά μάτια τους. ‘Εκείνες νόμισαν πώς σκοτώθηκε, μιά δέν είχε πάθει τίποτε. ‘Αργότερα τή βρήκε ένα βασιλόπουλο καί τήν πήρε γυναίκα του. ‘Η Μήλω καί ή Ρόιδω τό έμαθαν — ή φήμη έφτασε στ’ αυτιά τους — πήγαν στό παλάτι τήν ώρα πού έλειπε τό βασιλόπουλο καί τή σκότωσαν. Στόν τάφο τής Χρυσοφεγγαράτης φύτεωσε μιά κυδωνιά, πού έκαμε μόνο ένα κυδώνι. ‘Από τό κυδώνι εκείνο, όταν τό άνοιξε ό περιβολάρης, πήδησε ή Κυριαρίνα, πουλιά, μέ όλα τά σημάδια πάνω της τής μεγαλειότητας καί τής όμορφιάς.

1. Κλίνε στον ενικό και τον πληθυντικό, μαζί με τὰ ἄρθρα, τὰ ὀνόματα:

χαρά, φήμη, λάμψη, θύμηση, ἔνωση, εἴσοδος.

2. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες παροιμίες μέ τὰ ὀνόματα: **βίαση, κουκουβάγια, Μαρού, οὐρά, πίτα, ρώγα, τάβλα, βάζοντας** τό καθένα ἐκεῖ πού ταιριάζει καί στήν πτώση πού πρέπει: ὅπου εἶναι ἀνάγκη, προσθέτει καί τό ἄρθρο:

Τζιτζικας ἐλάλησε, μαύρη — γυάλισε.

Ἡ σκύλα ἀπό — της γεννᾶ στραβά κουτάβια.

Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος — του.

Πέσε, —, νά σέ φάω.

Χόρευε, κυρά —, κι ἔχε κι ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα —.

Σέ — πού δέν ἔστρωσες τό χέρι μὴν ἀπλώνεις.

3. α) Νά βάλεις στόν πληθυντικό τὰ ὀνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

ἡ ἱστορία τῆς γαλιᾶς,

ἡ ὥρα τῆς ἐργασίας,

ἡ πονηριά τῆς ἀλεποῦς,

ἡ ἀλλαγή τῆς ἐκπομπῆς,

ἡ φωνή τῆς σάλπιγγας.

β) Νά βάλεις στόν ενικό τὰ ὀνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

οἱ χαρές τῶν μητέρων,

οἱ βλάβες τῶν γραμμῶν, οἱ δουλειές τῶν γυναικῶν,

οἱ κάμαρες τῶν κατοικιῶν.

39. Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΕΡΧΕΤΑΙ

— Μάνα, κάποιος περνᾶ ἀπ' ἔξω, εἶπε ὁ Πέτρος, ἕνα ἀγόρι ὀχτῶ χρονῶ. Μέσα στό σκοτεινό ὑπόγειο, πού τό σκοτάδι του μόλις τό μαλάκωνε τό φῶς τοῦ καντηλιοῦ μπροστά στό εἰκόνισμα τῆς Παναγίας, ἡ κυρα-Ἀσημίνα σηκώθηκε ὄρθια κι ἔστησε τό αὐτί της. Τό ἴδιο ἔκαμε καί ἡ κόρη της, πού ἐκείνη τή στιγμή καταγινόταν στό πλύσιμο ἑνός κατσαρολιοῦ σέ μιά γωνιά τοῦ ὑπογείου. Ἐνα βῆμα βιαστικό ἀκούστηκε γιά λίγο στό στενοσόκακο κι ἔπειτα ἔσβησε. «Χριστιανός νά εἶναι ἢ Τοῦρκος;» Οἱ δύο γυναῖκες προσπαθοῦσαν νά

μαντέψουν ἀπό τόν κρότο τοῦ βήματος.

Ἦταν στά 1912, στόν ἑλληνοτουρκικό πόλεμο. Ὁ ἑλληνικός στρατός ὅλο προχωροῦσε πρὸς τὰ βορινά, λευτερώνοντας χωριά πού γιά αἰῶνες ὀλόκληρους τὰ πλάκωνε ἡ μαύρη σκλαβιά. Θά ἔφτανε καί στό χωριό ὅπου ζοῦσε ἡ χήρα Ἀσημίνα μέ τό κορίτσι της καί τό ἀγοράκι της; Οἱ Ἕλληνες τοῦ χωριοῦ περίμεναν μέ λαχτᾶρα καί μέ ἐλπίδα. Ἀλλά καί ὁ φόβος τους ἦταν μεγάλος. Ὁ Τοῦρκος διοικητής τοῦ μέρους αὐτοῦ ἦταν φανατικός καί αἰμοβόρος.

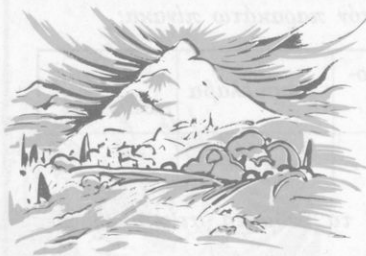
Ἐξί μέρες τώρα βαστοῦσε τό κλείσιμο καί ἡ ἀγωνία τους. Τήν αὐγή τῆς ἑβδομῆς ἡμέρας μέ τίς πρῶτες ἀκτίνες τοῦ φωτός, πού μπῆκαν ἀπό τίς χαραμάδες τοῦ ὑπογείου, φωνές χαρᾶς ἀκούστηκαν. Ἡ λευτερία ἔρχόταν.

1. *Νά βρείς δσα οὐδέτερα οὐσιαστικά ὑπάρχουν στό κείμενο καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:*

Ὁξύτονα	Παροξύτονα	Προπαροξύτονα	Ἰσοσύλλαβα	Ἄνισοσύλλαβα

2. α) *Νά βάλεις στόν πληθυντικό τά ὀνόματα στίς ἀκόλουθες φράσεις:*
 Τό νερό τοῦ βουνοῦ, τό κατάρτι τοῦ καραβιοῦ, τό χρέος τοῦ κράτους, τό χρῶμα τοῦ δέρματος.
- β) *Νά βάλεις στόν ἐνικό τά ὀνόματα:*
 τά λουριά τῶν σκυλιῶν, τά κεντήματα τῶν ὕφασμάτων, τά σβησίματα τῶν φώτων.
3. *Στίς ἀκόλουθες προτάσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα:*
Ξεχωρίζω τό εἶδος τοῦ ἐδάφους. Οἱ φυσικοί μετροῦν τά μήκη τῶν κυμάτων. Ξόδεσα πολύ χρῆμα γιά τά σκαλισματα καί τά κλαδέματα τοῦ ἀμπελιοῦ καί τοῦ ἐλαιοκτήματος.
4. *Νά γράφεις τή μία ἀπό τίς δύο λέξεις τῶν παρακάτω ζευγαριῶν στή γενική ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ:*
 Τό σχῆμα - τό βότσαλο, τό ἀγριοβότανο - ἡ ιδιότητα, τό ροδάκινο - τό χρῶμα, τό ἀμύδαλο - ἡ νοστιμάδα, τό σέλινο - ἡ μυρωδιά.
5. *Νά κάνεις τό ἴδιο στά παρακάτω ζεύγη:*
 τό σχῆμα - τό πρόσωπο, τό ἄτομο - ἡ κατασκευή, τό ἔπιπλο - ἡ στιλπνότητα, τό ὄργανο - ὁ ἦχος, τό θέατρο - ἡ ἀκουστική, ἡ περηφάνια - τό μέτωπο.
6. *Βάλε εἰ ἢ ι στά παρακάτω οὐσιαστικά ὅπου λείπει:*
 γραφ—ο, θραν—ο, βιβλ—ο, κουρ—ο, τετράδ—ο, γυμναστήρ—ο, ἦχ—ο, σχολ—ο,σχόλ—ο, φαρμακ—ο, ὄρυχ—ο, τοπ—ο, δελτ—ο, βαφ—ο.

40. Ο ΑΪ-ΛΙΑΣ

Σήμερα κουράστηκα πολύ. Μου είχαν κάμει πολλές παραγγελίες από τό χωριό, κι έπρεπε νά φροντίσω σέ μιά μέρα γιά όλες, γιά νά τίς στείλω μέ τόν ξάδερφό μου τόν καπετάν Διαμαντή.

Τί κούραση, Θεέ μου, τί ζάλη! Είναι κομμένα τά ήπατά μου. Έτρεχα μέ τά πόδια, έμπαινα στό λεωφορείο καί από τό λεωφορείο

στό τρόλεϊ, από ένα μαγαζί σέ άλλο. Καί στά τελευταία συνόδεψα καί τό Διαμαντή στόν Πειραιά, ώς τό καράβι.

Είμαι ξαπλωμένος στό κρεβάτι μου καί συλλογίζομαι. Αύριο τό πρωί ή κούραση θά μου έχει περάσει, ό καημός μου όμως πού ό ξάδερφός μου θά είναι αύριο στό πατρικό του σπίτι, ενώ έγώ είμαι ύποχρεωμένος νά μείνω γιά κάμποσους μήνες άκόμη στήν Άθήνα, δέ θά σβήσει.

Καλή καί ώραία είναι ή Άθήνα, δοξασμένη είναι ή Άθήνα, αλλά ή πίκρα μου άπόψε είναι πολλή, καί ή εικόνα του χωριού δέ θέλει νά φύγει από τό νοῦ μου. . . τό σπίτι μας, ή αύλή μας, ό Άι-Νικόλας, οί δρόμοι. . . Καί άπ' όλα πιό ζωηρά καί πιό επίμονα — δέν ξέρω γιατί — ύψώνεται μέσα στή μνήμη μου του τόπου μας τό βουνό, ό Άι-Λιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 164, 166)

1. Νά βρεῖς τά άκλιτα καί τά έλλειπτικά οὐσιαστικά του κειμένου. Σέ ποιά πτώση καί σέ ποιόν αριθμό είναι τό καθένα από αυτά;
2. Νά γράφεις πέντε προτάσεις πού νά έχουν τά προτακτικά: γερο-, κυρα-, καπετάν, θεια-, κύρ.
3. Νά γράφεις άλλες τρεις προτάσεις πού νά έχουν τά έλλειπτικά: τά ήπατα, του κάκου, τί λογις, τό όφελος.

41. Ο ΔΙΑΝΟΜΕΑΣ

— Πέρασε ο διανομέας, κύρ·Γιώργη; ρώτησε από τό παράθυρό της ή κυρα-Κατίνα τόν άντικρινό κουρέα.

— Όχι άκόμη, κυρα-Κατίνα, άλλα είναι ή ώρα του.

— Κι εγώ τό διανομέα περιμένω, είπε ό μπαρμπα-Σταμάτης.

Μέ πόση λαχτάρα περιμένουν άλήθεια στίς διάφορες γειτονίες τούς διανομείς όσοι έχουν συγγενείς σέ άλλα μέρη! Καί ποιός δέν έχει κάποιον δικό του μακριά, πατέρα, γιό, άδερφό, ξάδερφο ή άλλου συγγενή; Τά γράμματα τών συγγενών καί τών φίλων είναι πάντα μεγάλη χαρά. Όταν έχουμέ άκούσει πώς ένας συγγενής μας πού μένει σέ ξένον τόπο άρρώστησε, μέ πόση άγωνία περιμένουμε νεώτερες ειδήσεις! Γι' αυτό, τό πέρασμα τών διανομέων στίς διάφορες γειτονίες είναι γιά πολλούς σημαντικό.

— Καί ήταν άρρωστο τό μικρό άγοράκι εκείνου τοῦ συγγενή μου πού μένει στή Λάρισα, είπε ό μπαρμπα-Σταμάτης, καί περιμένω γράμμα νά μάθω πώς πάει τώρα.

— Μένει κανένας συγγενής σου στή Λάρισα, μπαρμπα-Σταμάτη; ρώτησε ό κουρέας.

— Ναι, δέ θυμάσαι πού ήταν έδω πριν από τρεις μήνες καί τόν φιλοξενούσα στό σπίτι μου;

— Ά, εκείνος πού μοῦ είπες πώς ήταν γραμματέας τοῦ δήμου στόν τόπο του; Δέν ήξερα πώς είναι συγγενής σου, νόμιζα πώς είναι φίλος σου.

— Ταχυδρόμος! Άκούστηκε ξαφνικά ή φωνή τοῦ διανομέα πού πρόβαλε στή γωνία τοῦ δρόμου.

1. *Νά κλίνεις τά ιδιόκλιτα ὀνόματα:*
γραφέας, εισαγγελέας, συγγραφέας.
2. *Στίς ἀκόλουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα:*
Ὁ εισαγγελέας εἶναι δικαστικός.
Τά καθήκοντα τῶν εισαγγελέων καθορίζονται ἀπό τούς νόμους.
Ὁ εισαγγελέας ἔχει βοηθό τό γραμματέα του.
Τό ἔργο τοῦ καλοῦ συγγραφέα διαβάζεται εὐχάριστα.
Ὅποιος δέν ἀγαπᾷ τούς συγγενεῖς του, πῶς θ' ἀγαπᾷ τούς ξένους;
Οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες λέγονται σκαπανεῖς, γιατί ἀνοίγουν νέους δρόμους στίς ἐπιστήμες.

42. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

— Ὡρα διαλείμματος. Στήν αὐλή τοῦ σχολείου τά παιδιά τῆς πέμπτης συζητοῦν.

— Λέτε νά πῆρα κουλουράκι στή γραμματική;

— Ἄ, ὄχι δά καί κουλουράκι, Παῦλο! Πῶς μπορεῖ νά σοῦ βάλει μηδέν; Τά ἄλλα τά εἶπες καλά, μόνο πού δέ θυμήθηκες πῶς τό *ου* εἶναι ἕνας φθόγγος, ἕνα φωνῆεν, καί ὄχι δίφθογγος· ἀνήκει βέβαια στά δίψηφα φωνήεντα, ἀφοῦ δέν ἔχουμε ἕνα γράμμα νά τό παρα-

στήσουμε, είναι όμως φωνήεν. 'Όπωςδήποτε, μοῦ φαίνεται πῶς δέν ἔχεις μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τό γλωσσικό μάθημα.

— Ναί, ἐγώ θά γίνω μαθηματικός, ἀστρονόμος.
— 'Ο Παυλάκης θά μελετᾶ τούς νόμους τοῦ σύμπαντος, εἶπε ὁ 'Αλέκος πού ἦταν λίγο πειραχτήριο.

— Γιατί νά μήν τούς μελετῶ; Εἶναι κακή ἐπιστήμη ἡ ἀστρονομία; Πῶς ἐσύ θέλεις νά γίνεις ἱστορικός; 'Ακοῦς ἐκεῖ, ἱστορικός! Νά καταγίνεσαι ἀδιάκοπα μέ τό παρελθόν. Τήν ἐποχή τῶν διαστημοπλοίων νά μιλᾷς γιά ἀσπίδες καί δόρατα!

— 'Από τό παρελθόν γίνεται τό παρόν, φίλε μου· καί ὁ μελετητής τοῦ παρελθόντος γίνεται καλύτερος κριτής τοῦ παρόντος· ἀκόμη καί τό μέλλον μπορεῖ ὡς ἕνα σημεῖο νά προβλέψει, ὅταν καταλάβει τούς νόμους πού κυβερνοῦν τίς τύχες τοῦ κόσμου. 'Η ἱστορία σέ βοηθεῖ νά καταλάβεις τά πάντα, ἀπάντησε ὁ 'Αλέκος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 167)

1. α) *Ξεχώρισε τά ἰδιόκλιτα οὐδέτερα πού τελειώνουν σέ -ον, -αν, -εν, -υ.*

β) *Κλίνε τά ἰδιόκλιτα ὄν καί ἐνδιαφέρον.*

2. *Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό ὄνομα πού εἶναι μέσα σέ παρένθεση στίς ἀκόλουθες φράσεις:*

'Ο ἥλιος εἶναι εὐεργετικός γιά τή ζωή τοῦ κάθε (ὄ ν).

Τά ζῶα εἶναι κατώτερα (ὄ ν) ἀπό τόν ἄνθρωπο.

Οἱ χημικοί ξεετάζουν τά συστατικά τοῦ κάθε (ὀ ξ ὑ).

'Η ἄκρη τοῦ (δ ὀ ρ υ) εἶναι μυτερή.

'Από τήν 'Ελλάδα γίνεται ἐξαγωγή ἀρκετῶν (π ρ ο ῖ ὄ ν).

'Η πρόβλεψη τοῦ (μ ἐ λ λ ο ν) εἶναι δύσκολη.

Δέν πρέπει νά δείχνεις ἀμέλεια στήν ἐκτέλεση τῶν (κ α θ ἦ κ ο ν) σου.

'Η γραφή τῶν (μ η δ ἔ ν) στό τέλος τῶν δεκαδικῶν ψηφίων δέν ἀλλάζει τήν ἀξία τοῦ ἀριθμοῦ.

43. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Ναί, θά πάω στό χωριό. Μ' έχουν κουράσει ή σκόνη καί οί καπνοί από τά έργοστάσια, τόσο πολλά κοντά στό σπίτι μου έδώ στό προάστιο όπου μένω μέ τό θείο μου. Θά πάω νά γεμίσω τά στήθια μου καθαρό άέρα. Θά κάμω οικονομία τούς μήνες αυτούς πού μου μένουν άκόμη καί θά εξασφαλίσω τά ναύλα μου για νά φύγω.

Δεσμοί πολλοί μέ δένουν μέ τόν τόπο πού γεννήθηκα. Δέν είναι μόνο οί γονείς μου, πού έχω τρία χρόνια νά τούς δώ. Δέν είναι μόνο ό 'Αι-Λιάς, ό γίγαντας, ό μικρός έστω γίγας του χωριού μου, πού λαχταρώ ν' άνεβώ στήν κορυφή του. Είναι τά άδέρφια καί τά ξαδέρφια μου, είναι οί παλιοί μου συμμαθητές καί φίλοι, πού έμειναν καί δουλεύουν στήν έπαρχία, ένώ έμένα ή άνάγκη τής ζωής μ' έχει ριγμένο στή μεγάλη πόλη. Είναι οί γερόντισσες, πού κάθονται μέ τ' άδράχτια τους στίς έξώπορτες τών σπιτιών, οί γέροι μέ τά σοφά τους λόγια, βαριά από τήν πείρα τής ζωής, πού μαζεύονται στήν ίσκιωμένη πλατεία. Είναι καί οί μικροί λόφοι μέ τίς έλιές, ή άπέραντη θάλασσα, πού τά κύματά της σπάζουν καί άφρίζουν στήν ξαυθή άμμουδιά, καί πέρα από τήν άμμουδιά οί βράχοι μέ τ' άγριοπερίστερα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 168 - 170)

1. *Ξεχώρισε τά διπλόκλιτα, τά διπλόμορφα καί τά διπλοκατάληκτα πού ύπάρχουν στό κείμενο.*
2. *Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ ό,τι λείπει:*
Δουλεύω πολύ για νά εξασφαλίσω τά . . . καί νά γυρίσω στήν πατρίδα μου. Πολλά . . . λές. Πέρασαν τά . . ., καί τώρα είμαι μεγάλος πιά. Αυτός ό άντρας μοιάζει σάν . . ., τόσο ψηλός είναι. Πέρα εκεί στήν άκρογιαλιά οί . . . είναι γεμάτοι άγριοπερίστερα.
3. *Βάλε τίς άκόλουθες φράσεις στόν πληθυντικό:*
'Ο άσωτος άνθρωπος ξοδεύει τόν πλούτο του. Τό άλογο έφαγε τό σανό του. 'Η νιότη περνά. "Οποιοι δέν πληρώνει τό ναύλο τιμωρείται. Βλέπω τόν καπνό νά βγαίνει από τόν καπνοδόχο. 'Ο άγρότης φυτεύει καπνό στό χωράφι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά οδυσιαστικά

1. Γράψε όλα τα οδυσιαστικά του κειμένου της σελ. 94 πού φανερώ-
νουν ζώα και πλάι στο καθένα σημείωσε το ύποκοριστικό του.
2. Νά βρείς στο κείμενο της σελ. 62 πέντε αρσενικά οδυσιαστικά και
νά τά κλίσεις.
3. Νά βρείς τα οδυσιαστικά του κειμένου των σελ. 25-26 πού σχημα-
τίζουν θηλυκό μέ χωριστή κατάληξη ή μέ διαφορετική λέξη. Νά τά
γράψεις στά δύο γένη.
4. Γράψε τά θηλυκά των οδυσιαστικών ονομάτων:
ἀδερφός, ἀναγνώστης, ἀνεψιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος,
ἥρωας, θεῖος, καθηγητής, λέοντας, Σπαρτιάτης.
5. Στο παρακάτω κομμάτι ἀναζήτησε τά θηλυκά οδυσιαστικά και ἀπό
αὐτά γράψε χωριστά: α) τά ἰσοσύλλαβα σέ -α, β) τά ἰσοσύλλαβα σέ
-η, γ) ὅσα δέν ἔχουν πληθυντικό.

Πατρίδα μου, ἀθάνατη εἶναι ἡ ὁμορφιά σου. Ὅποιος ζεῖ
στήν ξενιτιά καταλαβαίνει τή χάρη σου. Καμιά χώρα στήν οἰ-
κουμένη δέν ἔχει τή λεβεντιά σου καί τήν ἀγέραστη νιότη σου.
Καμιά χώρα σ' ὅλη τήν πλάση δέν ἔχει τίς δικές σου θάλασσες,
τίς δικές σου λίμνες, τίς πεδιάδες, τίς ρεματιές, τίς πλαγιές, τίς
βουνοκορφές, τίς χαράδρες σου, τίς ἀκρογιαλιές καί τά νησιά σου.
Οἱ σελίδες τῆς ἱστορίας σου εἶναι γεμάτες ἀπό τή δόξα τῆς
Ἀθήνας, ἀπό τή λάμψη τῆς Ἀγία-Σοφιάς, ἀπό τήν ψυχή τῶν
παιδιῶν σου.

6. Κλίνε στόν πληθυντικό μαζί μέ τό ἄρθρο τά ἀκόλουθα ὀνόματα,
ἔχοντας ὁμως ὑπόψη σου πώς πολλά θηλυκά δέ σχηματίζουν γενική
τοῦ πληθυντικοῦ:
γλώσσα, μέλισσα, παλικαριά, τροφή, δίκη, ζέστη, ἀντάμωση.

7. ("Όταν λείπει ή γενική, βρίσκουμε άλλον τρόπο νά σχηματίσουμε τή φράση μας· δηλαδή:

- α) μεταχειριζόμαστε άλλο συνώνυμο πού έχει γενική,
- β) βάζουμε τήν αιτιατική μέ πρόθεση πού νά ταιριάζει,
- γ) έκφραζόμαστε πού αναλυτικά, μέ περισσότερα λόγια.

*Έτσι λέμε:

ή διακοπή τής δουλειᾶς ἀλλά ή διακοπή τῶν ἐργασιῶν,
νερό τής βρύσης ἀλλά νερό ἀπό βρύσες,
ή ζώνη τής βοσκοπούλας ἀλλά οἱ ζῶνες πού φοροῦν οἱ βοσκο-
ποῦλες).

Στίς παρακάτω φράσεις σκέψου πῶς θά βάλεις στόν πληθυντικό τις πτώσεις τις τυπωμένες μέ μαῦρα γράμματα:

Ἄγοράσα κανναβούρι τής καρδερίνας μου.

Διάβασα τήν ἐπιγραφή αὐτῆς τής βρύσης.

Πλήρωσα πολλά γιά τήν ἐπισκευή τής σκάλας.

Ἄ ποιητής σύνθεσε ὕμνο τής ὁμορφιάς αὐτῆς τής χώρας.

Φέρε φαῖ τής πάπιας.

Τό βᾶψιμο τής βαρκοῦλας πέτυχε.

Τό φῶς τής καντήλας πέφτει στήν εἰκόνα.

Στό φόρεμά σου ἔμειναν σημάδια τής λάσπης.

8. Στίς ἀκόλουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό:

Ἡ φλόγα τής πυρκαϊᾶς πετιέται ψηλά.

Ἡ προίκα τής θυγατέρας εἶναι ἔτοιμη.

Διάβασα τήν περιγραφή τής μάχης.

Ἄκουσα τήν ἱστορία τής ἀμαζόνας.

Ἡ κορδέλα τής λαμπάδας εἶναι ἄσπρη.

Ἡ φωνή τής σειρήνας εἶναι μαγευτική.

Ἐδῶσα τήν ἐφημερίδα στό φίλο μου.

Ἄ βόλος εἶναι σάν μικρή σφαῖρα.

Ἡ ἔδρα τοῦ σχολείου εἶναι ψηλή.

9. Νά βρεῖς ὅλα τά οὐδέτερα οὐσιαστικά τοῦ κειμένου τής σελ. 38 καί νά τά γράφεις στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ μαζί μέ ἕνα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει.

44. Η ΓΑΛΙΛΑΙΑ

Οι κάτοικοι τῆς ὄμορφης Γαλιλαίας ἦταν χωρικοί ἀπλοὶ καὶ φιλόπονοι. Ἡ ζωὴ τους ἦταν ἡσυχὴ καὶ εὐκόλῃ, ὁ χαρακτήρας τους ἔμοιαζε μὲ τὴ φύση τοῦ τόπου τους· ἦταν καλοὶ, δίκαιοι, φιλόξενοι, ἥρεμοι, χαρούμενοι. Τέχνες καὶ γράμματα δὲν ἤξεραν, μὰ ἔμπρὸς στὶς ἀπαλὲς γραμμὲς τῶν κατάφυτων βουνῶν καὶ στὴν πρασινάδα

ποῦ χυνόταν στὸν κάμπο ἢ ψυχὴ τους μονάχῃ τῆς ἀνυψωνόταν σέ ποιητικὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶχε χαρίσει στὴν πατρίδα τους τὰ καλὰ τοῦ Παραδείσου. Καὶ ἔτσι, ὅταν ἀνάμεσά τους σηκώθηκε ἕνας ξεχωριστός ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς μίλησε γιὰ τὴν ἀπέραντη καλοσύνη τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀγαθοὶ Γαλιλαῖοι συνάχτηκαν γύρω του καὶ τὸν πίστεψαν καὶ τὸν ἀγάπησαν καὶ τὸν λάτρεψαν.

Καὶ τὰ παιδάκια ἔτρεχαν καὶ πιάνονταν ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὰ ροῦχα του. Καὶ ὅταν κανένας τὰ ἀπομάκρυνε γιὰ νὰ μὴν τὸν ζαλίζουν, πάλι τὰ καλοῦσε ἐκεῖνος κοντά του καὶ τὰ δεχόταν μὲ χαμόγελο καὶ ἔλεγε: «Ἀφήστε τὰ παιδάκια νὰ ἔρχονται κοντά μου, γιατί σέ ὅσους εἶναι σάν αὐτά» — ἀγνοὶ καὶ ἄκακοι — «ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 171 - 172)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τὰ ἐπίθετα ποῦ ὑπάρχουν στό κείμενο, νά βρεῖς τὰ τρία γένη τους καὶ νά τὰ κατατάξεις σύμφωνα μὲ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:*

ὀξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα

2. *Νά σχηματίσεις τὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων. Τί παρατηρεῖς;*

3. *Νά συμπληρώσεις τά ἐπίθετα στίς παρακάτω φράσεις βά-
ζοντας στή θέση τῆς παύλας τό τέλος πού λείπει:*

Όταν τό φαγητό ἔχει πολύ ἀλάτι, εἶναι ἀλμ—.

Όποιος ἔχει τόλμη λέγεται τολμ—.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολλά πεδ— καί πολλά ὄρ— μέρη.

*Τό μέρος πού ἔχει φῶς εἶναι φωτ—, ἐνῶ ἐκεῖνο πού δέν ἔχει
σκοτ—.*

Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὕγι—.

45. Η ΒΡΑΧΟΣΤΥΛΩΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἡ ἐκκλησιά εἶναι χτισμένη πάνω σ' ἓναν πελώριο, γκρίζο βράχο στή μέση τοῦ χωριοῦ. Παλιά, παμπάλαιη, μέτρια σέ ἔκταση καί σέ ὕψος, ἀλλά ἐξαιρετικά ὠραία καί ἐπιβλητική. Οἱ ἀκούραστοι ἄντρες καί οἱ ἄξιες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ ἔχουν κάμει τόν τόπο σωστό παράδεισο μέ τήν πολυχρόνια καί τίμια δουλειά τους. Παντοῦ ἐλιές φουντωτές καί καλοκλαδεμένες, λεῦκες ψηλές, λυγρές καί σάν ἀσημένιες· καλοσκαμμένα χωράφια καί ἀμπέλια. Καί ἀπό τή δυτική πλευρά ἡ ἀπέραντη θάλασσα, πότε γαλήνια, γελαστή καί γαλάζια ἢ σάν σμαραγδένια, καί πότε ἄγρια, σκούρα καί ἀπειλητική.

Μέσα στήν ἐκκλησιά, πού ἀπό τά πολύχρωμα τζάμια της οἱ ξανθές ἀκτίνες τοῦ ἡλίου μπαίνουν γλυκές, ἡ ψυχή σου γαληνεύει.

Τεράστιες ἅγιες εἰκόνες στολίζουν τό θόλο καί τούς τοίχους· αὐτές, καθῶς καί οἱ εἰκόνες τοῦ καρυδένιου τέμπλου, εἶναι δουλεμένες μέ περίσσια τέχνη. Παλιές οἱ περισσότερες, ὑπάρχουν ὅμως καί λίγες καινούριες. Πλούσια εἶναι τ' ἀφιερώματα, καί οἱ ἀσημένιες καντήλες καίνε ἀκοίμητες, γιατί ἡ φροντίδα τῶν εὐλαβικῶν χωριανῶν ποτέ δέν ἀφήνει νά τούς λείψει τό λάδι.

1. α) Νά βρείς σέ ποιό γένος, αριθμό και πτώση βρίσκεται τό καθένα από όλα τά επίθετα τοῦ κειμένου.
 β) Νά σχηματίσεις από κάθε επίθετο τά τρία γένη στήν ονομαστική τοῦ ἐνικοῦ και πληθυντικοῦ. Ἐπίσης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ.
2. Νά κλίνεις στά τρία γένη ἓνα επίθετο σέ -ος, -α, -ο μαζί μέ ἓνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.
3. Νά γράφεις τό θηλυκό τῶν παρακάτω ἐπιθέτων μαζί μέ ἓνα κατάλληλο οὐσιαστικό:
 γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, φτωχός, νηστικός, ζακυθινός.
 Τό θηλυκό αὐτό σχηματίζεται μέ ἓνα μόνο τρόπο;

46. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ντάν, ντάν, ντάν! Ἄπό τόν ψηλό βράχο ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς καλεῖ στή λειτουργία τοὺς χριστιανούς μέ τή βαριά μά γλυκιά φωνή της. Πετάχτηκα ἀπό τό παχύ χωριάτικο στρώμα μου και ἄνοιξα τό παράθυρο. Ἄποβραδὶς ὁ οὐρανός ἦταν βαρὺς, μολυβῆς, μά ἔπειτα ἀπό τή βροχή τῆς νύχτας εἶχε καθαρίσει πέρα γιὰ πέρα και προμηνούσε ὠραία μέρα. Ὁ ἥλιος δέν εἶχε ἀκόμη βγεῖ, τοῦ ἀντικρινοῦ γυμνοῦ και τραχιοῦ βουνοῦ οἱ κορυφές φωτίζονταν κίόλας, ἀλλοῦ τριανταφυλλιές, ἀλλοῦ χρυσαφιές, ἀλλά στοὺς πλατιοὺς κάμπους τά δέντρα ἦταν σκοτεινά και τῆς πλατιᾶς θάλασσας τά νερά

άπλώνονταν θαμπά· δέν είχαν πάρει ακόμη τό γελαστό τους χρωμα, πού κάτω από τόν ήλιο και ανάλογα μέ τήν ώρα τῆς ἡμέρας καί τό βυθό εἶναι μαβί ἢ ἀσημί ἢ πρασινωπό.

Ἔτοιμάσθηκα γρήγορα, συγκινημένος ἀπό τή σκέψη πώς ἔπειτα ἀπό τόσα χρόνια ξεγιτιάς θά λειτουργηθῶ καί πάλι στήν ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μου. Στά μισά τῆς ψηλῆς πέτρινης σκάλας στάθηκα, πήρα μίαν ἀνάσα βαθιά καί κοίταξα τόν κόσμο πού ἀνέβαινε· οἱ γέροι μέ βαριά βήματα, ἀκουμπώντας στά μακριά ραβδιά τους, οἱ γριές μέ τίς μαῦρες παλαιικές μαντῆλες τους, οἱ πίο νέες μέ ἀνοιχτόχρωμες φορεσιές καί μέ φακίολια στό κεφάλι, βυσσινιά, κανελιά, φιστικιά, μενεξεδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 176)

1. α) Στά ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς καί -ῆς πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική; Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη στίς ἄλλες πτώσεις;

β) Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ θηλυκοῦ στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ;

2. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα πού σημαίνουν χρωμα ὅμοιο μέ τό χρωμα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς στάχτης, τοῦ λαδιοῦ, τοῦ χρυσαφιοῦ.

Γράψε τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ μαζί μέ ἓνα οὐσιαστικό κατάλληλο γιά τό καθένα.

3. Νά βρεῖς καί νά γράφεις στά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ τά ἐπίθετα πού σημαίνουν :

ἐκεῖνον πού ἔχει βάθος, βάρος, πάχος, μάκρος, φάρδος.

4. Νά βρεῖς τρία κατάλληλα οὐσιαστικά, ἓνα σέ κάθε γένος, πού νά ταιριάζουν μέ τά ἐπίθετα:

ἄσπρος, μαῦρος, ἀνοιχτός, ἀκούραστος, ἴσιος, ἀσημένιος, ξανθός (παράδειγμα: ἄσπρος τοῖχος, ἄσπρη πέτρα, ἄσπρο χαρτί).

47. ΟΙ ΛΑΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΙ

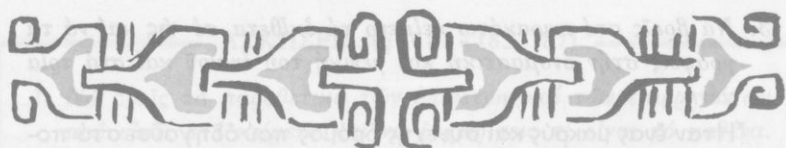
Μία φορά οι λαγοί είχαν σύναξη. Βγήκε στή μέση ένας γερο-λαγός, άρρωστιάρης και γρινιάρης, και ρίχνοντας φοβισμένα βλέμματα δεξιά και άριστερά είπε: «Δέν ύποφέρεται πιά αυτή ή ζωή, άγαπητοί μου: μάς έξολοθρεύουν οί σκληροί άνθρωποι κι οί σκύλοι οί ακούραστοι στό τρέξιμο. Πώς νά φυλαχτούμε άπό τά χέρια και τά ύχια αυτών τών πεισματάρηδων έχθρῶν μας; Όλο μέ τό χτυποκάρδι

δι ζοῦμε: καλύτερα νά πεθάνουμε μιά και καλή παρά νά τρέμουμε όλη μας τή ζωή».

— Μά γιατί νά φοβούμαστε τόσο πολύ; είπε ένας λαγός νεαρός και νοστιμούλης, πού δέν είχε όμως πείρα τῆς ζωῆς, ἦταν λίγο καυχησιάρης και ἤθελε νά κάνει τόν παλικαρά: νά κοιτάξουμε νά άμυνόμαστε: ἔχουμε τόσες άρετές: εἴμαστε άνοιχτομάτηδες και γοργοπόδηδες!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 177)

1. Νά βρεῖς τά επίθετα σέ **-ης -α -ικο** και νά γράψεις τή γενική τοῦ ἐνικοῦ και τόν πληθυντικό ὀλόκληρο.
2. Νά κλίνεις τό επίθετο **πεισματάρης** στά τρία γένη μαζί μέ ἕνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει στό κάθε γένος.
3. Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού εἶναι 30, 40, 50, 60, 70 χρονῶ; Νά βρεῖς τήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ και πληθυντικοῦ στό ἄρσενικό και τό θηλυκό.

48. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Καί ρόδο μέσα μου πολύ, κρίνος πολύς ἀνθίζει.
2. Δῶρο τῆς καλοσύνης του καί τῆς πολλῆς του ἀγάπης.
3. Πολύν καιρό περίμενα τῆ λευτεριά νά φτάσει.
4. Γεμάτη ἡ νύχτα ἀπ' τήν πολλή τοῦ τραγουδιοῦ γλυκάδα.
5. Ὅπου λαοῦν πολλοί κοκόροι ἀργεῖ νά ξημερώσει.
6. Οἱ πολλές γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
7. Τά πολλά λόγια εἶναι φτώχεια.
8. Πολλῶν χωρῶν καί μακρινῶν τά μονοπάτια πῆρα.
9. Ὅποιος κυνηγᾷ πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 179)

1. *Κλίνει καί στούς δύο ἀριθμούς:*
ὁ πολύς δρόμος, ἡ πολλή χαρά, τό πολύ τραγοῦδι.
2. *Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις, βάζοντας στή θέση τῆς παύλας ὅ,τι χρειάζεται κάθε φορά:*
Ἐγινε πολ— θόρυβος γιά τό τίποτε.
Ὅποιος γυρεύει τά πολ— χάνει καί τά λίγα.
Ἄκουε πολ— καί λέγε λίγα.
Σήμερα ἦρθαν πολ— ξένοι.
Ἀκούονται φωνές πολ— παιδιῶν.
Ἐπесе πολ— βροχή καί πολ— χαλάζι.
Σέ χαιρετῶ μέ πολ— ἀγάπη.
Ἐχω πολ— φίλους.
Αὐτός ἔχει πολ— ζῆλο καί πολ— ὄρεξη γιά τά γράμματα.

3. *Νά βρεῖς στό παρακάτω κείμενο τά ἐπίθετα σέ -ῆς καί νά τά γράφεις στήν ὀνομαστική καί γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στά τρία γένη:*

Ἦταν ἕνας μακρὺς καί συνεχῆς δρόμος πού ὡδηγοῦσε στό ποτάμι. Ἐκεῖ κοντά ἔβλεπες ἕνα πολύ ὠραῖο σπίτι, ὅπου ἔμενε ἕνας ἀπό τούς πιο ἐπιμελεῖς συμμαθητές μου. Πολλές φορές πήγαινα στό σπίτι του, ὀρισμένη ὥρα, γιατί ἦταν πολύ συνεπής στίς συναντήσεις μας, καί διαβάζαμε, ὕστερα παίζαμε στόν κῆπο, κάτω ἀπό τό διαυγή οὐρανό. Μετά ξαναγυρίζαμε στό διάβασμα καί πιο πολύ στήν ἀριθμητική, γιατί μᾶς βασιάνιζαν ἐκεῖνοι οἱ συμμαγεῖς. Τό βραδάκι γύριζα στό σπίτι μου εὐτυχῆς, γιατί τήν ἄλλη ἡμέρα θά πήγαινα στό σχολεῖο διαβασμένος.

4. *Νά κλίνεις ἕνα ἐπίθετο μαζί μέ ἕνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.*

49. ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ

Ἐχω μπρός μου ἕνα μεγάλο χάρτη τῆς Ἑλλάδας καί τά βλέμματα μου πέφτουν στό Ἴόνιο καί τά νησιά του. Πάνω, στό πιο βορινό μέρος, ἡ Κέρκυρα μέ κάτι μικροσκοπικά νησάκια, ἀκόμη πιο βορινά ἀπό αὐτή. Πιο χαμηλά, πιο νότια δηλαδή, ἀλλά καί λίγο πιο δεξιά, μέ ἄλλα λόγια πιο ἀνατολικά, οἱ Παξοί. Ἐπειτα ἡ Λευκάδα· εἶναι τό πιο κοντινό πρὸς τήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα νησί τοῦ Ἴονίου· σχεδόν κολλημένη στήν Ἀκαρνανία, ἀπό τήν ὁποία τή χωρίζει ἕνα πολύ στενό καί πολύ ἄβαθο πέρασμα. Κάτω ἀπό τή Λευκάδα ἡ Κεφαλληνία καί ἡ Ἰθάκη. Τό δυτικό μέρος τῆς Κεφαλληνίας, πού εἶναι τό πιο μεγάλο ἀπό τά ἑπτὰ νησιά, βγαίνει λίγο πιο δυτικά ἀπό τή Λευκάδα, ἔπειτα ὅμως ἡ Ζάκυνθος, κάτω ἀπό τήν Κεφαλληνία, ἔρχεται πάλι λίγο πιο ἀνατολικά μέ μίαν ἄκρη της πού ἀντικρίζει τήν Πελοπόννησο. Τό ἔβδομο ἀπό τά ἑπτὰ νησιά εἶναι τά Κύθηρα, κάτω ἀπό τή Λακωνία.

1. *Νά βρεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων καί τῶν ἐπιρρημάτων πού εἶναι στό κείμενο καί νά ξεχωρίσεις τί εἶναι τό καθένα.*
2. *Γράψε τά παραθετικά:*
 - α) *τῶν ἐπιθέτων καλός, κακός, φτωχός, πλούσιος, πλατός, ζηλιάρης στά τρία γένη*
 - β) *τῶν ἐπιρρημάτων γρήγορα, καλά, ἥσυχα, δυνατά, ώραία.*
3. *Κάμε γραμματική ἀνάλυση τῶν λέξεων πού ἀνήκουν στήν πρώτη πρόταση τοῦ κειμένου.*

50. ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ

Πόσα νησιά στό Αἰγαῖο!

Τό καθένα ἔχει τίς ὀμορφίες καί τίς χάρες του, ἔχει καί τήν ἱστορία του. Νά ἡ μικροσκοπική Δῆλος, ἱερότατο στήν ἀρχαιότητα νησί, πολυσέβαστη πατρίδα τοῦ Ἀπόλλωνα καί τῆς Ἄρτεμης, νά τά ἐνδοξότατα Ψαρά, ἡ πατρίδα τοῦ Κανάρη, νά ἡ Σκιάθος, ἡ Σκιάθο, ὅπου γεννήθηκε στό νεώτερα χρόνια ὁ διηγηματογράφος Παπαδιαμάντης. Νά ἡ Λέσβος, νά ἡ Χίος, νά ἡ Νάξος . . .

Συχνά μοῦ ἀναφερόναι τό νοῦ ἕνα ὠραιότατο ὄνειρο: πῶς εἶμαι σ' ἕνα ἀεροπλάνο καί πετῶ γιά ὥρες πολλές πάνω ἀπό τά καθάρωτατα γαλανά νερά τοῦ Αἰγαίου· χαίρομαι τίς ὀμορφίες τῶν νησιῶν του, τά βουνά τους, ἄλλα ψηλότερα, ἄλλα χαμηλότερα, γυμνά ἢ δασωμένα, τίς μικρές τους πεδιάδες, εὐφορες αὐτές, ἀγονότερες ἐκεῖνες, καί τίς ἀκρογιαλιές, στεφανωμένες ἀπό τοὺς λευκότετους ἀφρούς τῶν κυμάτων.

Πῶς νά ἔγιναν ὅλα αὐτά τά νησιά, αὐτό τό ἀμέτρητο πλῆθος; Κάποτε, λέει ἡ γεωλογία, σέ παλαιότατα χρόνια, ἡ Ἑλλάδα ἦταν

ένωμένη με τή Μικρασία. Ἐκεῖ πού εἶναι τώρα τό πέλαγος, ἦταν στεριά. Ἀλλά μέ τό πέρασμα τῶν αἰῶνων ἡ στεριά χαμήλωνε, χαμήλωνε καί βούλιαξε. Τά χαμηλότερα καί βαθύτερα μέρη τά σκέπασαν τά νερά τῆς θάλασσας. Ἐμειναν ἔξω μόνο τά ψηλότερα μέρη καί τά βουνά. Αὐτά εἶναι τά νησιά τοῦ Αἰγαίου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 180 - 182, 187)

1. Νά βρεῖς τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού εἶναι στό κείμενο καί νά ξεχωρίσεις τί εἶναι τό καθένα.
2. Χώρισε μέ τό χάρακα μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σέ 4 στήλες σύμφωνα μέ τό παρακάτω ὑπόδειγμα:

Θετικό	Συγκριτικό	Ἐπερθετ. σχετικό	Ἐπερθετ. ἀπόλυτο

Στή στήλη τοῦ θετικοῦ γράψε τά ἐπίθετα **ἀθῶος, γενναῖος, ἥσυχος, νέος, βαρῦς, παχύς, πλατύς, φαρδύς**· στίς ἄλλες στήλες γράψε τά ἀντίστοιχα μονολεκτικά παραθετικά τοῦ κάθε ἐπιθέτου.

51. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΚΑΝΤΗΛΕΡΙ

— Εὐάγγελε! Ἐσύ, πού εἶσαι ἄριστος φυσικός, δέ μᾶς κάνεις κανένα πείραμα, ἔτσι σάν παιχνίδι, νά ποῦμε, νά διασκεδάσει ἡ συντροφιά;

— Σοῦ ἀρέσει, φίλτατε, νά κάνεις ἀστεῖα. Ἐγώ τώρα μόλις ἀρχίζω νά μπαίνω στό νόημα τῆς φυσικῆς καί γιά τήν ὥρα ἐλάχιστα πράγματα ξέρω ἀπ' αὐτή· ἀκόμη καί στήν τάξη μου μέσα δέν εἶμαι βέβαια ὁ χειρότερος, ἀλλά ἀμφιβάλλω ἂν εἶμαι καί ὁ καλύτερος· μόνο πού ἔχω σ' αὐτό τό μάθημα περισσότερη ἀγάπη ἀπ' ὅση ἔχουν οἱ ἄλλοι καί ἐλπίζω νά πάω μπρός. Πάντως, ἂν καί νομίζω πώς θέλεις νά μέ πειράξεις, ἐμένα δέ μοῦ κακοφαίνεται, καί θά σᾶς κάμω ἕνα μικρό πείραμα.

Παίρνω αὐτό τό ποτήρι· κοινό γυάλινο ποτήρι, ὅπως βλέπετε. Τό γεμίζω νερό. Μέσα στό νερό στήνω αὐτό τό σπερματόστυο ἔτσι

πού νά χωθεῖ ὀλόκληρο σχεδόν μέσα στό νερό ἐκτός ἀπό τό φητίλι· γιά νά τό καταφέρω αὐτό, μπήγω στή βάση τοῦ σπερμασέτου ἕνα καρφί. Τώρα ἀνάβω τό φητίλι. . . Τί νομίζετε πῶς θά γίνει;

— Θά καεῖ λίγο κι ἔπειτα τό νερό θά τό σβήση.

— Θά γίνει τό ἀντίθετο· ὀλόκληρο σχεδόν τό σπερμασέτο θά καεῖ σιγά σιγά.

Καί ἀλήθεια ἔτσι ἔγινε. Τά ἄλλα παιδιά ἀπόρησαν καί ζήτησαν τήν ἐξήγηση.

— Εἶναι ἀπλούστατο, εἶπε ὁ Εὐάγγελος. Ὅσο καίγεται τό σπερμασέτο, τόσο τό βάρος του μικραίνει, καί σύμφωνα μέ τήν ἀρχή τοῦ Ἀρχιμήδη ἀνεβαίνει σιγά σιγά. Βοηθεῖ ἀκόμη καί κάτι ἄλλο: ἀπ' ἔξω τό κερί τοῦ σπερμασέτου λιώνει ἀργότερα ἀπό τό μέσα, γιατί τό νερό τό κρατᾷ κρύο, κι ἔτσι τό πάνω μέρος του βαθουλώνεται σάν ἕνα μικρό πηγαδάκι, ὅπως βλέπετε. Αὐτό λαφραίνει περισσότερο τό σπερμασέτο, κι ἔτσι τό φητίλι καίγεται ὡς τό τέλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 183)

1. *Νά βρεῖς στό κείμενο:*

α) *ὄλα τά ἀνώμαλα παραθετικά καί νά σχηματίσεις τούς τρεῖς βαθμούς τοῦ καθενός μονολεκτικά*

β) *τά ἔλλειπτικά παραθετικά.*

2. *Γράψε τά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί στούς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:*

καλός, κακός, μεγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολός.

3. *Γράψε τό μονολεκτικό συγκριτικό καί ἀπόλυτο ὑπερθετικό τῶν ἐπιθέτων:*

ἄδοχος, ἔσοχος, εὐκολός, ζωηρός, στεγνός, στενός.

52. Η ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

— Θεέε! Οί Τουρκοί τήν Πόλην
στά χίλια τετρακόσια πενήντα
τρία δέν τήν πήραν;

— Ναί, βέβαια.

— Τότε γιατί σ' αυτό ἐδῶ τό βι-
βλίον γράφει τό δέκατο πέμπτο αἰ-
ῶνα; Δέν πρέπει νά πεί τό δέκατο
τέταρτο, ἀφοῦ τήν πήραν στά χί-
λια τετρακόσια τόσα.

— Πολύ σωστά τό λέει τό βι-
βλίον, γιατί, βλέπεις, εἶναι στά χί-
λια τετρακόσια τόσα δηλαδή ἔπει-
τα ἀπό τά χίλια τετρακόσια ὥστε

αὐτός ὁ χρόνος πέφτει μέσα στό δέκατο πέμπτο αἰῶνα.

— Δέν τό καταλαβαίνω.

— Εἶναι πολύ ἀπλό. Ὁ πρῶτος αἰῶνας μ.Χ. εἶναι τά πρῶτα ἑκατό
χρόνια ὕστερα ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Ὡστε οἱ χρονιές ἔξι,
ἑνιά, δεκατέσσερα, εἴκοσι ἕνα, πενήντα ἔξι, ἑβδομήντα ὀχτώ, ὀγδόν-
τα, ἑνεήντα, καί γενικά ὅσες εἶναι πρῖν ἀπό τό ἑκατό ἀνήκουν στόν
πρῶτο αἰῶνα. Τό ἑκατόν ἕνα, ἑκατόν ἑντεκα, ἑκατό δεκαπέντε, ἑκατόν
ἑξήντα, ἑκατόν ἑνεήντα ἔξι ἀνήκουν στό δεύτερο αἰῶνα. Τό διακό-
σια πενήντα στόν τρίτο, τό τριακόσια σαράντα στόν τέταρτο, τό
τετρακόσια ὀγδόντα τρία στόν πέμπτο, τό πεντακόσια δύο στόν
ἕκτο κτλ. Στά χίλια τελειώνει ὁ δέκατος αἰῶνας, ὥστε τό χίλια εἴκοσι
πέντε, νά ποῦμε, ἀνήκει στόν ἑνδέκατο, τό χίλια διακόσια ἕνα στό
δέκατο τρίτο, τό χίλια τετρακόσια πενήντα τρία, πού σέ μπερδεψε,
στό δέκατο πέμπτο, καί τό χίλια ὀχτακόσια εἴκοσι ἕνα στό δέκατο
ἕνατο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 188 - 193)

1. Ἀπό τά ἀριθμητικά τοῦ κειμένου ξεχώρισε τά ἀπόλυτα καί
τά τακτικά.

2. Κλίνε στά τρία γένη τά ἀπόλυτα ἕνα, τρία, τέσσερα.
3. Κλίνε τά τακτικά ἀριθμητικά τρίτος, ἕβδομος καί στά τρία γένη.

53. ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΨΑΡΕΜΑ

Ὁ Μιχάλης, ὁ πιό ἀξιός ἀπό τή συντροφιά τῶν παιδιῶν, κρατοῦσε τή βάρκα πλευρισμένη δίπλα στό μόλο. Οἱ ἄλλοι ἔντεκα ἤμαστε ἔτοιμοι νά πηδήσουμε μέσα.

— Παιδιά, μᾶς λέει ὁ Μιχάλης· ἡ δωδεκάδα μας σήμερα πρέπει νά χωριστεῖ σέ δυό ἐξάδες· ἡ βάρκα εἶναι μικρή· τοῦ μπαρμπα-Μαθιοῦ, πού εἶχαμε προχτές, ἦταν διπλάσια. Μπεῖτε ἐδῶ οἱ πέντε, καί οἱ ἄλλοι ἔξι ζητήστε ἀπό τόν καπετάν Φώτη νά σᾶς δώσει τή φελούκα του. Ξέρω πῶς σήμερα δέν τή χρειάζεται.

Ἔτσι κι ἔγινε. Οἱ δυό βάρκες, ἡ μία πίσω ἀπό τήν ἄλλη, τράβηξαν κατά τό βορινό ἀκρωτήρι, καλή θέση γιά πετρόψαρα.

Πρὶν φτάσουν στό ἀκρωτήρι, ὁ Βαγγέλης παρακάλεσε τό Μιχάλη νά τόν βγάλει στή στεριά, πάνω σ' ἕνα βράχο, γιατί δέν εἶχε σκοπό, εἶπε, νά ψαρέψει, δέν εἶχε πάρει καί καμιά καθετή μαζί του.

— Καί δέ σοῦ δίνω μίαν ἀπό τίς δικές μου; Ἐγώ, ξέρεις, τά σύνεργά μου τά παίρνω πάντα διπλά καί τριπλά. Νά, πάρε τούτη ἐδῶ· εἶναι μεγάλη καί γερή· τό νῆμα της ἀπό ἀλογότριχες, ἐννιάδιπλο.

— Εὐχαριστῶ, Μιχάλη, ἀλλά προτιμῶ σήμερα νά περπατήσω στά βράχια τῆς ἀκρογιαλιᾶς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 194 - 196)

1. Ποιά ἀριθμητικά ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τά κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

Ἐπίθετα	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περιληπτικά
	κατάληξη:	κατάληξη:	κατάληξη:

3. Στά ἐπίθετα νά βρεῖς καί τά τρία γένη (ὅταν ὑπάρχουν).

54. Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΚΑΙ Η ΧΟΡΕΥΤΡΙΑ

Ὁ βασιλιάς ἄρχισε νά ἀνακρίνει τούς αἰχμαλώτους καί νά τούς ρωτᾷ πῶς λέγονται καί τί τέχνη ξέρουν.

— Ἐγώ ὀνομάζομαι Ἀράχνη, εἶπε ὁ πρῶτος· ξέρω νά ὑφαίνω· στήν τέχνη αὐτή δέ μέ φτάνει κανεῖς.

— Καλά, εἶπε ὁ βασιλιάς· θά μοῦ ὑφαίνεις πανικά γιά τό παλάτι μου. Ἄν μείνω εὐχαριστημένος, θά σέ ἐλευθερώσω· ἄν ὄχι, θά προστάξω νά σοῦ κόψουν τό κεφάλι. Καί

γυρίζοντας στό δεύτερο αἰχμάλωτο τοῦ λέει: «μίλησε τώρα ἐσύ».

— Ἐμένα μέ λένε Μέλισσα, εἶπε ἐκεῖνος· ξέρω καί κάνω περίφημα γλυκά.

— Ὠραῖα, εἶπε ὁ βασιλιάς· κι ἐμᾶς ἐδῶ μᾶς ἀρέσουν πολύ τά γλυκά· θά σέ κρατήσω λοιπόν κι ἐσένα, κοίταξε ὁμως νά δουλεύεις καλά· ἄν μᾶς εὐχαριστήσεις μέ τήν τέχνη σου, θά σέ ἐλευθερώσω, ἀλλιῶς θά σέ θανατώσω κι ἐσένα. Κι ἔστειλε καί τούς δύο στή φυλακή, γιά νά πιάσουν δουλειά.

— Ἐσεῖς τώρα, εἶπε στους δύο ἄλλους· πῶς λέγεστε καί τί ξέρετε;

— Ἐμένα μοῦ ἀρέσει νά τραγουδῶ, εἶπε ὁ τρίτος αἰχμάλωτος· τό ὄνομά μου εἶναι Τζίτζικας.

— Ἐγώ λέγομαι Ἀκρίδα, εἶπε ὁ τέταρτος, καί εἶμαι χορεύτρια.

— Εἶστε δηλαδή χασομέρηδες· ἐσᾶς δέ σᾶς χρειάζομαι... ἐσᾶς σᾶς πρέπει κόψιμο καί ἀμέσως μάλιστα.

— Ἐμᾶς ὅλοι μᾶς ἀγαποῦν, εἶπε μέ θάρρος ὁ Τζίτζικας. Ὅλα τά ἔντομα καί τά φυτά ἐμεῖς τά διασκεδάζουμε καί κάνουμε νά περνοῦν μέ λιγότερη στενοχώρια τή ζωή. Ἄφησέ μας νά σοῦ δείξουμε τήν τέχνη μας καί κρίνε.

Ὁ βασιλιάς τόσο εὐχαριστήθηκε ἀπό τό τραγούδι καί τό χορό τους, ὥστε τούς ἄφησε ἀμέσως ἐλεύθερους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 198 - 200)

1. *Νά βρεις τις προσωπικές αντωνυμίες πού είναι στό κείμενο και νά τις υπογραμμίσεις μέ μολύβι.*
2. *Συμπλήρωσε τις παρακάτω προτάσεις μέ ό,τι λείπει:*
Έγώ χτές πήγα στή θεία μου. — πού πήγες;
— **άρέσουν τά γλυκά; Μοῦ ἀρέσουν.**
Πήγαινε καί — νά παίξεις.
— **θά πάμε αὔριο ἐκδρομή, — πού θά πάτε;**
Ό διευθυντής τοῦ σχολείου — εἶπε ὅτι ἡ γιορτή θά γίνει αὔριο.
Δέν μπορῶ νά — καταλάβω.
Καθίστε κι — σ' αὐτόν τόν πάγκο.
— **τιμωρῶ, γιατί εἶστε ἀδιάβαστοι.**

55. ΑΛΕΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΚΟΤΕΤΣΙ

Ἡ ἀλεπού ἐτοιμάστηκε νά βγεῖ γιά ἐπιδρομή. Δέ θά πάει μόνη της. Θά τήν ἀκολουθήσουν τά ἑπτά ἀλεπουδάκια της. Καί θά πᾶνε στό ἀντικρινό βουνό, ὅπου ἔχουν κατασκηνώσει εἴκοσι πέντε γυμνασιόπαιδα κι ἔχουν καί τό κοτέτσι τους μέ δέκα κότες καί δύο κόρους.

«Ἐμπρός, παιδιά, ξεκινοῦμε», εἶπε ἡ ἀλεπού κατά τά μεσάνυχτα. «Καί φρόνιμα στό δρόμο. Πίσω ἀπό τήν οὐρά μου θά περπατᾶτε ὅλα μαζί!».

Περπατοῦσαν μέ προφύλαξη, μέσα ἀπό χαμόκλαδα, κι ἔκαναν μεγάλους γύρους. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τοὺς δρόμους τους καί ἡ ἀλεπού ἔχει τό δικό της.

Τρεῖς κότες κι ἕνας κόκορας ἦταν τά θύματα τῆς ἐπιδρομῆς.

— Ἄν εἶχαμε κλείσει γερά τό κοτέτσι, ἔλεγαν τά παιδιά, θά γλίτωναν οἱ κότες μας καί ὁ καημένος ὁ χωριάτης ὁ κόκοράς μας.

Ξαφνικά πρόβαλε ἀπό τοὺς θάμνους ὁ ἄλλος κόκορας πού τόν εἶχαν φέρει μαζί τους ἀπό τήν πόλη.

«Έχετε κόκορα» σάν νά ἔλεγε καμαρωτός. Ὁλος ὁ κόσμος τοῦ φαίνονταν δικός του. Σήκωσε ψηλά τό κεφάλι του κι ἔκαμε ἕνα σιγαλό κό κό. Γιά τόν ἑαυτό του βέβαια θά μιλοῦσε. Ἐνα παιδί θυμήθηκε τό «Τραγοῦδι τοῦ κόκορα καί τοῦ γερακιοῦ».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 202 - 204)

1. Ποιές κτητικές, αὐτοπαθεῖς καί ὀριστικές ἀντωνυμίες ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

κτητικές	αὐτοπαθεῖς	ὀριστικές

3. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ ὅ,τι λείπει:
 Αὐτή ἢ μπάλα εἶναι δική —, ἐκείνη μήπως εἶναι δική —;
 Αὐτός εἶναι πολύ ἐγωιστής, σκέφτεται μόνο τόν — του.
 Θά κάμω τή δουλειά ἐγώ ὁ —.
 Μήπως τά βιβλία αὐτά εἶναι — σας;
 Αὐτός παίζει — του.
 Δέν πρέπει νά φροντίζεις μόνο τόν— σου, ἀλλά καί τόν ἀδερφό — σου.
 Αὐτοί οἱ διαβήτες εἶναι δικ— —. Ἄλλά τά τρίγωνα εἶναι δικ— —.

56. Ο ΞΥΛΟΚΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΡΜΗΣ

Ἐνῶ ἕνας ξυλοκόπος ἔκοβε ξύλα κοντά σ' ἕναν ποταμό, τό τσεκούρι τοῦ ξέφυγε ἀπό τό χέρι κι ἔπεσε μέσα στό νερό. Ἡ κοίτη του ἦταν βαθιά, τό ρέμα ὀρμητικό, καί ὁ δύστυχος ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἀδύνατο νά πιάσει τό ἐργαλεῖο. Κάθισε στήν ὄχθη ἀπελπισμένος.

— Τί θά κάμω τώρα; ἔλεγε· πῶς θά δουλεύω χωρίς τσεκούρι; αὐτό ἦταν ἡ ζωή μου· καί εἶχα δώσει τόσα χρήματα γιά νά τό ἀγοράσω!
 Ὁ θεός ὁ Ἐρμῆς ἄκουσε τούς θρήνους τοῦ φτωχοῦ ἀνθρώπου,

τόν λυπήθηκε, τόν πλησίασε, βού-
τηξε ἔπειτα στὸν ποταμό καὶ ἀνέ-
βασε ἓνα χρυσὸ τσεκούρι.

— Τοῦτο εἶναι τὸ τσεκούρι σου;

— Ὁχι, εἶπε ἐκεῖνος· τὸ δικό μου
δέν ἦταν τέτοιο· ἦταν ἓνα ἀπλό
σιδερένιο τσεκούρι.

Ἐαναβούτηξε ὁ θεὸς στὸ νερό
κι ἔφερε πάνω ἓνα τσεκούρι ἀση-
μένιο.

— Οὔτε αὐτὸ εἶναι τὸ δικό μου.

Ὁ Ἐρμῆς ξανακατέβηκε γιὰ
τρίτη φορά στὸ βυθὸ κι ἔφερε ἐκεῖ-
νο πού εἶχε πέσει.

— Naί, αὐτὸ εἶναι πού ἔχασα,
εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ Ἐρμῆς εὐχαριστήθηκε γιὰ τὴν τιμιότητά του καὶ τοῦ ἔδωσε
καὶ τὰ τρία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 204 - 208)

1. Νά βρεῖς στὸ κείμενο τίς ἐρωτηματικές καὶ τίς δεικτικές ἀντωνυμίες. Σέ ποιὸ γένος, ἀριθμὸ καὶ πτώση εἶναι ἡ καθεμία;
2. Νά τίς κατατάξεις στὸν παρακάτω πίνακα:

δεικτικές	ἐρωτηματικές	ἄλλες

3. Γράψε τρεῖς προτάσεις μὲ καθεμία ἀπὸ τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες ποιὸς, πόσος στὰ τρία γένη, στὴν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ.

Γράψε ἔπειτα ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἀπαντοῦν μὲ κα-
τάλληλη δεικτική ἀντωνυμία.

Παράδειγμα:

Ποῖός πέταξε τὴν πέτρα; — Ἐκεῖνος ὁ μικρὸς τὴν πέταξε.

57. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στή βορινή παραλία τῆς Μαύρης Θάλασσας, στή χερσόνησο πού σήμερα λέγεται Κριμαία, κατοικοῦσε σέ πολύ παλιά χρόνια ἕνας βάρβαρος καί ἀφιλόξενος λαός, οἱ Ταῦροι. Αὐτοί λάτρευαν τήν Ἄρτεμη καί τῆς εἶχαν χτισμένο νά κοντά στήν ἀκρογιαλιά. Ὁ τρόπος ὁμως μέ τόν ὁποῖο τῆς ἔδειχναν τό σεβασμό τους ἦταν ἄγριος καί ἀπάνθρωπος· θυσίαζαν πάνω στό βωμό της ὁποῖον ξένο ἔπιαναν.

Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀπόφευγαν φυσικά νά πηγαίνουν σέ χώρα

τόσο ἐπικίνδυνη, ἀλλά ὅσοι τύχαινε νά βρεθοῦν ἐκεῖ, ἤ ἐπειδὴ ἡ τρικυμία τοὺς ἀνάγκαζε νά καταφύγουν σέ κανέναν ὄρμο της ἢ ἐπειδὴ ἄλλη μεγάλη ἀνάγκη τοὺς ἔσπρωχνε νά πᾶνε, ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν, τό καθετί, γιά νά μή συναντηθοῦν μέ τοὺς ντόπιους.

Ἰέρεια στό νάο ἦταν μιά Ἑλληνοπούλα, ἡ Ἰφιγένεια, κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονα, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Μυκηναίων· ἡ ἴδια ἢ θεά τήν εἶχε μεταφέρει ἐκεῖ κάποτε ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τήν ἔβαλε νά ὑπηρετεῖ στό ἱερό της. Ἐνα ἀπό τά καθήκοντά της ἦταν νά προετοιμάζει τοὺς ξένους γιά θυσία ραντίζοντάς τους μέ ἁγιασμένο νερό. Ἡ Ἰφιγένεια ἦταν τρυφερή καί πονετική, καί καταλαβαίνει κανένας τί σπαραγμό ἔνιωθε στήν καρδιά της κάθε φορά πού βρισκόταν στήν ἀνάγκη νά κάμει αὐτό τό ἔργο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 206 - 207)

1. *Νά βρεῖς τίς ἀναφορικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.*
2. *Κλίνει στά τρία γένη τίς ἀντωνυμίες ὁ ὁποῖος, ὅποιοσδήποτε, ὅσοσδήποτε.*

58. ΑΝΕΛΠΙΣΤΗ ΑΝΤΑΜΩΣΗ

Ἡ Ἰφιγένεια ἐτοιμάζεται νά βοηθήσει στή θυσία τοῦ ἀγαπημένου της ἀδερφοῦ κι ἐνός στενοῦ συγγενῆ της, χωρίς νά ξέρει τίποτε. Πῶς νά τό μαντέψει; Δοκίμασε νά τούς ἀνακρίνει, μά ὁ Ὀρέστης δέ θέλησε νά φανερώσει οὔτε τό ὄνομά του οὔτε ἀπό ποιά οἰκογένεια εἶναι· εἶπε μόνο πῶς ἦταν ἀπό τίς Μυκῆνες.

— Κάτι μοῦ ἤρθε στό νοῦ, τοῦ εἶπε ἡ Ἰφιγένεια. Δέν μπορῶ νά σᾶς σώσω καί τούς δύο, τόν ἕναν ὁμως μπορῶ· θά πείσω τό βασιλιά νά τόν ἀφήσει. Ἀλλά θά κάμουμε μία συμφωνία· σέ αὐτόν πού θά τόν ἀφήσουμε ἐλεύθερο θά δώσω ἕνα γράμμα, νά τό πάει στίς Μυκῆνες, σέ κάποιο δικό μου πρόσωπο· ἔτσι καί αὐτός θά γλιτώσει καί σ' ἐμένα θά κάμει καλό.

— Σύμφωνοι, λέει ὁ Ὀρέστης· θά πάει ὁ φίλος μου· ἤρθε γιά χάρη μου καί δέν εἶναι σωστό νά σωθῶ ἐγώ, κι ἐκεῖνος νά χαθεῖ.

— Νά ὀρκιστεῖ πῶς θά κάμει τήν παραγγελία μου.

— Ὄρκίζομαι, λέει ὁ Πυλάδης· ἂν ὁμως τό πλοῖο πού θά πηγαίνω ναυαγήσει καί τό γράμμα χαθεῖ ἀλλά ἐγώ σωθῶ, νά εἶμαι ἐλεύθερος ἀπό τόν ὄρκο.

— Θά σοῦ πῶ ὅ,τι γράφει τό γράμμα, ὥστε, ἂν αὐτό χαθεῖ, νά πεῖς προφορικά ἐκεῖνο πού θέλω. Νά βρεῖς τόν Ὀρέστη, τό γιό τοῦ Ἀγαμέμνονα. Εἶμαι ἡ ἀδερφή του ἡ Ἰφιγένεια, πού τή νομίζουν πεθαιμένη. Ζῶ, πές του, καί τόν παρακαλῶ νά προσπαθήσει νά μέ πάρει ἀπό δῶ, νά μέ πάει στήν πατρίδα.

*Ἐτσι ἐγινε ἡ ἀναγνώριση.

1. Αναζήτησε στο κείμενο όλες τις άοριστες άντωννμίες. Ποιές από αυτές είναι κλιτές και ποιές άκλιτες;
2. Γράψε δυό προτάσεις με καθεμιά από τις άοριστες άντωννμίες.
3. Μέ ποιές άντωννμίες μπορούμε νά άπαντήσουμε στις παρακάτω έρωτήσεις;
Ποιός ήρθε;
Τί θέλει;
Τί λογής άνθρωπος είναι;
Πόση ώρα θέλεις νά διαβάσεις;
4. Νά βρεϊς τις άντωννμίες και νά τις κατατάξεις σέ πίνακα στο ακόλουθο κείμενο:

Ένας λέοντας κι ένας άγριόχοιρος πήγαν σέ μιά πηγή νά ξεδιψάσουν. Έκει όμως μάλωσαν ποιός νά πιεί πρώτος. «Έγώ θά πιώ πρώτος», έλεγε τούτος. «Όχι, έγώ θά πρωτοπιώ», έλεγε ό άλλος. Άρπάχτηκαν και κόντευαν νά σκοτωθοϋν. Τόση ήταν ή μανία τους. Έξαφνα όμως βλέπουν ψηλά στον οϋρανό κάτι όρνια πού περίμεναν νά δοϋν ποιός θά σκοτωθει, για νά πέσουν νά τόν φάνε. Τότε κατάλαβαν και οι ίδιοι τί έκαναν κι ήρθαν στον έαυτό τους. «Καλύτερα νά 'μαστε φίλοι, παρά νά σκοτωθοϋμε μόνοι μας και νά μās φάνε τά όρνια. Όσοι είναι άγαπημένοι δέ φοβοϋνται τούς έχθρούς».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Έπιθετα. Αριθμητικά. Άντωνιμίες

1. Νά βρεῖς στό κείμενο τῆς σελ. 73 τρία οὐσιαστικά ἄρσενικά, τρία θηλονκά καί τρία οὐδέτερα καί νά τά γράφεις στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ μαζί μέ ἕνα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει στό καθένα.
2. Νά βρεῖς ὅλα τά ἐπίθετα πού ὑπάρχουν στίς δώδεκα πρώτες γραμμές τοῦ κειμένου τῆς σελ. 28 καί νά τά γράφεις στόν πληθυντικό.
3. Γράψε ὅλα τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου τῆς σελ. 94 καί δίπλα στό καθένα σημείωσε τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση του.
4. Κλίνε τά ὀνόματα:
ὁ καλός ἀδερφός, ἡ ἀκούραστη γιαγιά, τό μαγιάτικο λουλούδι.
5. Γράψε τά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί στούς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:
καλός, κακός, μέγας, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολός.
6. Γράψε στά τρία γένη τά τακτικά ἀριθμητικά τῶν ἀριθμῶν 10 - 20. Συλλάβισέ τα.
7. Νά βρεῖς ὅλες τίς ἀντωνιμίες πού εἶναι στό κείμενο τῆς σελ. 115 καί νά κάμεις γραμματική ἀνάλυση τῆς καθεμιάς.

59. ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΑΚΙΑ

Πηγαίνουν πάνω κάτω στο περιβολάκι και σπέρνουν και αυτά, όπως ο πατέρας τους κάτω στα μεγάλα χωράφια, με τό τραγουδι στα χείλη:

*Νά σᾶς δείξω πῶς τό σπέρνει
τό σιτά— τό σιτάρι ὁ γεωργός!*

Καί χώνουν τάχα τά χεράκια τους στο ταγαράκι τους και σκορπίζουν τάχα ἔδῶ κι ἐκεῖ τόν εὐλογημένο σπόρο. Ἐπειτα χτυποῦν τά πόδια τους στή γῆ και ξαναρχίζουν:

Νά σᾶς δείξω πῶς τό σπέ—

—Ὅχι! Πάλι τό ξεχάσατε; φωνάζει ἡ μητέρα.

Συλλογίζεται γιά λίγο ὁ Φώτης κι ἔπειτα χαμογελά χαρούμενος:

Νά σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει...

Ἡ Φλωρίτσα τόν κοιτάζει κατάματα, κι ἔπειτα παίρνει τό τραγουδι και λέει κι αὐτή μαζί του:

Νά σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει τό σιτά— τό σιτάρι ὁ γεωργός!

Καί κουνοῦν μπρός πίσω τά χέρια τους, ὅλο και μέ περισσότερη φόρα, κι ἔπειτα στέκουν λαχανιασμένα.

— Τώρα, μανούλα;

— Πῶς τό σκαλίζει. Πάρτε ὅμως κι ἕνα σκαλιστηράκι, γιά νά σκαλίσετε!

Καί γονατισμένα τά παιδιά σκαλίζουν τό χῶμα και τραγουδοῦν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 211 - 212)

1. Μέ πέντε ῥήματα τοῦ κειμένου σχημάτισε πέντε δικές σου φράσεις.

2. Μεταχειρίσου ρήματα για να πεις τίς δουλειές που κάνει ο αστροναύτης, ο ηλεκτρολόγος, ο δήμαρχος της πόλης, ο γιατρός. Βάλε αυτά τὰ ρήματα στον πληθυντικό: τί κάνουν οι αστροναύτες, οι ηλεκτρολόγοι, οι δήμαρχοι, οι γιατροί;
3. Γράψε 5 ρήματα, για να δείξεις τί κάνει ένα παιδί από τη στιγμή που θά ξυπνήσει ώσπου να πάει στο σχολείο.
4. 'Ο Φώτης, ή Φλωρίτσα, τὰ παιδιά: να βρεις τὰ ουσιαστικά αυτά μέσα στο κείμενο και να βάλεις δίπλα τους τὰ ρήματα στα όποια είναι υποκείμενα.

60. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Νηστικό άρκούδι δέ χορεύει.
2. Σκυλί πού γαβγίζει δέ δαγκάνει.
3. "Όποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
4. Πέτρα πού κυλά μαλλί δέν πιάνει.
5. "Όποιος κυνηγά πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.
6. "Όποιος δέν παινα τό σπίτι του, πέφτει καί τόν πλακώνει.
7. 'Η δουλειά νικά τή φτώχεια.
8. 'Αγαπά ό Θεός τόν κλέφτη, μά αγαπά καί τό νοικοκύρη.
9. Καθαρός ούρανός άστραπές δέ φοβάται.
10. 'Η βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.
11. 'Η σκύλα άπό τή βιάση της γεννά στραβά κουτάβια.
12. 'Η κότα πίνει τό νερό, κοιτάζει καί τόν ούρανό.
13. Τό μάτι τοῦ άφέντη παχαίνει τ' άλογο.
14. Στόν κατήφορο κυλιέται κι ή χελώνα.
15. "Όποιος άνακατώνεται μέ τά πίτυρα, τόν τρωń οί κότες.
16. 'Η γίδα, όταν θέλει νά φάει ξύλο, τρίβεται στή μαγκούρα τοῦ τσοπάνη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 215)

1. 'Από τά ρήματα τοῦ κειμένου ποιά είναι ενεργητικά καί ποιά μέσα; Νά τά γράφεις σέ δύο στήλες.
2. Σχημάτισε τέσσερις προτάσεις, δύο μέ ενεργητικά ρήματα καί δύο μέ μέσα.
3. Στίς παρακάτω φράσεις τά ρήματα είναι άμετάβατα· σχημάτισε άλλες στίς όποιες τά ίδια ρήματα νά είναι μεταβατικά (Παράδειγμα: 'Η λάμπα δέν ανάβει. 'Ανάβω τή φωτιά):
 - α) 'Αλλάζει ό καιρός.
 - β) 'Εκλεισε ό λογαριασμός.

γ) Ἡ δουλειά ἀρχίζει στίς ὀχτώ.

δ) Ἀπλώνει ἡ ἡμέρα.

ε) Ἡ αὐλή γεμίζει νερά.

στ) Τό κορμί μου δέ λυγίζει.

ζ) Στό στήθος μου ἡ πληγή ἀνοίγει πάλι.

4. Ἡ μητέρα ..., ὁ σκύλος ..., ἡ γάτα ..., ὁ ἥλιος ..., τό νερό ..., ὁ ράφτης ..., τά παιδιά ..., ὁ δάσκαλος ..., τά δέντρα ..., οἱ ἐργάτες ...

Στά πέντε προῶτα ἀπό τά παραπάνω ὀνόματα βάλτε ἓνα ρῆμα ἀμετάβατο· στά ἄλλα πέντε βάλτε ἓνα ρῆμα μεταβατικό καί ἓνα ἀντικείμενο.

5. Κυλιέται, ἀνακατώνεται, τρίβεται: Τά ρήματα αὐτά εἶναι μέσα· νά τά κάνεις ἐνεργητικά μέ ὑποκείμενο καί ἀντικείμενο.

6. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ἀντικείμενα:

ἌΟ Νίκος χτυπᾷ ...

ἌΗ βροχή λιώνει ...

ἌΟ γεωργός ποτίζει ...

ἌΗ θάλασσα δέρνει ...

ἌΗ μητέρα ντύνει ...

ἌΟ ἄνεμος παγώνει ...

ἌΟ ἥλιος ζεσταίνει ...

ἌΟ κωνηγός πληγώνει ...

7. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ρήματα:

ἌΗ φωτιά ... τά ξύλα.

ἌΟ θηριοδαστής ... τά θηρία.

ἌΟ ἀέρας ... τά ρούχα.

ἌΟ τεχνίτης ... τά ἐπιπλα.

ἌΟ Κώστας ... τήν πόρτα.

Τό κερί ... τό δωμάτιο.

ἌΟ μαραγκός ... τό ξύλο.

8. Συμπλήρωσε τίς προτάσεις παίρνοντας γιά τήν καθεμίᾳ τό κατάλληλο ρῆμα ἀπό τήν πλαϊνή στήλη:

ἌΟ λύκος ... τό ἄρνι

καμακώνω

Τό νερό ... τό χωράφι

διασχίζω

Τό ἀεροπλάνο ... τόν ἀέρα

τρῶ(γ)ω

ἌΟ ψαράς ... τό χταπόδι

πλημμυρίζω

ἌΟ βαρκάρης ... τή βάρκα

ἀσημώνω

Τό φεγγάρι ... τή θάλασσα

δένω

61. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. 'Η ἀλήθεια δέν κρύβεται.
2. Τό πονηρό πουλί πιάνεται ἀπ' τὰ δύο πόδια.
3. Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
4. Μαζί μέ τὰ ξερά καίγονται καί τὰ χλωρά.
5. Πιότερο ψωμί τρώγεται μέ τό μέλι παρά μέ τό ξίδι.
6. 'Ο κόσμος ποντίζεται κι ἡ γριά χτενίζεται.
7. Τί γίνεται καί δέν ἀκούγεται;
8. Γλυκάθηκε ἡ γριά στά σύκα κι ἔφαγε καί τὰ συκόφυλλα.
9. Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. "Όταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
11. "Ας γελοῦμε κι ἄς πηδοῦμε, γιά νά λέν πῶς δέν πεινοῦμε.
12. Λείπει ὁ γάτος καί χορεύουν τὰ ποντίκια.
13. "Όποιος πεινᾷ, στόν ὕπνο του πολλά καρβέλια βλέπει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 216)

1. 'Από τὰ ρήματα τοῦ κειμένου ποιά εἶναι παθητικά καί ποιά οὐδέτερα;
2. 'Από τή μορφή τους τὰ ρήματα χωρίζονται σέ δύο εἶδη πού ὀνομάζονται φωνές. Ποιές εἶναι οἱ φωνές; Πῶς τελειώνουν τὰ ρήματα σέ κάθε φωνή;
3. Σχημάτισε πέντε προτάσεις μέ ρήμα ἐνεργητικό μεταβατικό· ἄλλαξε ἔπειτα τήν ἐνεργητική σύνταξη σέ παθητική (Παράδειγμα: ἡ βροχή δροσίζει τὰ δέντρα — τὰ δέντρα δροσίζονται ἀπό τή βροχή).
4. Στίς παρακάτω φράσεις ποιά ρήματα εἶναι παθητικά καί ποιά οὐδέτερα;
 - α) 'Η ἀποθήκη γέμισε σανό.
 - β) Τό παιδί κάθεται.
 - γ) 'Ο Νίκος διψᾷ.
 - δ) Τὰ δέντρα ξεριζώνονται ἀπό τόν ἄνεμο.
 - ε) Αὐτή ἡ ἐπιστολή γράφτηκε ἀπό μένα.
 - στ) Τὰ δέντρα καταστράφηκαν ἀπό τήν παγωνιά.

- ζ) Ἐδῶ χτίζεται ἓνα σπίτι.
- η) Τά ὄριμα φρούτα τρώγονται εὐχάριστα.
- θ) Ὁ ἔξυπνος δέ γελιέται εὐκολα.
- ι) Ὅταν εὐτυχεῖ ἡ πατρίδα μας, ὅλοι εὐτυχοῦμε.

5. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις, ὅπως στό παράδειγμα:

Ὁ ἀθλητής στεφανώθηκε ἀπό τόν ἑλληνοδίκη.

Τό σπίτι χτίστηκε ...

Τά λουλούδια ποτίστηκαν ...

Ὁ Γιώργος τιμωρήθηκε ...

Ἡ γῆ θερμαίνεται ...

Τό γράμμα αὐτό γράφτηκε ...

Τά ἀμπέλια κήκαν ...

6. Στίς παραπάνω προτάσεις νά ἀλλάξεις τό παθητικό ρῆμα μέ ἐνεργητικό, ὅπως στό παράδειγμα:

Ὁ ἀθλητής στεφανώθηκε ἀπό τόν ἑλληνοδίκη

—Ὁ ἑλληνοδίκης στεφάνωσε τόν ἀθλητή.

62. ΣΤΙΧΟΙ

1. Ἐριξα κάτω τό σπαθί καί τήν ἀσπίδα.
2. Ὀλονυχτίς κουρσεύουνε καί τίς αὐγές κοιμοῦνται.
3. Πέτα, ροβόλα, κράξε με.
4. Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ' ἀπόψε,
καί σύ Λαμπράκη μ' ἀνιπιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νά σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα νά γένεις καπετάνιος.
Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο
γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
πού ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
5. Πηδᾶνε, παίζουν καί γλεντᾶν καί ρίχνουν στό σημάδι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 217)

1. Στούς παραπάνω στίχους νά ὑπογραμμίσεις τίς ἐγκλίσεις καί νά πεῖς τί σημαίνουν.

2. Γράψε έξι προτάσεις: οί δύο νά φανερώουν τό βέβαιο, οί δύο αὐτό πού περιμένουμε νά γίνει καί οί δύο νά δηλώνουν προ-σταγή.
3. Ποιές ἐγκλίσεις λέγονται ἀπρόσωπες, ποιές προσωπικές καί γιατί;

63. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

A

Τό πρωί φεύγαμε ὄλοι, μικροί μεγάλοι, γιά τό σκολειό μας. Τό σπίτι ἄδειαζε. Ἀπόμεινε ἀνάστατο μέ βιβλία πεταμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ, πετσέτες ριγμένες, κρεβάτια ξέστρωτα. Τό μεσημέρι, σάν γυρίζαμε πάλι, τά βρῖσκαμε ὄλα ἐντάξει. Τά πράγματα συγυρισμένα ὁμορφα, τό τραπέζι στρωμένο κι ἡ μάνα μας νά μᾶς περιμένει καλοχτενισμένη καί γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αὐλή μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. Ἔλεγεσ πῶς ἀντί μάρμαρο τήν εἶχανε στρωμένη μέ κατάσπρο χαρτί.

B

Ὅλη τή Μεγάλη Ἑβδομάδα τήν εἶχα περάσει μέ τό πένθος, μέ τή λύπη τῶν Παθῶν. Εἶχα παρακολουθήσει τό Χριστό στό μαρτύριό του, εἶχα ἀκούσει καί τή Διαθήκη του, εἶχα παρακαθίσει καί στό Μυστικό Δεῖπνο, εἶχα ἀκολουθήσει καί τήν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζί μέ τή θλιμμένη μητέρα.

ΑΣΚΗΣΗ (§ 217)

Στά παραπάνω κείμενα νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις; δηλαδή τό ἀπαρέμφατο καί τή μετοχή.

64. Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Σάν έκλεισε ή θύρα πίσω από τούς άστυνομικούς, ό Ρήγας κι ό Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στο τέλος, είπτε ό Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

‘Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θά κάνουμε;

‘Ο Ρήγας δέν άπάντησε: άναμετράει τά γεγονότα, άναλογίζεται τή σημασία τους, τίς συνέπειες. Στο πρόσωπό του χάραξε ή ταραχή και ή θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στά μάτια του χύθηκε ή άπελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 219 - 225)

1. Σημείωσε στο παραπάνω κείμενο τούς χρόνους και τή σημασία τους.
2. Νά γράφεις στην όριστική τών μονολεκτικών χρόνων τά παρακάτω ρήματα:
καίω, άκούω, άλέθω, άνασταίνω.
3. Μέ καθένα από τά ρήματα ταιριάζω, άσπρίζω και δανείζω νά γράφεις δύο φράσεις (έξι συνολικά), βάζοντας τά ρήματα σε χρόνο περιφραστικό.
4. Γράψε τό παρακάτω κομμάτι βάζοντας τά ρήματα στον έξακολουθητικό μέλλοντα:

‘Ο Άλής όλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσει, μπαίνει στο μεγάλο δρόμο και κοιμάται όπου βραδιαστεί. Τό γαϊδουράκι του πορεύεται ύπομονετικά και πίσω του δεμένη, έρημη και μόνη, άκολουθεί ή καμήλα του, ταραζοντας μέ τόν ήχο του κουδουνιού της τή ζεστή σιωπή τής γής.

5. Γράψε τά ρήματα τών παρακάτω προτάσεων σε τρεις στήλες: στην πρώτη νά συγκεντρώσεις όσα βρίσκονται σε χρόνο παροντικό, στη δεύτερη όσα βρίσκονται σε χρόνο μελλοντικό και στην τρίτη όσα βρίσκονται σε χρόνο παρελθοντικό:

α) Στάθηκε όλόρθος και κοίταζε τό όραμα πού έφευγε μέ

γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιοῦ ἴσαμε πού χάθηκε ἀπ' τὰ μάτια του.

β) Ἔχουν καί οἱ Ἕλληνες ἕναν ἀφέντη πού τόν σέβονται, μόνο πού δέν εἶναι ἄνθρωπος. Ἀφέντης τους εἶναι ὁ νόμος. Κι ὅταν ὁ νόμος τούς προστάζει, ὅσος καί νά 'ναι ὁ ἐχθρός, χιμοῦν μπροστά καί ἢ νικοῦν ἢ πεθαίνουν.

γ) Κάποτε, πού εἶπε ὁ Κύριος στούς ὄπαδούς του: «Εὐλογημένη καί τρισευλογημένη ἡ ψυχὴ ἐκείνου πού θά τὰ ἀφήσει ὅλα καί θά μέ ἀκολουθήσει ἐμένα μέ τό Σταυρό στον ὦμο, στή στράτα πού πάω ἐγώ», τ' ἀπολογήθηκε τῆς συντροφιάς ὁ ζωηρός, ὁ Πέτρος: «Νά, Κύριε, ἐμεῖς τ' ἀφήσαμε γιά τή δική σου ἀγάπη».

65. Η ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑ, Ο ΚΟΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ

— Γιατί εἶσαι ἀμίλητη, ξαδέρφη; Τί ἔχεις; ρωτοῦσε μιά μέρα ὁ κούκος τήν καλιακούδα.

— Τί ἔχω; Τί θέλεις νά ἔχει ἕνα φτωχό καί πεινασμένο πουλί σάν ἐμένα; Δέ ρίχνεις μιά ματιά σ' ἐκεῖνον ἐκεῖ τόν περιστεριώνα; Αὐτά τὰ περιστέρια εἶναι εὐτυχησμένα· ὅσο φαί θέλουν τό ἔχουν· ὅλο τὰ ταῖζουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐμεῖς εἴμαστε ἄμοιροι· δέν ἔχουμε κανέναν νά μᾶς φροντίσει. Ἄν εἶχαμε τὰ μισά ἀπ' ὅσα ρίχνουν στά περιστέρια, θά ἤμαστε καλά. Ἄλλά πῶς νά τὰ ἔχουμε;

— Ζηλιάρα! Ἄλλος ἔχει ἕνα καλό, ἄλλος ἄλλο. Ἐγώ δέν εἶμαι παραπονιάρης. Κούκου!

— Δέ θά σοῦ ἄρεσε δηλαδή νά ἦσουν κι ἐσύ πάντα χορτάτος, νά εἶχες τήν τύχη τῶν περιστεριῶν; Ἐγώ ὁμολογῶ πῶς θά ἤθελα νά ἦμουν σάν αὐτά.

— Ἄν ἔχεις τόση ἐπιθυμία νά τούς μοιάσεις, λούσου στό αὐλάκι τοῦ μύλου· ἐπειτα, βρεμένη ἀκόμα, κυλήσου στό ἀλεύρι καί θά εἶσαι σάν τὰ περιστέρια· θά ἔχεις ἔτσι τὰ πλοῦτη τους. Κούκου!

— Εὐχαριστῶ γιά τή συμβουλή. Ἔχε γειά. Ἔχετε γειά κι ἐσεῖς, τ' ἄλλα φτωχοπούλια. Φεύγω. Ἀφοῦ εἶστε εὐχαριστημένα μέ τή

μοίρα σας, μείνετε. *Αν ήσαστε πιά φιλόδοξα, θά είχατε κι έσεϊς όσα από τώρα κι έμπρός θά έχω έγώ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 235 - 236)

1. Νά βρεϊς στό κείμενο όλους τούς τύπους τής ύποτακτικής και τής προστακτικής του ρήματος έχω.
2. Τί όμοιότητες και τί διαφορές παρουσιάζουν ό ένεστώτας και ό παρατατικός του ρήματος είμαι;
3. Γράψε τήν ακόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα σέ όλα τά πρόσωπα ένικού και πληθυντικού: *Αν είχα τά μισά, θά ήμουν καλά. (*Ο χρόνος δέ θά αλλάξει.)
4. Σχημάτισε τέσσερις φράσεις· στίς δύο νά χρησιμοποιήσεις τό ρήμα έχω και στίς άλλες δύο τό ρήμα είμαι.
5. Κάμε δύο διαγράμματα μέ τίς έγκλίσεις του ένεστώτα και τόν παρατατικό. Στό πρώτο διάγραμμα ταξιόνησε τούς τύπους του έχω πού βρίσκονται στό κείμενο· στό δεύτερο τούς τύπους του είμαι. Συμπλήρωσε τά πρόσωπα πού λείπουν μέ άλλο χρῶμα.
6. *Εφέτος ... 12 χρόνων, πέρυσι ... 11 χρόνων.
*Εφέτος ... 11 βιβλία, πέρυσι ... 8 βιβλία.
Βάλε τόν ανάλογο χρόνο των ρημάτων είμαι και έχω κλείνοντας σέ κύκλο τήν αύξηση.
7. Γράψε τό ίδιο πρόσωπο του ρήματος στον άλλο αριθμό.
είχα δίκαιο — έχουμε βαρεθεί —
είχες κουραστεί — έχετε δοξαστεί —
είχε πολεμήσει τό 1912 — έχουν άδιαφορήσει —
Στίς 8 τό πρωί θά έχεις άνεβεί στό βουνό —
Είχες, έχεις και θά έχεις άγάπη για τά ώραία έργα —
Είχε, έχει και θά έχει άγάπη για τά μαθηματικά —
Είχατε, έχετε και θά έχετε ένδιαφέρον για τήν τέχνη —

66. ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

— Κατίνα!

Τρία κορίτσια φωνάζουν, και τά τρία μαζί, μέ τίς καθάριες τραγουδιστές φωνές τους. Ἡ Κατίνα ἀφήνει τή δουλειά της και τρέχει στήν πόρτα. Τρεῖς συμμαθήτριές της, ἡ Ἄννα, ἡ Λιλή και ἡ Φρόσω, γυρίζουν ἀπό τόν περίπατό τους χαρούμενες.

— Μά τί, δουλεύεις; Ἐσύ δέ γιορτάζεις τό Μάη;

— Κάτι σιδερώνω, ἀλλά σέ πέντε λεπτά τελειώνω. Καί τό Μάη τόν

γιορτάζω — ὅλοι στό σπίτι μας τόν γιορτάζουμε —, αὔριο ὁμως τό πρωί. Ἔτσι μᾶς συμβουλεύει ἡ γιαγιά μου. Δέν κοπιάζετε μέσα;

Τά τρία κορίτσια τρέχουν και καλησπερίζουν τή γιαγιά τῆς Κατίνας.

— Πάντα δουλεύετε, κυρα-Κατερίνα. Δέ σᾶς κουράζει ἡ δουλειά.

— Δέν κάνω πιά μεγάλα πράματα, Λιλή. Πλέκω καμιά κάλτσα, μαγειρεύω ποῦ και ποῦ. Στά νιάτα μου βέβαια δούλευα πολύ· ζύμωνα, ἐπλαθα τά ψωμιά, φούρνιζα, ὕφαινα. . .

— Καί φρόντιζες και τόν κῆπο σου, γιαγιάκα μου.

— Πῶς γιορτάζατε τήν Πρωτομαγιά στό νησί σας, κυρα-Κατερίνα;

— Πῶς γιορτάζαμε, Φρόσω; Λείπω τόσα χρόνια, μά ὁ νοῦς μου πάντα γυρίζει στά περασμένα. Ἄνημερα τήν Πρωτομαγιά μικροί μεγάλοι ἔτρεχαν πρωί πρωί στά χωράφια. Ἐκοβαν κλαδιά, φύλλα και λουλούδια και στόλιζαν μ' αὐτά τίς πόρτες και τά παράθυρά τους· ἐπλεκαν και στεφάνια. Ἐμεῖς οἱ γυναῖκες δέναμε τή μέση μας μέ κλώνους μολόχας· ἀλλιῶς, πιστεύαμε, θά μᾶς ἔπιανε πονόμεσος τήν ὥρα πού θά θερίζαμε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 233, 238)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τά ρήματα πού ὑπάρχουν στό κείμενο και νά*

ξεχωρίζεις τή φωνή, τό χρόνο, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό τοῦ καθενός.

2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ρήματα στόν παρατατικό χωρίς νά ἀλλάξεις τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:

Τό πρωί φεύγω ἀπό τό σπίτι μου τρεχάτος καί πηγαίνω στό σχολεῖο. Βλέπω στό δρόμο κι ἄλλα παιδιά. Μαζί μ' αὐτά φτάνω γρήγορα στή μεγάλη πόρτα τοῦ σχολείου. Μπαίνω στήν αὐλή κι ἔπειτα ἀνεβαίνω στήν αἴθουσα. Ἀνοίγω τή σάκα μου κι ἐτοιμάζω τά βιβλία. Σηκώνω τό κεφάλι καί κοιτάζω τό δάσκαλο, πού ἀρχίζει τό μάθημα. Στό μάθημα προσέχω ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος.

3. Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν ἀύξηση στόν παρατατικό καί ποιά δέν ἔχουν;
4. Νά βρεῖς στό κείμενο τρία δισύλλαβα ρήματα καί νά γράφεις τό τρίτο ἐνικό καί τό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ. Τή διαφορὰ πού παρατηρεῖς στήν ἀύξηση διατύπωσε την μέ τό γνωστό σου κανόνα.
5. Νά γράφεις τό δεύτερο ἐνικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ καί τοῦ ἀορίστου τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Τά ρήματα	Παρατατικός β' ἐνικό πρόσωπο	Ἀόριστος β' ἐνικό πρόσωπο	Παρατατικός β' πληθυντ. πρόσωπο	Ἀόριστος β' πληθυντ. πρόσωπο
παίζω γράφω στέλνω βάζω πλέκω σπάζω	ἔ-παίξες	ἔ-παίξεις	παίζατε	παίξατε

Τί παρατηρεῖς σχετικά μέ τήν ἀύξηση;

6. Γράψε τά ρήματα στό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:
θερίζαμε —	κόντευαν —	ἔβαφες —
σιμώνατε —	ζέσταινα —	ἀγνάντευε —

67. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ, ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΑ

1. Τό Νοέμβρη καί Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
3. Τό μυστικό τῆς ζωῆς δέν εἶναι νά κάνουμε αὐτό πού μᾶς ἀρέσει· εἶναι νά μᾶς ἀρέσει αὐτό πού κάνουμε.

ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

4. Ἔχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα.
5. Ἄφεντη μου, τ' ἀλέτρι σου Θεός νά τό πλουταίνει, γιά νά θερίζεις σταυρωτά, νά δένεις ἀντρειωμένα, νά κοσκινίζεις μάλαμα, νά πέφτει τό χρυσάφι, τὰ ψιλοκοσκινίσματα νά δίνεις στίς βαΐστρες.
6. Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε κεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
7. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο.

ΑΛΛΟΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

8. Πάντα τό φῶς σου, Ἑλλάδα μου, θά λάμπει στήν ψυχή μου.
9. Θ' ἀνάβουμε τό λύχνο μας, γιά νά φωτίζει κι ἄλλους.
10. Ὅργωνοντας καί σπέρνοντας στόν πλούσιο θέρο ἐλπίζω.
11. Τά βέλη ρίχνοντας βροχή τόν οὐρανό θά ἰσκιώνουν.
12. Θερίζετε πιό γρήγορα καί δέ μᾶς παίρνει ἡ ὥρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. Χώρισε μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σου σέ τέσσερις στήλες γιά τήν ὑποτακτική τοῦ ἐνεστώτα, τήν προστακτική, τή μετοχή καί τόν ἐξακολουθητικό μέλλοντα. Στίς στήλες αὐτές ταξινόμησε τά ρήματα τοῦ κειμένου.
2. Ὅταν προστάζω ἢ παρακαλῶ ἕνα πρόσωπο νά γράφει, τοῦ λέω γράφε· όταν τοῦ τό ἀπαγορεύω, τοῦ λέω μή γράφεις. Πῶς τοῦ

λέω, όταν τό προστάζω ἢ τό παρακαλῶ, καί πῶς, όταν τοῦ ἀπαγορεύω, νά ψήνει, νά δείχνει, νά παίξει, νά ψαρεύει, νά ἐλπίζει; Πῶς δίνω αὐτές τίς προσταγές ἢ κάνω αὐτές τίς παρακλήσεις σέ δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα; Πῶς τούς λέω, όταν τούς τό ἀπαγορεύω;

3. Γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξη τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Τά ρήματα	Θέμα	χαρακτήρας	κατάληξη
θέλω φέρνω ἀλέθω ύγραίνω δυναμώνω κρίνω ὀνομάζω φωτίζω στενοχωρῶ τρίβω	θέλ-	-λ-	-ω

4. Γράψε τά παρακάτω ρήματα στόν παρακείμενο (παράδειγμα: τρέχω - ἔχω τρέξει):

διδάσκω —	ἀνοίγω —	γράφω —
διώχνω —	βήχω —	ἀλλάζω —
πλέκω —	βρέχω —	μαγεύω —
βγαίνω —	διαβαίνω —	ἔρχομαι —
μπαίνω —	βρίσκω —	τρώγω —
ἀνεβαίνω —	λέγω —	παίρνω —
κατεβαίνω —	βλέπω —	πίνω —

5. Γράψε τόν ἐνεστώτα τῶν παρακάτω ρημάτων:

ἔχω φροντίσει	ἔχω κρυφτεῖ
ἔχω τρίψει	ἔχω κοιταχτεῖ
ἔχω λάμψει	ἔχω διωχτεῖ
ἔχω καλύψει	ἔχω ριχτεῖ.

68. Η ΔΕΣΠΩ Η ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Στοῦ Δημουλᾶ τόν Πύργο ἄναψε ὁ πόλεμος. Τόν Πύργο τόν ἔχει ζώσει ἀπό ὦρες ἢ Ἀρβανιτιά. Μέσα κλεισμένες ἔχουν ὀργανώσει τήν ἄμυνα ἢ Δέσπω, οἱ κόρες της, οἱ νύφες της καί οἱ ἔγγονές της. Ἄντρας κανένας.

Ἄσταν ἄκουσε ἡ Σουλιώτισσα πῶς οἱ Ἀρβανίτες εἶχαν φτάσει στό χωριό καί ἄρχισαν τίς σφαγές, φώναξε τίς δικές της καί πρόσταξε: «Κλείστε τήν πόρτα, ἀμπαρῶστε τήν καλά, πιάστε τ' ἄρματα καί

τρέξτε στίς πολεμίστρες· θά τό δείξουμε καί σήμερα πῶς εἶμαστε Σουλιώτισσες· καμιά δέ θά δειλιάσει. Καμιά νά μήν ξεχάσει τή γενιά της καί τό χρέος της».

— Ρίξε τ' ἄρματα, Γιώργαινα, τῆς φώναξαν οἱ Ἀρβανίτες ἀπ' ἔξω, κι ἄνοιξε τόν Πύργο. Δέν εἶναι ἐδῶ τό Σούλι, ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασαῦ καί τῶν Ἀρβανιτάδων. Ἄμα ρίξεις τ' ἄρματα, θά γλιτώσεις.

— Κι ἄν ἔπεσε τό Σούλι, κι ἄν τούρκεψε ἡ Κιάφα, ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δέν κάνει· καί τόν Πύργο δέ θά τόν ἀνοίξω· κανένας δέ θά τόν ἀνοίξει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. *Νά ἀντιγράψεις τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στά ρήματα τίς καταλήξεις πού λείπουν:*
Ἐσύ χωρίς λόγο μαλῶν- τό παιδί καί τό ἐμποδίζ- νά παίξ- ἄφηνέ το καί ἄς παίξ- ὅσο θέλει. Μή θέλ- νά τά ἔχ- ὅλα ἐσύ.
2. *Λέγε ἀπαγορευτικά (μῆ καί ὑποτακτική) ὅσα ρήματα ἀκοῦς στήν προστακτική*
(Παράδειγμα: ζῶσε — μῆ ζώσεις, κρύψτε — μὴν κρύψετε):
Ἄκουσε, δεῖξε, ξέχασε, φώναξε, ψῆστε, ἀνοίξτε, μαζέψτε, ἀποφασίστε, τρέξτε.

3. Ἀνάλυσε γραμματικά τὰ ἐνεργητικά ῥήματα πού βρίσκονται στίς πέντε πρώτες γραμμές τοῦ κειμένου (παράδειγμα: ἔ-**τρεξαν**, γ' πληθυντικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἀορίστου).

4. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ῥήματα στόν ἐνε-
στώτα:

Ἔτρεξαν ὅλες καί μάζεψαν τό μπαρουτί καί ὅλα τά ἄρματα
τά ἔριξαν πάνω στό σωρό. Ἡ Δέσπω ἄρπαξε ἕναν ἀναμμένο
δαυλό. Ἄναψαν τά φυσέκια. Σέ μιὰ στιγμή πυκνός καπνός
τύλιξε τίς λεβέντισσες, καί οἱ φλόγες τίς ἔζωσαν λυτρωτικές.

5. Γράψε τό παραπάνω κείμενο βάζοντας τώρα τό ῥήμα στόν
ὑπερσυντέλικο.

6. Χώρισε μέ μιὰ γραμμούλα τό θέμα ἀπό τήν κατάληξη στά
ῥήματα τῆς τέταρτης ἄσκησης καί βάλε μέσα σέ κύκλο τόν
ἀοριστικό τους χαρακτήρα: τό ἴδιο νά κάνεις καί ὕστερα, ἀφοῦ
δηλαδή θά ἔχεις μεταφέρει τά ῥήματα στόν ἐνεστώτα.

69. ΣΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥ

Στή στάση τοῦ λεωφορείου σχηματίζεται οὐρά. Μαζευόμαστε
λίγοι λίγοι καί στεκόμαστε δύο δύο. Ὁ Διονύσης καί ὁ Γεράσιμος
στέκονται καί περιμένουν κι αὐτοί.

— Καθυστέρηση, φαίνεται, λέει ἕνας κύριος στό διπλανό του.

— Καί δέ φαντάζεσαι πόσο βιάζομαι, λέει ὁ Γεράσιμος στό Διονύση.

— Γιατί βιάζεσαι;

— Πεινώ, καημένε. Κι ἔχει γοῦστο νά μή μᾶς πάρει τό πρώτο
λεωφορεῖο πού θά ῥθει. Εἴμαστε, βλέπεις, λίγο πίσω στήν οὐρά.
Κι αὐτές οἱ οὐρές! . . . Πέρσι, πού δέ σχηματίζονταν οὐρές, χωνόμουν
ἀνάμεσα στους μεγάλους, πιανόμουν ἀπό τό σίδερο τῆς πόρτας
καί βρισκόμουν μέσα μέ τούς πρώτους. Τώρα πρέπει, λέει, νά περι-
μένεις τή σειρά σου.

— Καί σοῦ φαίνεται σωστό αὐτό πού ἔκανες; Ἐσύ χωνόσουν καί
πιανόσουν ἀπό τήν πόρτα, δέ συλλογιζόσουν ὅμως πῶς ἀδικοῦσες
ἄλλους παίρνοντάς τους τή σειρά; Ἐκεῖνοι δέ βιάζονταν;

1. Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα:

Ἐνεστώτας

Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
ἐγώ στέκ —	ἐμεῖς στέκ —
ἐσύ στέκ —	ἐσεῖς στέκ —
αὐτός στέκ —	αὐτοί στέκ —

2. Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα σέ ὅλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο, τή φωνή καί τήν ἐγκλιση:

Στεκόταν καί περίμενε τό λεωφορεῖο.

3. Ἀντικατάστησε τίς γραμμοῦλες μέ ε ἤ αἰ, ὅπου ταιριάζει τό καθένα:

Ὁ ἕνας φεύγει καί ὁ ἄλλος ἔρχετ—. Τί θέλετ—; Ὅ,τι γράφετ—, δέν ξεγράφετ—. Τί γράφετ— αὐτοῦ, παιδιά; Ἐγώ ἔρχομ— κι ἐσεῖς φεύγετ—. Συνήθισα ἀπό μικρός καί πλένομ— τακτικά. Πάντα πλένομ— τά χέρια μας πρῖν ἀπό τό φαγητό. Παιδιά, γράφετ— στό τετράδιο ὅ,τι γράφετ— στόν κανόνα.

70. ΒΟΥΝΟ Ἡ ΘΑΛΑΣΣΑ

Θ α ν ά σ η ς. Δέ μᾶς μιλάς, Βάσο; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου; Σάν νά ὄνειρεύεσαι μέ ἀνοιχτά μάτια.

Β ά σ ο ς. Σάν νά ὄνειρεύομαι; Ἀλήθεια, ὄνειρεύομαι, Θανάση. Σέ μία βδομάδα τελειώνουμε τίς ξεετάσεις. Καί σέ δέκα μέρες θά εἶμαι στό χωριό μου, στά ψηλά βουνά. Ἐκεῖ τρέχει ὁ λογισμός μου.

Θ α ν ά σ η ς. Κι ἐγώ σέ δέκα μέρες θά βρίσκομαι στό δικό μου τό χωριό, πλάι στή θάλασσα, στή μεγάλη ξανθή ἀμμουδιά.

Β ά σ ο ς. Πού θά φλογίζεται δηλαδή ἀπό τόν ἥλιο καί θά φλογίζεσαι κι ἐσύ.

Θ α ν ά σ η ς. Ἔτσι λές; Δέν ξέρεις, Βάσο, ἀπό θάλασσα, ὅπως

δέν ξέρω κι ἐγώ ἀπό ψηλά βουνά.
Κάθε μέρα, πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι,
θὰ βουτῶ στὰ δροσερά νερά τοῦ
γιαλοῦ μας, θὰ κολυμπῶ, θὰ δρο-
σίζομαι καὶ ὕστερα θὰ ξαπλώνο-
μαι στὴν ἀμμουδιά. Ἄς πᾶει τότε
νά καίει ὁ ἥλιος ὅσο θέλει· τίς φλό-
γες του θὰ τίς νικᾷ πότε ὁ μπᾶ-
της, πότε τὸ μελτέμι.

Β ἄ σ ο ς. Δροσίζου λοιπὸν καὶ ἄς δροσίζονται καὶ οἱ καημένες
οἱ ἀκρογιαλιές σου μὲ τὸ ἀεράκι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Ἀνάλυσε γραμματικά ὅσα ρήματα τοῦ κειμένου εἶναι στὴν παθητικὴ φωνή (παράδειγμα: **νά ὄνειρεύεσαι**, δεῦτερο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστώτα).
2. Ἀπὸ τὸ διπλανό τετράγωνο πάρε καὶ βάλε στὶς παῦλες, μὲ τὸ κατάλληλο πρόσωπο, ὅσες λέξεις χρειάζονται γιὰ νά δώσουν νόημα στό κείμενο:

βγαίνω, μπαίνω
χρυσώνομαι, δένω
ὕψωνομαι, χτενίζω
τυλίγομαι, λύνω

Οἱ βοσκοὶ — στὶς κάπες τους, ἀκόμη
κι ὅταν — ὁ ἥλιος, ὅταν — ἀπὸ τίς
ἀκτίνες του οἱ κορυφές. Βουνά, ψηλά
βουνά! Πότε θὰ δῶ τὰ ἔλατά σας νά
— περήφανα καὶ πυκνά.

3. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις βάζοντας τὰ ρήματα στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο (ὑποκείμενο: **τὰ παιδιά**), χωρὶς νά ἀλλάξεις τὴ φωνή, τὸ χρόνο, τὴν ἔγκλιση:
Ἐσύ, ὅταν σηκώνεσαι τὸ πρωί, ἀρχίζεις νά ἐτοιμάζεσαι γιὰ τὸ σχολεῖο. Πρέπει νά πλένεσαι, νά χτενίζεσαι καὶ νά ντύνεσαι μὲ τάξη καὶ χωρὶς νά χάνεις καιρό. Ἄν δέ συλλογίζεσαι τὴν ὥρα, θὰ βρίσκεσαι ἀργά στό σχολεῖο καὶ θὰ θλίβεσαι γιὰ τίς παρατηρήσεις τοῦ δασκάλου.

71. ΟΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ

— Είχαμε απομακρυνθεί από τό νησί τῆς Κίρκης καί σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τῆς φοβερῆς αὐτῆς θεᾶς τ' αὐτιά τῶν συντρόφων μου εἶχαν βουλωθεῖ καλά — τοὺς τά εἶχα φράξει μέ κερί — κι ἐγώ εἶχα δεθεῖ στό κατάρτι χεροπόδαρα. Οἱ σύντροφοί μου μέ εἶχαν δέσει μέ σκοινιά, καί τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκριες εἶχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι. Τότε μέσα στή γαλήνη καί τή σιγαλιά ἀκούσαμε ἄξαφνα τό τραγούδι τῶν Σειρήνων. Μέ τή γλυκιά καί μελωδική φωνή τους μέ καλοῦσαν νά πάω κοντά τους νά τίς ἀκούσω. Ἐπειδῆ τ' αὐτιά τῶν φίλων μου ἦταν βουλωμένα καί δέ θά μέ ἄκουαν, ἄρχισα νά τοὺς παρακαλῶ μέ γνεψίματα νά μέ λύσουν. Γιατί εἶχα μαγευτεῖ ἀπό τή γλύκα τοῦ τραγουδιοῦ. Μά οἱ σύντροφοί μου, ὅπως τοὺς εἶχα πεί ἀπό πρίν, μ' ἔδεσαν ἀκόμη πιο σφιχτά. Ἦξεραν πῶς τό νησί τῶν Σειρήνων θά ἦταν ἡ καταστροφή μας. Δεμένος λοιπόν στό κατάρτι, ἐξακολουθοῦσα ν' ἀκούω τό μαγευτικό τραγούδι, ὥσπου, μέ δυνατό τράβηγμα τῶν κουπιῶν, φτάσαμε μακριά, ἐκεῖ πού ἡ φωνή δέν ἀκουόταν πιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Σημείωσε τοὺς παθητικούς τύπους τοῦ κειμένου πού εἶναι σχηματισμένοι ἀπό παθητικό ἀπαρέμφατο ἢ ἀπό παθητική μετοχή.

2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ῥήματα στόν ἐνεστώτα χωρίς νά ἀλλάξεις τή φωνή, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:

Εἶχαμε ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τό νησί τῆς Κίρκης καί σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τῆς φοβερῆς αὐτῆς θεᾶς τ' αὐτιά τῶν συντρόφων μου εἶχαν βουλωθεῖ καλά — τοὺς τά εἶχα φράξει ἐγώ μέ κερί — κι ἐγώ εἶχα δεθεῖ στό κατάρτι χεροπόδαρα. Οἱ

σύντροφοί μου μέ είχαν δέσει μέ σκοινιά, καί τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκριες είχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι.

3. Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:

Θά δοκιμάζονται ὄλη τους τή ζωή.

Θά θαυμάζεσαι ἀπό τοὺς ἀπογόνους.

Θά μορφώνομαι μέ τή μελέτη.

Θά ἐργάζεστε ἐντατικά.

Θά κρύβεται στοὺς θάμνους.

Θά πνιγόμαστε ἀπό τόν καπνό.

4. Σχημάτισε τήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου ὅπως στό παράδειγμα:

ἐλευθερώνομαι — ἐλευθερώθηκα σαγηνεύομαι —

ἀνταμώνομαι — κυριεύομαι —

ξηλώνομαι — δαμάζομαι —

ἐρημώνομαι — ἐξουσιάζομαι —

72. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Μιά νέα γυναίκα είχε κακή πεθερά, πού τή βασάνιζε πολύ. "Όλο τή μάλωνε.

— Πάλι, βλέπω ἐτοιμάστηκες νά λουστεις καί νά χτενιστεῖς καί νά συγυριστεῖς. 'Ό νοῦς σου ὄλο στά λουῖσα εἶναι. Τήν περασμένη βδομάδα δέ λούστηκες; 'Εγώ ἔχω νά λουστῶ δυό μήνες. 'Ανασκουμπώσου, κι ἔχουμε δουλειές. 'Εχτές δέν ἀνοίχτηκε καί δέν καθαρίστηκε ὁ στάβλος. Νά καθαριστεῖ σήμερα. Νά ποτιστεῖ τό ἄλογο. Ν' ἄρμεχτοῦν οἱ κατσίκες. Νά πλυθοῦν τά ροῦχα καί ν' ἀπλωθοῦν. Νά σκιστοῦν ξύλα καί νά μαγειρευτεῖ τό φαί.

Μιάν αὐγή τῆς λέει: «Ζυμώθηκε τό ἀλεύρι;»

— Ζυμώθηκε.

— Γρήγορα νά πλαστοῦν τά ψωμιά καί νά ψηθοῦν.

Πλάστηκαν τά ψωμιά. 'Εγιναν δεκαοχτώ. "Όταν ὁμως ἀνάφτηκε ὁ φούρνος καί ἔμπαιναν τά ψωμιά μέσα, ἡ γριά τοὺς ἔριξε μία γρήγορη ματιά καί τῆς φάνηκαν δεκαεννιά. 'Αφοῦ ψήθηκαν, τά μέτρησε καί τά ἔβγαλε δεκαοχτώ.

- Γιατί είναι δεκαοχτώ;
- Δεκαοχτώ ήταν, άποκρίθηκε ή νέα.
- Όχι, δεκαεννιά.
- Δεκαοχτώ.

‘Η γριά μέ τόση έπιμονή καί κακία άπαιτούσε άπό τή νύφη της νά βρεί τό δέκατο ένατο ψωμί, πού ή δύστυχη νέα, άπελπισμένη, παρακάλεσε τό Θεό νά τήν κάμει πουλί, γιά νά γλιτώσει.

‘Ο Θεός τή σπλαχνίστηκε καί τή μεταμόρφωσε σέ πουλί. Μά καί πουλί άκόμη, έκείνη έξακολουθεί νά φωνάζει τό δίκιο της: δεκοχτώ, δεκοχτώ!

Είται ή δεκοχτούρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Γράψε τήν παρακάτω φράση βάζοντας τά ρήματα σέ όλα τά πρόσωπα τοῦ ένικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ:
έτοιμάστηκες νά λουστεις καί νά χτενιστεϊς καί νά συγυριστεϊς
(Παράδειγμα: έτοιμάστηκα νά λουστῶ καί νά χτενιστῶ καί νά συγυριστῶ. ‘Η φωνή, ὁ χρόνος, ή έγκλιση δέ θά αλλάξουν).
2. Λέγε στήν παθητική φωνή τίς προστακτικές πού άκοῦς στήν ένεργητική, στόν ἴδιο χρόνο καί ἀριθμό *(Παράδειγμα: λύσε — λύσου, λύστε — λυθεϊτε).*
Ντύσε — ντύστε, άπλωσε — άπλώστε, έτοιμάσε — έτοιμάστε, όπλισε — όπλίστε, κλεισε — κλειστε, δάνεισε — δανείστε, τύλιξε — τυλίξτε, κοίταξε — κοιτάξτε, βάψε — βάψτε.
3. Αντίγραψε τά παρακάτω ρήματα βάζοντας στή θέση τής γραμμούλας ένα φ ή ένα ν, ὅπου πρέπει τό καθένα:
ρά—τηκε, θά όνειρε—τεϊ, είχε φυτε—τεϊ, όταν σκα—τεϊ, σκε—τήκαμε, μαζε—τήκαμε, βολε—τηκαν, μερδε—τηκες, θ’ άνα—τοδν, κλέ—τηκε, πα—τηκε. Βάλε καί τούς τόνους ὅπου λείπουν.
4. Παραδεχτεϊτε, διδαχτοῦμε: **σχημάτισε τό δεύτερο ενικό καί πληθυντικό πρόσωπο τών ρημάτων σέ όλες τίς έγκλίσεις τοῦ άοριστου.**

73. ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΔΑΣΟΣ ;

—“Ε Γιάννη! Σοῦ μιλω̄· σέ ρωτῶ· γιά σταμάτα μιά στιγμή καί ἀπάντησέ μου. Δέν έννοεῖς ν’ ἀφήσεις τήν παλιά σου τέχνη, κουμπάρε, καί αὐτό μέ στενοχωρεῖ. Δέν τόν ἀγαπᾶς, θαρρῶ, τό λόγκο· κι ἐσύ καί οἱ ἄλλοι ἐδῶ στό χωριό δέν τόν ἀγαπᾶτε, ἐνῶ ἐκεῖνος σᾶς εὐεργετεῖ. Γι’ αὐτό τόν χαλάτε καί ἀδιαφορεῖτε γιά τίς καταστροφές πού θά σᾶς βροῦν, ὅταν τόν ἀποχαλάσετε.

— Μᾶς ἀδικεῖς, ἄν σοῦ περνᾶ τέτοια ἰδέα. “Ὅλοι ἐδῶ τόν ἀγαποῦμε τό λόγκο καί δέν ἀγνοοῦμε τά καλά πού τοῦ χρωστοῦμε. Ἐφοῦ δέν τ’ ἀγνοεῖτε ἐσεῖς πού ζεῖτε στήν πόλη, δέ θά τά καταλαβαῖνουμε ἐμεῖς πού ζοῦμε πάντα κοντά του; Ἐλλά μποροῦμε καί νά μήν ὑλοτομοῦμε;

— Νά ὑλοτομεῖτε, ἀλλά ὅπως σᾶς ὀδηγοῦν οἱ δασονόμοι· ἀλλιῶς τό δάσος θά τό χαλάσετε γιά καλά. Σέ βλέπω καί χαμογελάς εἰρωνικά· σι’ ἀλήθεια ὅμως τό δάσος μπορεῖ νά πεθάνει. Ἐπειδή ἡ καταστροφή προχωρεῖ σιγά σιγά, δέν τήν καταλαβαῖνουμε. Ἐν ὅμως ἐξακολουθεῖτε νά κόβετε τό δάσος ἀσυλλόγιστα, τά παιδιά σας θά τό κληρονομήσουν πιό φτωχό ἀπ’ ὅ,τι τό κληρονομήσατε ἐσεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 248 - 249, 251)

1. Ἀνάλυσε γραμματικά ὅλα τά ῥήματα τῆς δεύτερης συζυγίας πού βρίσκονται στό κείμενο.
2. Ἐχώρισε ἀπό τά ῥήματα τῆς δεύτερης συζυγίας πού βρίσκονται στό κείμενο ποιά κλίνονται κατά τήν πρώτη τάξη καί ποιά κατά τή δεύτερη.
3. Γράψε τήν παρακάτω φράση σέ ὅλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: **μποροῦμε νά μήν ὑλοτομοῦμε.**
4. Νά γραφεῖ στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς ὄλων τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἡ φράση: **Σοῦ μιλω̄· σέ ρωτῶ.**
5. «Δέν έννοεῖς . . . ἀποχαλάσετε»: Τό κείμενο αὐτοῦ τοῦ παραγράφου λέει τί γίνεται τώρα· διατύπωσέ το ἔτσι ὥστε νά λέει τί γινόταν ὡς τώρα: «**Ὡς τώρα δέν έννοοῦσες. . .**».

74. ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Περνᾶ τό ἐλάφι, καί γοργά πετιέμαι ἀπό τό θάμνο.
2. Γλυκοχαράζουν τά βουνά, κι ὁ αὐγερινός τραβιέται.
3. Κύματα, στὸν ξανθὸ γιαλὸ σᾶς βλέπω νά κυλιέστε.
4. Μετριοῦνται τά κλεφτόπουλα, καί λείπουν τρεῖς λεβέντες.
5. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.
6. Ὅταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
7. Θυμάστε πού ἐκαθόμαστε στὸν ἴσκιο τοῦ πλατάνου;
8. Κοιμοῦνται στά ψηλά βουνά καί στοὺς παχιούς τούς ἴσκιους.
9. Κρατιόμουν ἀπ' τό ξώκλαδο καί πήδησα στή χλόη.
10. ὦ, πῶς κουνιόσουν μέσ στό φῶς, κλαρί ἀσημί τῆς λεύκας!
11. Ἀκόμα ὁ λόγος ἔστεκε κι ἡ συντυχιά κρατιόταν.
12. Ἄλλη φορά μιλιόσαστε, πῶς τώρα δέ μιλιέστε;
13. Ἐτρωγαν κι ἔπιναν κρασί καί γλυκοχαιρετιόνταν.
14. Θυμόμουν τήμανούλα μου καί δάκρυζα στά ξένα.
15. Κοιμόταν καί τὸν ξύπνησα, γιατί εἶχε ξημερώσει.
16. Κοιμόσαστε, ὅταν ἔπεσε τό πρῶτο τουφεκίδι;
17. Στέκονταν πάντ' ἀσάλευτοι καί Χάρο δέ φοβόνταν.
18. Στερεῖται ἀπ' ὅλα, μοναχά ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀπομένει.
19. Καρδιά, παιδιὰ μου, φώναξε, παιδιὰ, μὴ φοβηθεῖτε.
20. Τουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου παινεμένο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 250, 252 - 253)

1. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.
Πῶς θά γίνει ἡ φράση, ὅταν τό ὑποκείμενο τῶν ρημάτων εἶναι τό ἐσύ, αὐτός, ἐμεῖς, ἐσεῖς, αὐτοί; Τά ρήματα νά παραμείνουν στήν ἴδια ἐγκλιση, στὸν ἴδιο χρόνο καί στήν ἴδια φωνή.

2. *Νά συμπληρώσεις τά κενά βάζοντας τό ρήμα στόν παρατατικό.*

α) 'Ο 'Ανδρέας θυμ— τά παλιά.

β) 'Εσύ τό φοβ— τό κρύο.

γ) 'Όλοι μας λυπ— γιά ὅσα γίνονταν.

δ) 'Εσεῖς τί ὠρα κοιμ— στήν κατασκήνωσή σας ;

ε) Οἱ γέροντες θυμ— παλιές ἱστορίες.

5) Συχνά καθόμουν καί θυμ— τήν ὁμορφη ζωή κοντά στή θάλασσα.

3. *Μέ τό ρήμα στεροῦμαι σχημάτισε ἕξι φράσεις βάζοντάς το σέ ὄλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεστώτα.*

4. *Νά βρεῖς τήν προστακτική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, καθώς καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τῶν ρημάτων:*
γελιέμαι, πετιέμαι, κρατιέμαι, στεροῦμαι, θυμοῦμαι.

75. Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΩΣ

— Φάνη, Κωστάκη! φώναξε ὁ 'Αντρέας. Δέν ἀκοῦτε; Σήμερα τό ἀπόγεμα παντρεύεται ἡ 'Αφρόδω ἢ βλαχοπούλα.

— Τί λές; Ποιός σοῦ τό εἶπε;

—'Ο μικρός ὁ ἀδερφός της. «Δέ φυλάς, Λάμπρο, σήμερα τά γίδια σας;» τοῦ εἶπα. «'Όχι», μοῦ λέει: «σήμερα τά φυλάει ἄλλος· σήμερα παντρεύουμε τήν 'Αφρόδω μας».

— Καί θά πᾶς στό γάμο, 'Αντρέα;

— Μόνο ἐγώ θά πάω; 'Όλοι μας θά πᾶμε· ὄλοι μας εἴμαστε καλεσμένοι· ὄλα τά παιδιά πού μένουμε στήν κατασκήνωση.

'Ερχονται οἱ συμπεθέροι. 'Ερχονται στ' ἄλογα μέ τά κόκκινα καί μέ τά πράσινα κιλίμια. Μπροστά εἶναι ὁ παπάς μέ τά ἄσπρα γένια. Εἶναι καί τό φλάμπουρο μέ μῆλο κόκκινο στήν κορυφή. 'Ακολουθεῖ ὁ κουμπάρος, ὁ γαμπρός καί οἱ συμπεθέροι· οἱ ἄντρες μέ τήν κάτασπρη φουστανέλα· οἱ γυναῖκες. Ξεκίνησαν καί τά γυμνασιόπαιδα, πού εἶναι καλεσμένα, νά πᾶνε στίς βλάχικες καλύβες.

Μέσα σέ μιά καλύβα οί γυναίκες καί τά κορίτσια στολίζουν τή νύφη. "Όλη τήν ὥρα πού τή στολίζουν τά βιολιά παίζουν λυπητερό σκοπό. Λές καί κλαίνε τά βιολιά. Τό ἀπόγεμα ἔγιναν τά στεφανώματα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 254)

1. *Νά βρεῖς τά σνηρημένα ρήματα τοῦ κειμένου. Σημείωσε τό πρόσωπο, τόν ἀριθμό, τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση τοῦ καθενός.*
2. *Νά βρεῖς τά σνηρημένα ρήματα τῶν παρακάτω φράσεων καί νά τά ἀναγνωρίσεις:*
"Αν θές καλά ν' ἀκούς, μάθε καλά νά λές.
"Όσα σοῦ λένε ἄκου τα κι ὅσα συμφέρει κάνε.
Ποῦ πᾶς, караβάκι, μέ τέτοιον καιρό;
"Όσοι θέλετε ἐλάτε νά φάτε.
3. *Φυλάς, τρῶνε: συμπλήρωσε τά πρόσωπα τῶν ρημάτων στόν ἐνικό καί πληθυντικό τοῦ ἴδιου χρόνου.*
4. *Νά γράψεις τά σνηρημένα ρήματα πού δέν ὑπάρχουν στό κείμενο.*

76. ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Ἀκούω τά δέντρα πού βογκοῦν καί τίς ὀξιές πού τρίζουν.
2. Βλέπεις ἐκεῖνη τή φωτιά, μαῦρο καπνό πού βγάζει!
3. Λάμπουν τά χιόνια στά βουνά κι ὁ ἥλιος στά λαγκάδια.
4. Φέτο μᾶς ἦρθε ἡ Ἄραπιά καί κόβει καί σκλαβώνει.
5. Στρώνει γοργά τό μαῦρο του, γοργά καρβαλικεύει.
6. Χρόνους τῆς γράφουν τά προικιά, χρόνους τ' ἀπανωπροίκια.
7. Πέφτουν τά βόλια σά βροχή, κανόνια σά χαλάζι.
8. Σοῦ φέγγει τίς γλυκές αὐγές καί τά καλά σου βάζεις.
9. Ὁ ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.
10. Ὁ Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ὁ Ὀλυμπος τό χιόνι.
11. Τοῦ Κίτσου ἡ μάνα κάθεται στήν ἄκρη στό ποτάμι.
12. Χρυσό θρονί νά κάθεται, μήλο χρυσό νά παίζει.

13. Στέλνει τρακόσιους ἄρχοντες καὶ μητροπολιτάδες.
14. Εἶναι μικρὸς γιὰ φαμελιά κι ἀπ' ἄρματα δὲν ξέρει.
15. Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμει τὸ γεφύρι.
16. Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.
17. Φιλοῦν τίς πέτρες καὶ τῆ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.
18. Σειέται, λυγίεται ἢ λυγερή, γεμίζει ἢ γῆ λουλούδια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 257 - 258)

1. Ξεχώρισε τὰ ρήματα τοῦ κειμένου σύμφωνα μὲ τὸ ἐνεστωτικό τους θέμα σέ: α) φωνηεντόληκτα, β) χειλικόληκτα, γ) λαρυγγικόληκτα, δ) ὀδοντικόληκτα καὶ συριστικόληκτα, ε) ὕγρόληκτα καὶ ρινικόληκτα, στ) ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας.
2. Γράψε τὸ παρακάτω κείμενο, ἀλλάζοντας τὰ ρήματα ἀπὸ τὸν ἀόριστο στὸν ἐνεστώτα· κατάταξέ τα ὕστερα μὲ βάση τὸ ἐνεστωτικό τους θέμα:

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε. Πρόβαλε τώρα λαμπρὸς καὶ φώτισε τὰ πάντα. Τὰ παιδιά ζύπνησαν χαρούμενα. Ἐπλυναν καλὰ τὸ σῶμα τους καὶ ἔπειτα ἔκαμαν τὴν προσευχή τους. Ἐβαλαν τὰ βιβλία στὴ σάκα τους καὶ ἐτοίμασαν τὰ πράματά τους γιὰ τὸ σχολεῖο. Ὑστερα ἔφαγαν τὸ πρωινό τους. Ἡ ὥρα ὅμως κύλησε καὶ βιαστικά χαιρέτισαν τοὺς γονεῖς τους καὶ ἔφυγαν. Πρόλαβαν καὶ ἔφτασαν στὸ σχολεῖο στὴν ὥρα τους. Μπῆκαν στὴν αὐλή, μίλησαν, γέλασαν καὶ ἔπαιξαν. Μόλις χτύπησε τὸ κουδούνι, ἀνέβηκαν φρόνιμα καὶ κάθισαν στὴ θέση τους.

3. Νὰ βρεῖς καὶ νὰ γράψεις τὸ θέμα τῶν ρημάτων **κουβαλοῦν, σειέται, λυγίεται, φιλοῦν, λάμπουν, ρίχνει**· κατάταξέ τα σύμφωνα μὲ τὴ συζυγία τους.
4. Χώρισε σέ φωνηεντόληκτα καὶ συμφωνόληκτα τὰ παρακάτω ρήματα:

τρέφω	σέβομαι	ἐνισχύω	διδάσκω
ἐμπνέω	ἀνασαίνω	διανύω	εἰσβολὴν
κάνω	προσμένω	βλάπτω	καμαρώνω.

77. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. *Αναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ ἔβρει ἡ νύχτα.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
3. Γυρεύει μέ τό βελόνι ν' ἀνοίξει πηγάδι.
4. Μέ τό νοῦ πλουταίνει ἡ κόρη, μέ τόν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.
5. Τοῦ Σταυροῦ κι ἀρμένιζε, τοῦ Σταυροῦ καί δένε.
6. Φταίει ὁ γάιδαρος καί δέρνουν τό σαμάρι.
7. *Ἄν δώσεις τό δάχτυλο, σοῦ παίρνουνε καί τό χέρι.
8. *Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει.
9. Φασούλι φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. *Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
11. Στοῦ σκύλου τό προσκέφαλο ψωμί δέν ξημερώνει.
12. Ἡ κότα πίνει τό νερό, κοιτάει καί τόν οὐρανό.
13. Τό θές νά κάμεις σήμερο γι' αὔριο μὴν τ' ἀφήνεις.
14. Ἡ βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 258)

1. *Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις ι, υ, η, ει, οι:*
ξ—νω, ἀφ—νω, στ—νω, ψ—νω, ντ—νω, λ—νω, χ—νω,
μεγεθ—νω, διευθ—νω, γδ—νω, δ—νω, κρ—νω, π—νω,
κλ—νω (τὴν πόρτα), κλ—νω (τό ρῆμα), δαν—ζω, ἀθρ—ζω,
δακρ—ζω, γεμ—ζω, π—ζω, ἀδ—άζω, μον—άζω, κοπ—άζω.
2. *Γράψε ὅσα ρήματα μπορεῖς νά βρεῖς μέ τίς ἀκόλουθες ἐνεστω-
τικές καταλήξεις:*
α) -άβω, -αύω, β) -εῦω, -έβω, γ) -αίνω, -ένω, δ) -έρνω, -αίρνω,
ε) -ιάζω, -ειάζω, -οιάζω, στ) -ίζω, -ήζω, -είζω, -οίζω, -ύζω,
ζ) -λω, -λλω, η) -ώνω, θ) -σω, -σσω, ι) -ίνω, -ήνω, -ύνω,
-είνω.

3. Βάλε β ἢ υ στὰ ρήματα:

σε—ομαι, κλε—ω, κατασκοπε—ω, φυτε—ω, σαλε—ω, μαγε—ω, προεδρε—ω, πα—ω, άνα—ω, θρα—ω, ρα—ω, άναπα—ω.

4. Μέ ένα ἢ μέ δύο λ;

όφεί—ω, καταβά—ω, άνατέ—ω, θέ—ω, μέ—ει, καταγγέ—ω.

78. ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

Ἡ Τροία ἔπεσε. Ἀνάμεσα στίς σκλάβες εἶναι καί ἡ Ἐκάβη, ἡ γριά χήρα τοῦ Πρίαμου. Ἡ περήφανη βασίλισσα, δυστυχισμένη τώρα, θρηνεῖ:

«Τά χρόνια τῆς εὐτυχίας πέταξαν. Ἐζήσα μέσα στ' ἀγαθά καί τώρα πού γέρασα πηγαίνω σκλάβα στά ξένα, ἔρημη, χήρα, χωρίς παιδιά. Τούς γιούς μου τούς σκότωσαν, τίς κόρες μου, ὅσες σώθηκαν, τίς παίρνουν σκλάβες καί αὐτές. Τί τραβήξαμε ὡς τώρα καί τί θά πάθουμε ἀκόμα! Ἡ Μοίρα μᾶς κέρασε νά ρουφήξουμε ὄλο τό πικρό κρασί τῆς συμφορᾶς. Ἔτσι τό θέλησαν οἱ θεοί!

Δία, γιατί μᾶς ἀπαρνήθηκες; Ἐφταιξε ὁ Πάρης, νάί, πού πλάνευε τήν ξένη γυναίκα καί τήν ἔφερε ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία: ἀλλά ἔπρεπε νά τιμωρηθεῖ ὄλος ὁ λαός γιά τό φταίξιμό του; Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, εἶχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὄλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὁμως τά ξέχασες ὄλα αὐτά καί μᾶς παράδωσες στούς ἐχθρούς.

Ἔκλαψα, ἔκλαψα, τά μάτια μου στέγνωσαν καί ἄλλα πιά δάκρυα δέν ἔχω νά χύσω. Μεγάλε θεέ, συχώρεσέ με γιά τά πικρά μου παράπονα, μά ὁ πόνος μου ξεχείλισε. Σέ λίγο θά καλέσει ἡ σάλπιγγα τίς δύστυχες Τρωαδίτισσες νάμποῦν στά καράβια. ὦ, νά μᾶς εἶχες καλύτερα κάψει κι ἐμᾶς στή φωτιά πού ἔκαψε τή χώρα μας!»

1. Ἀνάλυσε γραμματικά τούς ἀόριστους τοῦ κειμένου καί ξεχώρισε τήν ἀνωμαλία πού παρουσιάζει ὁ καθένας.

2. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ρήματα στόν ἐνεστώτα:

«Ἐφταιξε ὁ Πάρης πού ἔφερε τήν ξένη γυναίκα ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία. Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, Δία, εἶχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὅλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὅμως τά ξέχασες ὅλα αὐτά καί μᾶς παράδωσες στούς ἐχθρούς».

3. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ρημάτων, ὅπως στό παράδειγμα:

θέτω — ἔθεσα

σπεύδω —

ἀλέθω —

προσαρμόζω —

κλώθω —

δεσπόζω —

γνέθω —

πέφτω —

νιώθω —

καθαρίζω —

4. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ρημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:

κόβω — ἔκοψα

δρέπω —

κρύβω —

στύβω —

ἀλείβω —

τρίβω —

λείπω —

στρέφω —

5. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν ρημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:

τυλίγω — τύλιξα

διαλέγω —

διδάσκω —

βήχω —

ἀρμέγω —

θίγω —

σμίγω —

ἀδράχνω —

ἀλλάζω —

ὑποτάσσω —

79. Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Κάποτε ο Όδυσσέας, όταν ήταν πολύ νέος, έφυγε από την πατρίδα του την Ίθάκη και πήγε να ιδεί τον παππού του τον Αυτόλυκο, πατέρα της μητέρας του, πού έμενε στα μέρη του Παρνασσού. Ο γέρος τον είδε με μεγάλη χαρά και παράγγειλε στους γιούς του να έτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι για τον έγγονό του και άνιψιό τους. Εκείνοι, σύμφωνα με όσα τους είπε ο πατέρας τους, πήγαν στο λιβάδι, πήραν ένα παχύ βόδι και τό έφεραν στο σπίτι. Τό έσφαξαν, τό έγδαραν, τό έκοψαν κομμάτια, τό λιάνισαν με τέχνη, τό πέρασαν στis σουβλεs και τό έψησαν. Έφαγαν όλοι και ήπιαν γερά εκείνη την ήμέρα.

Τήν άλλη μέρα, πρίν ανατείλει ο ήλιος, οι γιοί του Αυτόλυκου βγήκαν κυνήγι και πήραν μαζί τους και τον Όδυσσέα. Ανέβηκαν στον Παρνασσό και μπήκαν μέσα στο δάσος την ώρα πού πρόβαλε ο ήλιος. Έμπρός έτρεχαν οι σκύλοι ψάχνοντας να βρουν τ' άχνάρια των άγριμιών και άκολουθούσαν οι κυνηγοί. Σ' ένα πυκνό, σκοτεινό μέρος του δάσους κειτόταν ένα μεγάλο άγριογούρουνο. Αυτό, με τό θόρυβο πού έγινε, πετάχτηκε όρθιο και στάθηκε άντίκρυ στους κυνηγούς, όρθότριχο και με φλόγες στα μάτια. Πρώτος όρμησε καταπάνω του ο Όδυσσέας προβάλλοντας τό μακρύ του κοντάρι, αλλά τό θερίο πρόλαβε, του έμπηξε τό δόντι του πάνω από τό γόνατο και του έσκισε τή σάρκα· δέν του άγγιξε όμως τό κόκαλο. Ο Όδυσσέας, άφοβος, άν και πληγωμένος, πέτυχε τον κάπρο στο δεξή του ώμο· ή σουβλερή μύτη του κονταριού πέρασε και βγήκε από την άλλη μεριά· τό άγρίμι μουγκρίζοντας κυλίστηκε στο χώμα και σε λίγο πέθανε.

1. *Νά βρεις τούς ἄσιγμους ἐνεργητικούς ἀορίστους καί νά τούς ἀναλύσεις γραμματικά.*
2. *Ὁ γέρος τόν εἶδε μέ μεγάλη χαρά καί παράγγειλε στούς γιούς του νά ἐτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι. Νά μεταφερθεῖ ἡ φράση σέ ὄλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς στό ἴδιο πρόσωπο, στόν ἴδιο ἀριθμό καί στήν ἴδια ἐγκλιση.*
3. *Μέ τήν προστακτική τοῦ ἀορίστου τῶν ρημάτων λέγω, βλέπω, πίνω, ἔρχομαι καί μπαίνω σχημάτισε πέντε προτάσεις — μία γιά κάθε ρῆμα. Τό ρῆμα νά τό βάζεις στό β' ἐνικό πρόσωπο.*
4. *Οἱ γιοί τοῦ Αὐτόλυκου βγήκαν κυνήγι καί πῆραν μαζί τους καί τόν Ὅδυσσεα.*
Βάλε τά ρήματα στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα καί τοῦ στιγμιαίου μέλλοντα, καθώς καί στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου. Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, μπορεῖ νά γίνουν καί ἄλλες μικρές ἀλλαγές στή φράση.
5. *Τό φωνῆεν τοῦ θέματος τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου ἀλλάζει κάποτε στήν ὑποτακτική, τήν προστακτική καί τό ἀπαρέμφατο. Ποιά τέτοια ρήματα ὑπάρχουν στό κείμενο;*

80. ΜΕΛΤΕΜΙΑ

Τό καμπανάκι τοῦ карабиоῦ χτύπησε νά φύγουν οἱ ἐπισκέψεις. Δάκρυσαν μάτια, ἄνοιξαν ἀγκαλιές, κι ἔδωσαν φιλιά σταυρωτά οἱ ταξιδιώτες κι ἐκεῖνοι πού θά ἔμεναν.

Ὑστερα ὁ καπετάνιος σφύριξε τρεῖς ἀπανωτές φορές, οἱ μοῦτσοι σήκωσαν τή σκάλα, σηκώθηκε ἡ ἄγκυρα καί τό καράβι ξεκίνησε.

Ὁ καπετάνιος κανόνισε τήν πορεία καί κάθισε νά πιεῖ τόν καφέ του.

— Τό μελτέμι δυνάμωσε από τό πρωί, εἶπε κι ἔκλεισε τό στόμα του, σάν νά τό κλειδωσε.

Μεμιᾶς ἦρθε ἕνας ἀέρας καί γιά μιά στιγμή ἔδειρε τίς τέντες καί τά κατάρτια. Ἄσπρισαν κοντά μας τά πρῶτα κύματα, χτύπησαν τό ἀριστερό πλευρό τοῦ караβιού καί ξέφτισαν σέ ἀφρούς, ραντί-

ζοντας μέ ἀρμύρα τό κατάστρωμα. Δεύτερο, τρίτο κύμα ἔσεισαν τό καράβι σύγκορμο καί τό ἔγειραν στά δεξιά. Ὁ λοστρόμος ἔλυσε βιαστικά τήν τέντα, ὁ ἀέρας πῆρε τό καπέλο ἑνός ἐπιβάτη, τό κύλησε κάμποσο κι ὕστερα τό ἔστειλε στή θάλασσα, πού τό ρούφηξε μεμιᾶς. Τά κύματα τώρα ἔρχονταν ὀρμητικά, τό καράβι μέθυσε, ξεχείλισε τό κατάστρωμα νερά, σκόρπισε ὁ κόσμος, κατέβηκε στά κλειστά τοῦ караβιού κι ἔμειναν μόνο δυό τρεῖς πού ἀψήφησαν τήν κακοθαλασσιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 263)

1. «Μεμιᾶς ἦρθε ἕνας ἀέρας ... τό ἔγειραν στά δεξιά». Νά βάλεις ὅλα τά ρήματα στόν ἐνεστώτα κρατώντας τήν ἐγκλιση, τή φωνή, τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό.
2. Γράψε τά ρήματα ἀθροίζω, ἀνατέλλω, ἀφήνω, βοηθῶ, γδύνω, κάθομαι, μεθῶ, μηνῶ στό α' πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου.
3. Συμπλήρωσε τίς παῦλες μέ **ι, ει, υ, η**:
ἔγ—να, ἄρχ—σα, ἔκλ—σα, ὀμόρφ—να, βρ—κα, ἔγ—ρα,
ἔσπ—ρα, μὴν—σα, χτύπ—σα, αὔξ—σα, ἔστ—λα, π—ρα.
4. Μέ ο ἢ μέ ω;
κλειδ—σα, προσάρμ—σα, ἐφάρμ—σα, ἔδ—σα, δ—θηκα, ἔχει
ἐκδ—θεῖ, παραδ—θεῖτε.

81. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ

Ἡ Ἰφιγένεια ἤξερε πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ καταφέρει τὸ βασιλιά νὰ τοὺς ἀφήσει καὶ τοὺς τρεῖς νὰ φύγουν καὶ μάλιστα νὰ πάρουν μαζί τους καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς· ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸν ξεγελάσει· καὶ ἀφοῦ συλλογίστηκε κάμποσο, κατὰστρωσε μέσα στό νοῦ της ἓνα σχέδιο καὶ τὸ ἀνακοίνωσε στόν ἀδερφό της καὶ στόν ξάδερφό της.

— Θὰ πῶ στό βασιλιά, τοὺς λέει, πὼς μόλις μπήκατε μέσα στό ναὸ ἔγινε ἓνα θάμα· πὼς τὸ ἄγαλματάκι τῆς θεᾶς στράφηκε ἀπὸ τὴν

ἄλλη μεριά καὶ πὼς ἀνακρίνοντάς σας ἀνακάλυψα πὼς εἶστε φονιάδες. Καὶ θὰ ἐξακολουθήσω νὰ τοῦ λέω: «Γι' αὐτὸ ἡ θεὰ δὲ θέλησε νὰ τοὺς ἀντικρίσει, ἐπειδὴ εἶναι μολυσμένοι ἀπὸ αἷμα· καὶ δὲν εἶναι σωστό νὰ σφαχτοῦν οἱ ξένοι, νὰ προσφερθοῦν θυσία στὴ θεὰ, πρὶν πλυθοῦν, πρὶν καθαριστοῦν ἀπὸ τὸ μόλυσμα καὶ ἐξαγνιστοῦν». Κι ἐπειδὴ τάχα καὶ τὸ ἄγαλμα μολύνθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία σας, θὰ προσθέσω πὼς κι ἐκεῖνο χρειάζεται νὰ πλυθεῖ καὶ νὰ ἐξαγνιστεῖ. Μοῦ εἶπες πρωτύτερα, Ὁρέστη, πὼς τὸ καράβι πού σᾶς ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔχετε ἀραγμένο ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ δῶ, καλὰ κρυμμένο σ' ἓνα ἐρημικὸ σημεῖο τῆς ἀκρογιαλιᾶς· ἔτσι δὲν εἶναι;

— Ναί.

— Καὶ πὼς οἱ ναῦτες σᾶς περιμένουν ἐκεῖ, ἔτοιμοι γιὰ τὸ ξεκίνημα;

— Ναί, βέβαια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 264 - 265)

1. Βάλε τὰ ῥήματα στὴν παθητικὴ φωνή· ὁ χρόνος, ἢ ἔγκλιση, τὸ πρόσωπο δὲ θὰ ἀλλάξουν:

α) Ὁ στρατηγὸς ἀνάκρινε τοὺς αἰχμαλώτους.

- β) Τά καυσαέρια μόλυναν τήν ἀτμόσφαιρα.
 γ) Ἡ νοσοκόμα ἀπολύμανε τή σύριγγα.
 δ) Ὁ ἀκροβάτης ξετρέλανε τό κοινό μέ τό νούμερό του.
 ε) Τά παιδιά πάνω στό βουνό ἄναψαν φωτιές.
 ς) Ὁ πιλότος προσγείωσε τό ἀεροπλάνο ὀμαλά.
 Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, θά κάμεις καί κάποιες ἄλλες μικρές ἀλλαγές.

2. δίνω, συγκινῶ, καθαρίζω, κρύβω, ρίχνω, ἀπομακρύνω:
 σχημάτισε τήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἀορίστου καί τήν παθητική μετοχή.
3. κλείσου, λύσου, κρύψου, κλειδώσου, μαζέψου, τυλίξου, φυλάξου, ἀρπάξου, λούσου, χτενίσου, ἀποτραβήξου, παρηγορήσου:
 τῶν ρηματικῶν αὐτῶν τύπων σχημάτισε τήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ παρακειμένον καί μέ τούς δύο τρόπους (παράδειγμα: πλύσου — ἔχω πλυθεῖ, εἶμαι πλυμένος).

82. Η ΣΩΤΗΡΙΑ

Μιά δυνατή φωνή ἀκούστηκε μέσ' ἀπό τό σκάφος: «Ἕλληνες ναῦτες, κάντε τό καράβι νά νιώσει τά κουπιά!» Οἱ λαμνοκόποι χάρηκαν, ὅταν ἄκουσαν τό παράγευμα, καί χτύπησαν τό κύμα δυνατά. Μά τότε σηκώθηκε ἀπ' ἀνοιχτά ἕνας ξαφνικός φοβερός ἄνεμος καί τό πλοῖο σπρωγμένο ἀπ' αὐτόν ξαναγύριζε πρὸς τή στεριά.

Ἡ Ἰφιγένεια, ὄρθια πάνω στήν πρύμνη, δεήθηκε: «Ἄρτεμη, σεβαστή κόρη τοῦ Δία καί τῆς Λητώς, σῶσε με ἐμένα τήν ἱερεία σου· φέρε με ἀπό τή βάρβαρη χώρα στήν Ἑλλάδα· ἂν παίρνω ἀπό δῶ τό ἀγαλμά σου, μή σοῦ κακοφανεῖ· θά τό στήσω σέ τόπο πού ἀξίζει περισσότερο. Ἄγαπᾶς, θεά, τόν ἀδερφό σου τόν Ἄπολλωνα· δέξου ν' ἀγαπῶ κι ἐγώ τό δικό μου ἀδερφό».

Μά τό πλοῖο ὄλο καί πιό πολύ κυλοῦσε κατά τούς βράχους μέ τήν πρύμνη στραμμένη πάντα πρὸς αὐτούς. Οἱ συνοδοί, πού λίγο πρῖν, δαρμένοι καί ἀποθαρρημένοι, εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ, πῆραν θάρρος καί ξαναπλησίασαν. Βρῆκαν στό γιालό σκοιινιά, ἔκαναν μέ αὐτά

θηλιές και τίς ξιρχναν πρὸς τὸ καράβι προσπαθώντας νά τὸ πιάσουν ἀπὸ τὸ κατάρτι ἢ ἀπὸ καμιάν ἄλλη προεξοχή του. Ἕνας ἀπὸ τοὺς συνοδοὺς ἔτρεξε στήν πόλη νά δώσει εἶδηση στό βασιλιά. Ὁ κίνδυνος ἦταν μέγανος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 267)

1. α) *Νά γράφεις τοὺς δεύτερον παθητικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.*
β) *Πρόσεξε τὸ θεματικὸ τους φωνῆν· εἶναι ἀλλαγμένο; εἶναι τὸ ἴδιο;*
2. *Τρέψε στήν παθητικὴ φωνὴ τοὺς παρακάτω ἐνεργητικούς ἀορίστους· νά διατηρήσεις τὸ πρόσωπο καὶ τὸν ἀριθμὸ:*
ἔβρεξα, ἔγραψες, ἔκοψε, πνίξαμε, στρέψαμε, ἔκασαν.
3. *Κλίνε τὸν παθητικὸ ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς καὶ τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων: ντρέπομαι, φαίνομαι, χαίρομαι.*

83. ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΚΑΔΙ

Ὁ πατέρας ἔγεννε νά σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στίς χαρουπιές. . .

Ἄκουμπισμένοι στό χῶμα μέ τήν πλάτη στηριγμένη στόν τοῖχο, τέσσερις πέντε ἀρματωμένοι Τοῦρκοι στρατιῶτες μοιάζανε νά λαγοκοιμοῦνται. Δυὸ ἄλλοι σέ μιά γωνιά, στητοί κι ἀγριωποί, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἕναν ἄντρα πανύψηλο, στά ὀλόμαυρα ντυμένον. Παρόλο πού τόν εἶχαν δεμένον πιστάγκωνα φαίνεται πῶς δέν ἐνιωθαν καί πολύ σίγουροι, γι' αὐτὸ κρατούσανε σταυρωτά τά γιαταγάνια τους μπροστά στό πλατύ του στήθος. Κάπου κάπου τόν ἔβριζαν στά τούρκικα. Μά ὁ μαυροντυμένος ἄντρας ἔμενε ἀσάλευτος, μέ σφιγμένα χεῖλια καί σκληρὸ βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά.

1. *Νά βρεῖς τίς μετοχές τοῦ κειμένου καί νά δικαιολογήσεις τήν ὀρθογραφία τους.*
2. *Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:*
στρίβω, ἀπορρίπτω, θλίβομαι, μαζεύω, μαγεύω, ἀποδείχνω, ψήνω, ξεκολλῶ, κλείνω, συναθροίζω, κατατρώγω.
3. *Συμπλήρωσε τά κενά μέ ι, υ, η, ει:*
λ—μένος, ντ—μένος, πετυχ—μένος, κλ—μένος, χ—μένος, μην—μένος, ἰδρ—μένος, σβ—σμένος, δακρ—σμένος, δαν—σμένος, καθ—σμένος, ἀγανακτ—σμένος.
4. *ο ἢ ω· συμπλήρωσε τά κενά:*
λεγ—μενος, πληγ—μένος, ἐρχ—μενος, ἰδ—μένος, καμ—μένος, εἰπ—μένος, ὄργαν—μένος, ἄρματ—μένος, στεφαν—μένος, φορτ—μένος, ἐνδιαφερ—μενος, μαθητευ—μενος.
5. *Σχημάτισε τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:*
διαμαρτύρομαι, κλίνω, τρώγω, δίνω, προδίνω, ἀγρυπνῶ, ἐπιβαρύνω, ἀποθαρρύνω.
Συμβουλέψου καί τόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων.
6. *Γράψε τίς ἐνεργητικές μετοχές τῶν παρακάτω ρημάτων:*

ἀπαντῶ	ἐρευνῶ	τρέχω	ψήνω
γελῶ	ἐρωτῶ	δείχνω	ντύνω
γλεντῶ	ἰδρωκοπῶ	κρύβω	διαβάζω
δαπανῶ	κολλῶ	στρίβω	σπουδάζω.
7. *Γράψε σέ μία στήλη τίς ἐνεργητικές μετοχές καί σέ ἄλλη τίς παθητικές· χώρισε τίς καταλήξεις:*
χαμένος, τραγουδώντας, λυμένος, ἐξευγενισμένος, ἀπορώντας, κυβερνώντας, ἄλεσμένος, στρατοπεδεύοντας.

84. Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ΔΕ ΘΑ ΞΑΝΑΡΘΕΙ

Κείνη τή χρονιά ἦρθαν πάλι τά παιδιά καί τά βρῆκαν ὅλα. Ἄνεβήκανε στους τετράψηλους θαλασσόβραχους καί εἶδαν πάλι ἀπό κεῖ πάνω τόν ἥλιο. Βρῆκαν τό λιμανάκι γεμάτο τράτες καί ψαροπούλες καί τά γριγριά μέ ἀναμμένες λάμπες νά ξεκινᾶν ἀράδα τή νύ-

χτα. Πήγανε καί στ' ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη, πήγανε καί στήν ἀμμουδιά τῆς Βίγλας. Ὅλα τά βρῆκαν ἐντάξει. Μόνο ὁ παππούς ἔλειπε, νά ῥθει νά τά προπάρει, νά τά σηκώσει στήν ἀγκαλιά καί νά τά βάλει στό σαμᾶρι.

Τά παιδιά σ' αὐτό τό ἀναμεταξύ ἔγιναν ἕνα χρόνο πιό μεγάλα, ὥστόσο δέν μποροῦσαν νά καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἄφου ὅλα τά βρῆκαν ὅπως τά εἶχαν ἀφήσει.

— Πότε θά ῥθει πιά ὁ παππούς νά μᾶς πάρει καβάλα; ἔλεγε ὁ Λάμπης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τό θύμιζε χωρίς νά καταλαβαίνει περισσό-
τερα:

— Μά ὁ παππούς πέθανε, δέν τό ῥπαμε;

Τά παιδιά σώπαιναν· κατόπι ὁ Λάμπης ρωτοῦσε:

— Δέ θά ξανάρθει πιά ποτέ νά μᾶς πάρει;

— Ποτές.

Ἄπόμεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ εἶναι τώρα ὁ παππούς;

Ἡ Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Εἶναι κοντά στό Θεό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 272)

1. *Ἀναγνώρισε τούς ἀνώμαλους τύπους τῶν ρημάτων τοῦ κειμένου καί σχημάτισε τό πρῶτο ἐνικό τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τοῦ κάθε ρήματος.*
2. *Στίς παρακάτω φράσεις ἄλλαξε τό ρῆμα στό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο: α) τοῦ ἴδιου χρόνου, β) τοῦ ἀορίστου τῆς ὀριστικῆς καί γ) τοῦ παρακειμένου τῆς ὀριστικῆς:*
Θά σέ βλέπω μέ χαρά· θά ἔρχομαι μαζί σου· θά λέω τήν ἀλήθεια· θά τρώγω νωρίς· θά ἀνεβαίνω τρέχοντας· θά κάνω πάντα τό καλό.
3. **μῆκε:** *γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ρήματος στόν ἐνεστώτα καί στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου· βρές τό ἴδιο στό σχηματισμό ἀλλά ἀντίθετο στή σημασία ρῆμα καί κλίνε το στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ρήματα

1. Γράψε 10 ρήματα του κειμένου των σελ. 25-26 και πλάι στο καθένα τό υποκείμενό του.
2. Σχημάτισε φράσεις με τά παρακάτω ρήματα και με τά συνώνυμά τους: **δέρνω, λάμπω, μαζεύω, ξέρω.**
3. Γράψε τίς ακόλουθες φράσεις συμπληρώνοντας τό τέλος τῶν ρημάτων, ὅπου λείπει:
Προσέχετ—, ὅταν γράφετ—, νά μή βιάζεστ—.
Τό μάθημα δέν πρέπει νά γράφετ— βιαστικά. Ὅταν ἔρχετ— ἡ ὥρα τῆς μελέτης, κλείνομ— στό δωμάτιό μου καί δέ βιάζομ— νά τελειώσω. Ὅλοι πρέπει νά ἔχομ— προσοχή, ὅταν διαβάζομ— καί γράφομ—, γιά νά μήν κάνομ— λάθη.
4. Κλίνε τήν ὀριστική καί τήν ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου τοῦ ρήματος **μαζεύομαι.**
5. Γράψε στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τόν ἐνεργητικό καί τόν παθητικό ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς τῶν ρημάτων: **ξεγελῶ, μαραίνω, πικραίνω, ὑφαίνω, γδέρνω, ἀλέθω, στενοχωρῶ, παραχωρῶ, ράβω, σκάβω, φυτεύω, λατρεύω.**
6. Νά βάλεις τό παθητικό ἀπαρέμφατο ἢ τήν παθητική μετοχή πού πρέπει στίς φράσεις τῆς δεύτερης στήλης:

Ἐνεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
Ἐχω δέσει τή βάρκα	Ἡ βάρκα εἶναι —
Ἐχω δέσει τό σκοινί	Τό σκοινί ἔχει —
Ὁ κηπουρός ἔχει ποτίσει τόν κήπο	Ὁ κήπος ἔχει —
Ὁ ράφτης ἔχει ράψει τά ρούχα	Τά ρούχα εἶναι —

7. Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:
ἀνάβω, βάφω, κρύβω, προκόβω, σκάβω, σκύβω.
8. Γράψε ἕξι φράσεις πού ἡ καθεμιά νά ἔχει ἓνα ἀπό τά ἀπρόσωπα ρήματα **βρέχει, βροντᾶ, χιονίζει, βολεῖ, μέλει, πρέπει** στόν παρατατικό.

85. ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

— Πότε θά γίνει ή έκδρομή μας, κύριε;

— Αὔριο.

“Όλα τά πρόσωπα ἔλαμψαν ἀπό χαρά.

— Ποῦ θά πάμε;

— Ἐχει κανένας σας νά προτείνει καμιά τοποθεσία;

— Εἶπε ὁ πατέρας μου, κύριε, λέει ὁ Νικόλας, νά πάμε, ἂν θέλετε, στό κτῆμα μας. Δέν εἶναι μακριά, εἶναι κάτω, στή λάκκα. Καί μοῦ εἶπε πῶς ὅσα σταφύλια βρίσκονται ἀκόμη εἶναι δικά μας.

— Τότε, θά περάσουμε περίφημα, λέει ή Ἄστέρω· μά πῶς θά πάμε;
— Μέ τά πόδια, φυσικά· ὅπως εἶπε ὁ Νικόλας, τό κτῆμα εἶναι κοντά.

Πρωί πρωί μαζεύονται τά παιδιά καί περιμένουν ἀνυπόμονα τό δάσκαλο. Νωρίς ἦρθε κι ἐκεῖνος, ὅπως συνηθίζει πάντα. Ἄφοῦ ἔκαναν τήν προσευχή τους, ξεκινοῦν ὅλοι χαρούμενα. Σήμερα ἔχουν καί κάποιον καινούριο σύντροφο μαζί· τή Σπίθα, τήν πιστή σκυλίτσα τοῦ Νικόλα.

Μόλις βγήκαν ἀπό τό χωριό, τά παιδιά ἐνιωθαν πῶς δέν ἀγγίζουν τή γῆ· σάν νά πετοῦν. Τῶν κοριτσιῶν τά γέλια καί οἱ φλυαρίες μπερδεύονται μέ τῶν πουλιῶν τά τιτιβίσματα καί μέ τά μурμουρίσματα τῶν νερῶν. Ποῦ καί ποῦ ἀκοῦς καμιά ξαφνιασμένη φωνούλα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 274 - 277)

1. Ἀναγνώρισε τά ἐπιρρήματα τοῦ κειμένου.
2. Κατάταξέ τα σέ ξεχωριστές στήλες ἀνάλογα μέ τό εἶδος τους.
3. Σημείωσε τή λέξη πού προσδιορίζει τό καθένα.
4. Ἀπάντησε μέ δύο διαφορετικά ἐπιρρήματα στίς παρακάτω ἐρωτήσεις:
α) Ποῦ βρίσκεται; β) Πότε ἔφυγε; γ) Πῶς μίλησε;

5. Γράψε τρεις ερωτηματικές φράσεις με τὰ επιρρήματα **πού, πότε, πώς**; — 'Απάντησε στις ερωτήσεις αυτές με φράσεις πού νά ἔχουν ἀντίστοιχα επιρρήματα (παράδειγμα: **Πού θέλεις νά παίξουμε; — Θέλω νά παίξουμε ἐκεῖ**).

86. ΤΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Πόσο ξαφνιάστηκαν σήμερα τὰ παιδιά, μόλις μπήκαν στην τάξη τους! Στόν πίνακα κρέμονταν κάτι διαφορετικές χρωματιστές ζωγραφιές.

— Νά ἔρθουμε, κύριε, νά κοιτάξουμε λίγο ἀπό κοντά;

— Ναί, βέβαια, νά ἔρθετε· καί ὄχι λίγο μόνο, νά τίς κοιτάξετε ὅσο θέλετε.

Ἡ εἰκόνα πού εἶναι στή μέση, ἡ μεγαλύτερη, τραβᾷ πιο πολύ τήν προσοχή τους. Εἶναι ἕνα μεγάλο χωριό ἢ καλύτερα μιά μικρή πολιτεία, ἀκουμπισμένη στήν πλαγιά κάποιου βουνού.

— Ποπό νερά! Πιο πολλά ἀπό τοῦ χωριοῦ μας.

— Ὅχι, δέν εἶναι πιο πολλά, μά φαντάζουν περισσότερο καθώς πέφτουν ἀπό τὰ ψηλώματα, ἐξηγεῖ ὁ δάσκαλος.

— Καί πόσα πλατάνια, καί τί θεόρατες βαλανιδιές, καί καρυδιές μέ πυκνή φυλλωσιά! Πῶς πρασινίζουν στίς πλαγιές τὰ ἀμπέλια!

— Ποιο εἶναι αὐτό τό βουνό ;

— Δέν τό γνωρίζετε; Κοιτάξετε το καλύτερα· ἴσως νά τό μαντέψετε. Βρίσκεται στή Θεσσαλία. . .

— Τό Πήλιο εἶναι! φωνάζει μέ χαρά μιά μαθήτρια, ἡ Κατερίνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 278 - 281)

1. Ἀναγνώρισε τό εἶδος καί τό βαθμό τοῦ κάθε επιρρήματος τοῦ κειμένου.

2. Γράψε τέσσερις φράσεις που ή καθεμιά νά έχει τό λιγότερο ένα επίρρημα ποσοτικό, βεβαιωτικό, διστακτικό, άρνητικό.
3. Συμπλήρωσε τά κενά μέ επιρρήματα αντίθετα από κεϊνα που είναι γραμμένα μέ άρραία γράμματα.
- α) Ό γλάρος ά ψ η λ ά πετᾶ καί — λογιάζει.
 β) Τό ἔ ξ ω του αὐγοῦ καί τό — τῆς ἐλιᾶς.
 γ) Όσο πύο χ α μ η λ ά πέφτει κανείς, τόσο πύο — κοιτάζει.
 δ) Άνέβα π ά ν ω στό βουνό καί ιδέ — στόν κάμπο.
 ε) Σήμερα στήνουν τήν καλύβα —, αὔριο ἐ κ ε ἰ μακριά.
 ς) — πάει ό Νικηταρᾶς, π ί σ ω ό Κολοκοτρώνης.

4. Ποιά είναι τά αντίθετα τῶν επιρρημάτων που ακολουθοῦν:

ἐμπρός	—	περισσότερο	—
ἔτσι	—	ὑπομονετικά	—
δίκαια	—	λίγο	—
μυστικά	—	περίπου	—
φτηνά	—	προσωρινά	—
ὑστερα	—	ἴσια	—
μαλακά	—	άπαλά	—
σήμερα	—	σπλαχνικά	—
νωρίς	—	πυκνά	—

(Παράδειγμα: μαλακά — σκληρά).

5. Σέ κάθε παύλα νά βάλεις καί ένα επίρρημα από αυτά που βρίσκονται μέσα στόν κύκλο.

ἴσως
 μάλιστα, δέν,
 σωστά, τάχα, ναί,
 ἀλήθεια, πιά, πιθανόν,
 βέβαια, σήμερα,
 ὄχι.

- α) — ἔρθει, — — ἔρθει. Ποιός ξέρει;
 β) — τό θάμα κι ἔγινε; Πές μου το νά σ' τό πῶ.
 γ) — ἀλλά τώρα ἀντιπαλεύει κάθε τέκνο σου μέ ὀρμή...
 δ) — ἄπιστοι ἐγεννήθη, —, τοῦ κόσμου ό Λυτρωτής.
 ε) Όμως, —, — εἶν' ξένο καί τό πέλαγο γιά σέ.

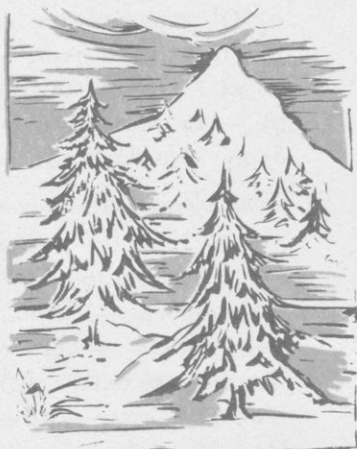
87. ΤΑ ΕΛΑΤΑ

Τά έλατα άπλώνονται σέ όλα σχεδόν τά έλληνικά βουνά, άπό τόν Πάρνωνα καί τόν Ταΰγετο ίσαμε τά σύνορα καί άπό τήν Ήπειρο καί τήν Κεφαλλονιά ώς τό Άγιονόρος καί τό Πάγγαιο.

Τά κλωνάρια τοϋ έλατου παρουσιάζονται σέ όριζόντια πατώματα γύρω στόν κορμό. Οί ώραιόι αύτοί κλώνοι καταντοϋν δυστυχώς βορά τών γιδιών.

Άπ' όλα τά δυστυχισμένα έλληνικά δασικά δέντρα έκείνα πού ρημάζονται περισσότερο — μετά τή βαλανιδιά — είναι τά έλατα. Μέ τόν ίδιο ρυθμό τής καταστροφής, σέ μερικές δεκαετίες δέ θά μείνει κατά τή γνώμη μου έλατάκι όρθιο πουθενά. Καί οί πολιτείες μέ τά άγρια έθιμά τους, παρά τίς συμβουλές τών μορφωμένων, άντί νά προστατεύουν τά δάση, βοηθοϋν στό έργο τής καταστροφής. "Όσα νέα έλατα γλιτώσουν άπό τούς λαθροϋλοτόμους κατεβαίνουν στά άστικά κέντρα τό χειμώνα ώς δέντρα. . . χριστουγεννιάτικα.

Θεσπέσιο είναι τό όραμα τοϋ χιονισμένου έλατιά. "Ένα χειμωνιάτικο άνέβασμα, κατά τά Χριστούγεννα λ.χ., πρός μία έλατοσκέπαστη χιονισμένη κορυφή θά είναι μία έκδρομή άλησμόνητη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 285 - 289)

1. *Νά βρείς τίς προθέσεις τοϋ κειμένου καί νά γράψεις σέ χωριστές στήλες:*
 - α) *τίς μονοσύλλαβες,*
 - β) *τίς δυσύλλαβες,*
 - γ) *όσες έχουν πάθει έκθλιψη,*
 - δ) *όσες έχουν πάθει άποκοπή καί*
 - ε) *όσες χρησιμεϋουν ώς πρώτα συνθετικά λέξεων τοϋ κειμένου.*

2. Συμπλήρωσε τις παρακάτω φράσεις βάζοντας στη θέση της παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση:

α) Οί κορμοί έχουν μείνει — κλωνάρια.

β) Προβαίνει ο ήλιος — όλη του τή χάρη.

κι — λάμψη τόν κόσμο πλημμυρίζει.

γ) — τό μαστρο-Γιάννη και τά κοπέλια του.

δ) — λίγο θά έπεφτε κάτω.

3. Συμπλήρωσε τις παρακάτω φράσεις βάζοντας στη θέση της παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση. Υπογράμμισε τά άρθρα που έχουν ενωμένη μαζί τους τήν πρόθεση σέ:

Θά φτάσουμε — λίγο.

Γράφω καλά — αυτό τό μολύβι.

Έφυγα — τό σπίτι και πηγαίνω στό σχολείο.

Έσύ νά βλέπεις — τά έδω και έγώ — τά εκεί.

Άπό δώ — εκεί.

— τήν Πόλη έρχομαι και στήν κορφή κανέλα.

Ό άνθρωπος δέν μπορεί νά ζήσει — τροφή.

Θά είμαι έδω από τις πέντε — τις έφτά.

Πήγα στό σπίτι μου και έφαγα — πολλή όρεξη.

88. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Τό σκύλο κάμε σύντεκνο και τό ραβδί σου βάστα.
2. Ούτε ο Αύγουστος χειμώνας ούτε ο Μάρτης καλοκαίρι.
3. Ουδέ σε γάμο ρίχνονται ουδέ σε χαροκόπι.
4. Ή λευτεριά θά λάμψει έδω ή θά μάς πάρει ο Χάρος.
5. Είτε βουνό είτε ρέμα βρείς, μή σκιαζεσαι και πέρνα.
6. Ή βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.
7. Είμαι χειμώνας, αλλά — δές! — οι μυγδαλιές άνθισαν.

8. *Αν και δέ λείπουν οί χαρές, είναι πολλές κι οί λύπες.
9. Μήν πείτε πώς σκοτώθηκα, νά μήν κακοκαρδίσουν.
10. Ποιός είχε πει πού σου 'μελλε, πέτρα, νά βγάλεις ρόδο;
11. *Ο,τι γυαλίζει μή θαρρείς ὅτι είναι και χρυσάφι.
12. Πουλί, σου ἀνοίγω τό κλουβί, γιατί πονῶ γιά σένα.
13. *Όταν λείπει ἡ γάτα, χορεύουν τά ποντίκια.
14. *Αναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ἡ νύχτα.
15. Λαλεῖ τ' ἀηδόνι, ὡσότου πιά χρυσή ἡ αὐγή προβάλλει.
16. *Αν γειτονέμεις μέ κουτσό, θά μάθεις νά κουτσαίνεις.
17. Εἴμ' Ἑλληνας, ὥστε κι ἐγώ γιά λευτεριά διψῶ.
18. Τόσο ψηλά εἶν' τά κύματα, πού κρύβουν τό καράβι.
19. Κάλλιο νά κλάψει τό παιδί παρά νά κλάψει ἡ μάνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 290 - 291)

1. *Νά βρεῖς:* α) *τούς συνδέσμους τοῦ κειμένου,*
β) *τό εἶδος στό ὁποῖο ἀνήκει ὁ καθένας, καί*
γ) *τίς λέξεις ἢ τίς προτάσεις πού συνδέουν. (Προφορικά).*
2. **Από τά παρακάτω τετραγωνάκια νά πάρεις καί νά βάλεις στή θέση τῆς κάθε παύλας τό σύνδεσμο πού ταιριάζει:*

δηλαδή	γιατί	εἴτε	ἢ
μολονότι	ὥσπου	ἄρα	σάν
ὡστόσο	πρίν	παρά	ἄν
μήπως	ἐνῶ	γιά νά	ἄμα

- α) — νά βρῶ τό τόξο μου, τό ἐλάφι ὁρμᾷ καί φεύγει.
- β) Δέν είναι πανηγύρι ἐδῶ, — σκληρός ἀγώνας.
- γ) Ὁ Διάκος — τ' ἀγροίκησε, πολύ τοῦ κακοφάνη.
- δ) — μιλοῦσε ὁ γέροντας, τοῦ νιοῦ ἡ καρδιά σκιρτοῦσε.
- ε) — φοβᾶσαι τόν γκρεμό, πάρε τό μονοπάτι.
- ς) Κοίταζε μέ προσοχή — τόν ἐβλεπε κανείς.
- ζ) Δέ μιλοῦσε, — ἡ γιαγιά κοιμόταν.

3. Νά ενώσεις τίς προτάσεις μέ τό σύνδεσμο πού παραλείπεται· θά τόν βρείς στόν κύκλο:

ἀλλά καί
λοιπόν, δηλαδή
ἀφοῦ, νά, οὔτε
μόλις, πού, ὅτι, παρὰ
μήπως, ἐπομένως
μηδέ, ἄν, ἀλλά
ὥστόσον

- α) Εἶναι ἀδιάλλακτοι — — προσεκτικοί.
β) Ναί, θά σᾶς τά πῶ, — τό θέλει ὁ πατέρας μου.
γ) Θά ἀναχωρήσω — πάρω γράμμα σου.
δ) Θέλω — πάω — κοιμηθῶ.
ε) Τόσο πολύ τή μέθυσε ὁ χυμός τοῦ ἡλιου, — ἔγειρε τό κεφάλι της.
ς) Κελαηδεῖ μέ τέτοιον πόνο, — τά δέντρα μαραίνονται.
ζ) Ἦμουν βέβαιος — θά τή γελοῦσα.
η) Προτιμότερος ὁ θάνατος — τέτοια ζωή.

89. Ο ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΝΙ

Ἄς λύκος κατεβαίνοντας τήν ἀκροποταμιά ἀντίκρισε τό ἀρνί.

— Μά τήν ἀλήθεια, εἶπε μέσα του, δέν τό πίστευα πῶς θά ἦμουν τόσο τυχερός σήμερα. Θά γλιτώσω ἀπό τόν κόπο νά τρέχω στή στάνη. Θά τό χάσω βέβαια· μά νά βρῶ καί καμιά δικαιολογία πού νά ἔρχεται σέ λογαριασμό.

— Νά σοῦ πῶ! φωνάζει· τρόπος εἶν' αὐτός νά θολώνεις τό νερό καί νά μὴν ἀφήνεις νά πιοῦνε κι ἄλλοι;

— Ἐγώ θολώνω τό νερό; Ποῦ, κύρ λύκο;

- Νά, ἐδῶ πού εἶμαι. Γιά ἔλα νά δεῖς.
- Ἐγὼ μόλις ἀκουμπῶ τά χεῖλια μου στήν ἄκρη τοῦ νεροῦ. Πῶς νά τό θολώσω;
- Ἄς εἶναι, ἄς τό παραδεχτοῦμε αὐτό. Ξέρεις ὅμως πῶς σοῦ χρειάζεται τιμωρία, γιατί ἔβρισες τόν πατέρα μου;
- Ἐγώ;. . . Πότε;
- Πέρσι.
- Μά ἐγὼ πέρσι δέν ἦμουν κἀν γεννημένο! Μά τά χορταράκια, πού εἶναι ἡ τροφή μου, κύρ λύκο!
- Ἄ! ἐσύ, βλέπω, ξέρεις καί βρίσκεις δικαιολογίες. Αὐτό ὅμως δέ θά πεί πῶς ἐγὼ πρέπει νά μείνω νηστικός.
- Καί τό ἔφαγε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 292)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τά μόρια τοῦ κειμένου καί τό εἶδος τοῦ καθενός.*
2. *Νά ἀντιγράψεις τίς ἀκόλουθες φράσεις καί νά σημειώσεις κάτω ἀπό κάθε δεικτικό νά τόν ἀριθμό 1, κάτω ἀπό τό βουλητικό τόν ἀριθμό 2 καί κάτω ἀπό τό σύνδεσμο νά τόν ἀριθμό 3:*
Πήγαινε νά φέρεις τό βιβλίο μου. Νά τό βιβλίο σου, νά καί τό μολύβι σου.
Πήγαινε καί νά μή σέ ξαναδῶ ἐδῶ.
Τρέχω νά δῶ τί γίνεται.
Ποῦ νά καθίσω ἐγώ; Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ θέση σου.
Νά μείνω ἢ νά φύγω; Πρέπει νά μείνεις.
3. *Στούς στίχους πού ἀκολουθοῦν νά ὑπογραμμίσεις τά μόρια καί νά πεῖς τί σημαίνει τό καθένα:*
 - Περνᾶ ὁ λαγός, μά νά ὁ αἰτός χμᾶ νά τόν ἀρπάζει.
 - Ἄς γελοῦμε κι ἄς πηδοῦμε, γιά νά λέν πῶς δέν πεινοῦμε.
 - Θέλω νά ᾿ρθῶ, μά τοὺς θεούς, μά ἡ δύναμη μοῦ λείπει.
 - Γιά δές καιρό πού διάλεξε ὁ Χάρος νά μέ πάρει.
 - Ἄλαφροῖσκιωτε καλέ, γιά πές ἀπόψε τί ᾿δες.
 - Νά μιὰ βοσκούλα στό βουνό, πού κάθεται καί κλαίει.

90. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

«Ποπό! τί όμορφίες! Γειά σας, παιδιά! Μπράβο! ΄Ωραϊα τό ψήσατε τό άρνί! Φώναζε κάθε τόσο ό πασάς στους Τούρκους δούλους του.

΄Ο μικρός Έλληνας, όμως, άποτραβηγμένος παράμερα, κοίταζε λυπημένος και άναστενάζε κάθε τόσο: "Αχ, άχ! Δυστυχία μας! Άλίμονό μας!

— Ούφ! Πάψε πιά, βαρέθηκα νά σ' άκούω, τοῦ εἶπε ένας Τούρκος δούλος πού στεκόταν λίγο παραπέρα. ΄Ο μικρός ήσύχασε, μά σέ λίγο έπιασε πάλι τ' άναστενάγματα, ώσπου τόν άκουσε στό τέλος κι ό πασάς.

— ΄Ε, Ρωμιόπουλο! ΄Ελα κοντά μου. Γιατί άναστενάζεις;

— Πώς νά μήν άναστενάζω, πασά μου, σάν συλλογίζομαι πώς όλα αυτά τά ώραϊα μέρη ήταν δικά μας και μᾶς τά πήρατε;

— Μπά! Ξέρεις, βλέπω, και ιστορία, τσοπανόπουλο! Ναί, ήταν δικά σας, μά ό Άλάχ τά έδωσε σ' έμάς.

— Μά ξέρεις, πασά μου, τί λένε τά τραγούδια μας; Πάλι μέ χρόνια μέ καιρούς, πάλι δικά μας θά 'ναι.

— ΄Ο πασάς θύμωσε.

— Καλέ τί μᾶς λές! Βλέπεις αυτή τή σούβλα, πού ψήσαμε τό άρνί; Νά, τήν μπήγω στή γῆ και, όταν αυτή ρίξει ρίζες και γίνει δέντρο, τότε και αυτά τά μέρη θά γίνουν ελληνικά.

— Μακάρι! ευχήθηκε τό Έλληνόπουλο.

Και τό θαῦμα έγινε· ή σούβλα ρίζωσε κι έγινε ένα ώραϊο ψηλό κυπαρίσσι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 293)

1. *Νά βρεις τά επιφωνήματα τοῦ κειμένου και νά πεις τί σημαίνει τό καθένα.*
2. *Μέ ποιά επιφωνήματα φανερώνεις: τό θαυμασμό, τήν άπορία, τή χαρά, τή λύπη, τήν ειρωνεία, τήν ευχή, τή στενοχώρια;*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά άκλιτα μέρη τοῦ λόγου

1. Γράψε πέντε άκλιτες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 52 καί σημείωσε πλάι στήν καθεμίά τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι.
2. Νά βρεῖς τά επιρρήματα τοῦ παρακάτω κειμένου καί νά κάμεις τή γραμματική τους άνάλυση:

Κάποτε τά πουλιά θέλησαν νά εκλέξουν βασιλιά. Ὁ Θεός τότε τά κάλεσε καί εἶπε νά γίνει βασιλιάς ὅποιος μπορέσει νά πετάξει ψηλότερα. Αυτό στενοχώρησε τά πουλιά. Μόνο ὁ καλογιάννος γέλασε. «Ἐγώ θά βγῶ βασιλιάς, γιατί ὁ αἰτός γέρασε πιά», εἶπε. Ὁ άγώνας άρχισε, αλλά δέ βάσταξε πολύ. Γρήγορα ὁ αἰτός ξεπέρασε ὅλα τά πουλιά κι ὅταν ἔφτασε ὡς ἐκεῖ πού δέν μποροῦσε νά πετάξει πιό πάνω, φώναξε: «Ποιό μπορεῖ νά πετάξει ψηλότερα ἀπό μένα;» Ὁ καλογιάννος, πού εἶχε κρυφτεῖ στή ράχη τοῦ αἰτού, ανατινάχτηκε λίγο καί φώναξε: «Ἐγώ!» Κι ἔτσι ἔγινε βασιλιάς!

3. Γράψε πέντε φράσεις μέ πέντε διαφορετικές προθέσεις.
4. Συμπλήρωσε τίς ακόλουθες φράσεις μέ τίς λέξεις πού λείπουν, γιά νά γίνει ἡ σύνδεση τῶν προτάσεων:

Οἱ άρχαῖοι πίστευαν ... οἱ θεοί ἦταν πολλοί.

Θέλω νά πετάξω ... δέν μπορῶ.

Εἶμαι ἔλαφρά ντυμένος καί φοβοῦμαι ... κρυώσω.

Γάτα ... κοιμάται ποντικούς δέν πιάνει.

Δέν ξέρω ... γίνεται ὁ φίλος μου.

Ὁ Νίκος διαβάζει ... γράφει σωστά.

Ἡ άκουγε ... φύγε.

5. Γράψε τίς παρακάτω φράσεις καί συμπλήρωσε τίς προτάσεις πού άρχίζουν μέ τούς συνδέσμους:

α) Τό μάθημα τελείωσε· λοιπόν ...

β) Ἀρχίζει νά νυχτώνει, ὅταν...

γ) Ὁ Πέτρος δέν ἦρθε στό σχολεῖο, γιατί...

δ) Θέλω νά πάμε ἐκεῖ μαζί· δέ θά πάω κι ἐγώ, ἂν...

ε) Οἱ ἄνθρωποι πρέπει νά ἐργάζονται, γιά νά...

ς) Εἶναι τόσο στενός ὁ δρόμος, ὥστε...

6. Γράψε πέντε φράσεις πού ἢ καθημέριά νά ἔχει ἀπό ἓνα μόριο: **μά,**
νά, γιά, θά, ἄς.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	<i>Σελίδα</i>
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΚΕΙΜΕΝΑ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ*	
1. 'Ο Τζίτζικας καί τό μυρμήγκι	<i>Φθόγγοι καί γράμματα (1-21)</i> .. 7
2. 'Η Σαμαρείτισσα	<i>Συλλαβές, συλλαβισμός (23-27)</i> ... 8
3. Τό δελφίني	<i>Γενικοί κανόνες τονισμού, ό τονι- σμός τών όνομάτων (31-32)</i> ... 9
4. Τά μεγάλα Παναθή- ναια	<i>'Ο τόνος στά ρήματα (33)</i> 10
5. 'Ο γυρισμός τοῦ πα- τέρα	<i>'Εγκλιτικές λέξεις, τόνοι καί πνεύ- ματα (36-40)</i> 11
6. Δεϊπνο	<i>'Ορθογραφικά σημεῖα (41)</i> 12
7. 'Επιδρομή ἀεροπλά- νων	<i>Τά σημεῖα τῆς στίξης (43)</i> 13
8. Νανουρίσματα	<i>Συνίζηση, συναίρεση (47-48)</i> 15
9. Νανουρίσματα	<i>'Εκθλιψη, ἀφαίρεση, ἀρχικά φω- νήεντα (49-51)</i> 16
10. Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι	<i>Συγκοπή, ἀποκοπή (52-53)</i> 17
11. Κούνια κοριτσιῶν ...	<i>Τό τελικό ν (55-56)</i> 18
'Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Οἱ φθόγγοι καί τά γράμματα (1-57)</i> 20

* Οἱ ἀριθμοί σέ παρένθεση παραπέμπουν στους παραγράφους τῆς Γραμματικῆς.

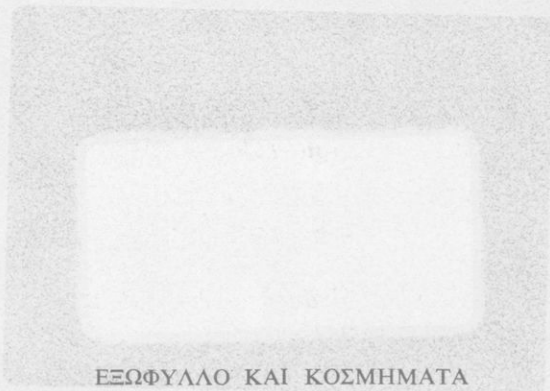
		Σελ.
12. Ήλεκτρισμός	<i>Λέξεις λαϊκές και λόγιες (58) . . .</i>	23
13. Τά χέρια και τά πό- δια	<i>Παραγωγικό, οικογένειες λέξεων (59-63)</i>	24
14. Ὁ θεῖος Πελοπίδας . .	<i>Παράγωγα ρήματα (64-66)</i>	25
15. Οἱ ἀκούραστοι χο- ρευτές	<i>Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπό ρήματα (67)</i>	27
16. Δύο ποντίκια	<i>Ἐποχιοριστικά, μεγεθυντικά (68- 69)</i>	28
17. Στήν πλατεία τοῦ χω- ριοῦ	<i>Τοπικά, περιεκτικά (70-71)</i>	29
18. Ὁ καημός τοῦ Κω- στάκη	<i>Ἐθνικά (72)</i>	31
19. Τό ἀκροατήριό τοῦ καπετάν Νικόλα	<i>Ἐπαγγελματικά, ἀνδρωνυμικά κ.ἄ. (73-75)</i>	32
20. Στόν Ἄι-Νικόλα	<i>Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό ρήματα (77)</i>	32
21. Κυριακάτικο πρωινό μέ βροχή	<i>Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό οὐσιαστι- κά κτλ., παράγωγα ἐπιρρήματα (78-81)</i>	34
22. Ὁ μύμηγκας	<i>Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια (82- 83)</i>	35
23. Δύο ξαδέφια στό τη- λέφωνο	<i>Λόγια ἀχώριστα μόρια (84)</i>	36
24. Τό πατρογονικό σπίτι τοῦ καπετάν Θύμιου	<i>Ἡ σημασία τῶν συνθέτων (85-89)</i>	38
25. Τό ὄραμα τῆς Πανα- γίας	<i>Ἡ μορφή τῶν συνθέτων (90-95)</i>	39
26. Ἡ ἀγάπη τῆς θάλασ- σας	<i>Τό δεύτερο συνθετικό (96-101)</i>	40
27. Ψάρεμα στό Γλαρο- νήσι	<i>Ὁ τονισμός τῶν συνθέτων (102- 104)</i>	42

	Σελ.
28. Τό ὄμορφό χωριό ...	<i>Κυριολεξία καί μεταφορά (105)</i> . 43
29. Τά ἀστέια τοῦ παπποῦ	<i>Ὁμώνυμα, παρώνυμα (106-108)</i> .. 44
30. Κλέφτικα τραγούδια.	<i>Συνώνυμα, ταυτόσημα (109-110)</i> . 45
Ἀσκήσεις γιά ἐπανάληψη	<i>Οἱ λέξεις (58-110)</i> 46
31. Ὁ Πηνεῖος	<i>Τό ἄρθρο (117-120)</i> 49
32. Αἰσώπειοι μῦθοι ...	<i>Τό ἀόριστο ἄρθρο (119)</i> 50
33. Τό χωριό	<i>Κύρια καί κοινά οὐσιαστικά (122)</i> . 51
34. Μαθήτρια σέ μοδίστρα	<i>Γένος οὐσιαστικῶν (124-127)</i> 52
35. Γιορτινές συνήθειες τῶν γεωργῶν	<i>Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν (128)</i> . 54
36. Μιά βιβλιοθήκη	<i>Ἀρσενικά σέ -ας καί -ης (133-137)</i> . 56
37. Τό ὄνειρο τοῦ Πανάγου	<i>Κλίση ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν (133, 135-142)</i> 58
38. Λαϊκή ζωολογία ...	<i>Κλίση θηλυκῶν (145-150, 152)</i> ... 60
39. Ἡ λευτεριά ἔρχεται ..	<i>Κλίση οὐδετέρων (154-161)</i> 62
40. Ὁ Ἄι-Λιάς	<i>Ἄκλιτα, ἔλλειπτικά οὐσιαστικά (164, 166)</i> 64
41. Ὁ διανομέας	<i>Ἰδιόκλιτα (167)</i> 65
42. Συζήτηση στήν αὐλή τοῦ σχολείου.....	<i>Ἰδιόκλιτα (167)</i> 66
43. Νοσταλγία.....	<i>Διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκατάληκτα (168-170)</i> 68
Ἀσκήσεις γιά ἐπανάληψη	<i>Τά οὐσιαστικά (121 - 170)</i> 69

	Σελ.
44. Ἡ Γαλιλαία.....	Ἐπίθετα (171-172)..... 72
45. Ἡ βραχοστύλωτη ἐκ- κλησιά.....	Κλίση ἐπιθέτων (172-175)..... 73
46. Λειτουργία στό χωριό	Κλίση ἐπιθέτων (176)..... 74
47. Οἱ λαγοί καί οἱ βά- τραχοι.....	Κλίση ἐπιθέτων (177)..... 76
48. Παροιμίες καί σκόρ- πιοι στίχοι.....	Ἀνώμαλα ἐπίθετα (179)..... 77
49. Τά Ἐφθάνησα.....	Παραθετικά (181-183, 187)..... 78
50. Τό Αἶγαίο καί τά νη- σιά του.....	Παραθετικά (180-182, 187)..... 79
51. Τό παράδοξο καντη- λέρι.....	Ἀνώμαλα παραθετικά (183)..... 80
52. Ἡ ἀρίθμηση τῶν αἰ- ῶνων.....	Ἀριθμητικά, ἀπόλυτα καί τακτικά (188-193)..... 82
53. Παιδιά στό ψάρεμα... ..	Ἀριθμητικά, πολλαπλασιαστικά, ἀ- ναλογικά, περιληπτικά (194-196)..... 83
54. Ὁ τραγουδιστής καί ἡ χορεύτρια.....	Προσωπικές ἀντωνυμίες (198-200)..... 84
55. Ἀλεπουῖδες στό κοτέ- τσι.....	Κτητικές, αὐτοπαθεῖς, ὀριστικές ἀντωνυμίες (202-204)..... 85
56. Ὁ ξυλοκόπος καί ὁ Ἑρμῆς.....	Δεικτικές καί ἐρωτηματικές ἀν- τωνυμίες (205, 208)..... 86
57. Ἰφιγένεια.....	Ἀναφορικές ἀντωνυμίες (206-207)..... 88
58. Ἀνέλπιστη ἀντάμωση	Ἀόριστες ἀντωνυμίες (209)..... 89
Ἐπίθετα, ἀριθμητικά, ἀντωνυμίες Ἐπίθετα, ἀριθμητικά, ἀντωνυμίες (171-210).....	91
59. Δύο ἀδερφάκια.....	Ῥῆμα, ὑποκείμενο (211-212)..... 92

	Σελ.
60. Παροιμίες	<i>Διαθέσεις τῶν ρημάτων (213-215)</i> . 94
61. Παροιμίες	<i>Διαθέσεις καί φωνές τῶν ρημάτων (213-216)</i> 96
62. Στίχοι	<i>Ἐγκλίσεις (217)</i> 97
63. Παιδικές ἀναμνήσεις	<i>Ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις (217)</i> 98
64. Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα	<i>Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος (219-225)</i> . 99
65. Ἡ καλιακούδα, ὁ κοῦκος καί τὰ περιστέρια	<i>Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι (235-236)</i> 100
66. Παραμονή πρωτομαγιάς	<i>Αὔξηση, συζυγίες (233, 238)</i> 102
67. Παροιμίες, γνωμικά καί ἄλλα	<i>Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας (229-231, 238)</i> 104
68. Ἡ Δέσπω ἢ Σουλιώτισσα	<i>Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας (229-231, 238)</i> 106
69. Στή στάση τοῦ λεωφορείου	<i>Καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα (216, 238)</i> 107
70. Βουνό ἢ θάλασσα	<i>Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)</i> 108
71. Οἱ Σειρῆνες	<i>Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)</i> 110
72. Μεταμορφώσεις	<i>Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)</i> 111
73. Πεθαίνει τό δάσος;	<i>Ἐνεργητική φωνή δεύτερης συζυγίας (248-249, 251)</i> 113
74. Σκόρπιοι στίχοι	<i>Παθητική φωνή δεύτερης συζυγίας (250, 252-253)</i> 114
75. Ὁ γάμος τῆς Ἀφρόδως	<i>Συνηρημένα ρήματα (254)</i> 115
76. Στίχοι ἀπό δημοτικά τραγούδια	<i>Τό ἐνεστωτικό θέμα (257-258)</i> 116

	Σελ.
77. Παροιμίες	<i>Τό ἐνεστωτικό θέμα (258)</i> 118
78. Τό πάρισμο τῆς Τροίας	<i>Ὁ σιγματικός ἀόριστος (260)</i> 119
79. Ὁ Ὀδυσσεύς στό κυ- νήγι	<i>Ὁ ἄσιγμος ἀόριστος (261-262)</i> 121
80. Μελέμια	<i>Ὁρθογραφία ἐνεργητικῶν ἀοριστι- κῶν τύπων (263)</i> 122
81. Τό σχέδιο τῆς Ἴφι- γένειας	<i>Ἀντιστοιχία ἐνεργ. ἀορ., παθητ. ἀορ. καί παθητ. μετοχῆς (264-265)</i> . 124
82. Ἡ σωτηρία	<i>Δεύτερος παθητικός ἀόριστος (267)</i> . 125
83. Φῶς ἀπό τό Ἀρκάδι	<i>Οἱ μετοχές (273)</i> 126
84. Ὁ παππούς δέ θά ξανάρθει	<i>Ἀνώμαλα ρήματα (272)</i> 127
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Τά ρήματα (211-273)</i> 129
85. Σχολική ἐκδρομή	<i>Ἐπιρρήματα τοπικά, χρονικά, τρο- πικά (274-277)</i> 130
86. Τά Ἀμπελάκια	<i>Ἐπιρρήματα ποσοτικά κ.ἄ. (278- 281)</i> 131
87. Τά ἔλατα	<i>Προθέσεις (285-289)</i> 133
88. Παροιμίες καί σκόρ- πιοι στίχοι	<i>Σύνδεσμοι (290-291)</i> 134
89. Ὁ λύκος καί τό ἄρνι . .	<i>Μόρια (292)</i> 136
90. Τό κυπαρίσσι τοῦ Μι- στρά	<i>Ἐπιφωνήματα (293)</i> 138
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου (274- 294)</i> 139

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ

	Σελ.
77. Παραομιλίες του ποιητή	<i>Τό ερωτικό θέμα (258)</i> 118
78. Τό πάρομο της Τροίας	<i>Ο πομπητικός άόριστος (260)</i> 119
79. Ο Όδυσσεύς στό κυ- νήγι	<i>Ο άοριστος άόριστος (261-262)</i> 121
80. Μελτίμια	<i>Ορθογραφία έερωτικών άοριστι- κών τύπων (263)</i> 122
81. Τό σχέδιο της Ήφι- γένειας	<i>Αγνιστοιχία έναυ. άορ., παθητ. άορ. και παθητ. μετοχής (264-265)</i> 124
82. Η σωτηρία	<i>Δεύτερος παθητικός άόριστος (267)</i> 125
83. Φως από τό Άρκάδι	<i>Οί μετοχές (273)</i> 126
84. Ο παππούς 5ε 6ε ξανάρει	<i>Ατόματα ρήματα (272)</i> 127
Άσκησης γιά έανά- ληψη	<i>Τά ρήματα (211-273)</i> 129
85. Σωτική έδρωση	<i>Επιρρήματα τοπικά, χρονικά, τρο- πικά (274-277)</i> 130
86. Τό Άμπλάκια	<i>Επιρρήματα ποσοτικά κ.ά. (278- 281)</i> 131
87. Τά Βαστα	<i>Προθέσεις (285-339)</i> 133
88. Παραομιλίες και σκόρ- πια στίχοι	<i>Σύνδεσμοι (390-391)</i> 134
89. Ο Πάνος και τό σ 136
90. Το κρητιστικό το σφρι 138
Άσκησης γιά λήψη	<i>Άσκησης (274- 374)</i> 139

024000019926

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1976 (VIII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 900.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2759/12-8-76

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΣΠΙΩΤΗ ΕΛΚΑ

